Robert D. Kaplan (n. 1952) este unul dintre cei mai importanţi analişti de politică externă americani şi un specialist de renume în istoria Războiului Rece. Revista *Foreign Policy* l-a inclus de două ori în „Top 100 Global Thinkers“, iar *The New York Times* l-a nominalizat printre cei mai influenţi analişti ai epocii de după cel de-al Doilea Război Mondial, alături de Francis Fukuyama, Paul Kennedy şi Samuel Huntington. În ultimii treizeci de ani a scris articole pentru *The Atlantic, The New York Times, The Washington Post, Financial Times, The Wall Street Journal* şi *The Los Angeles Times*. În calitate de corespondent de presă, a călătorit în peste 100 de ţări şi a locuit vreme îndelungată în Israel, Portugalia şi Grecia. Ca urmare a numeroaselor sale vizite în estul şi sud-estul Europei, a devenit un fin cunoscător al Balcanilor, fiind unul dintre primii autori americani care au prevăzut izbucnirea unui război în regiune. Între volumele sale de analiză geopolitică şi de călătorii se numără: *Asia's Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*; *The Revenge of Geography. What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate* (*Răzbunarea geografiei. Ce ne spun hărţile despre viitoarele conflicte şi lupta împotriva destinului*, 2013); *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power*; *Balkan Ghosts: A Journey Through History* (*Fantomele Balcanilor. O călătorie în istorie*, 2007) şi *Eastward to Tartary: Travels in the Balkans, the Middle East, and the Caucasus* (*La Răsărit, spre Tartaria. Călătorii în Balcani, Orientul Mijlociu şi Caucaz*, 2002). Robert D. Kaplan este în prezent *senior fellow* la Center for a New American Security; a lucrat ca analist geopolitic pentru agenţia Stratfor, a fost profesor invitat la United States Naval Academy şi membru al Departamentului Apărării al Statelor Unite. A consiliat mai mulţi preşedinţi,

secretari de stat şi miniştri ai apărării americani. Recent, la Editura Humanitas a apărut traducerea cărţii sale dedicate României: *În umbra Europei: Două Războaie Reci şi trei decenii de călătorie prin România şi dincolo de ea.*

ROBERT D. KAPLAN

CUCERIREA MUNȚILOR STÂNCOȘI

Cum determină geografia rolul Americii în lume

Traducere din engleză și note de
Dan Horațiu Popescu

Robert D. Kaplan
Earning the Rockies: How Geography Shapes America's Role In the World
Copyright © 2017 by Robert D. Kaplan.
By arrangement with the author.
All rights reserved.
Copyright hărţi © 2017 by David Lindroth Inc.

© HUMANITAS, 2020, pentru prezenta versiune românească (ediţia digitală)

ISBN: 978-973-50-6729-8 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Cuprins

Invocaţie
I. Cucerirea Munţilor Stâncoşi
II. Un imperiu continental
III. Note despre un peisaj vertical
IV. Note despre un peisaj orizontal
V. Catai
Epilog
Mulţumiri
Câteva lucrări de referinţă
Note

Lui William Whitworth

Vis al câmpiei, boltă peste mare,
În suflete să laşi să se coboare
Arcul tău, mit ce suie către Domn.[1]

Hart Crane, *Podul Brooklyn*, 1930

1. Traducere de Rodica Mihăilă şi Irina Grigorescu, Univers, Bucureşti, 1979, p. 34.

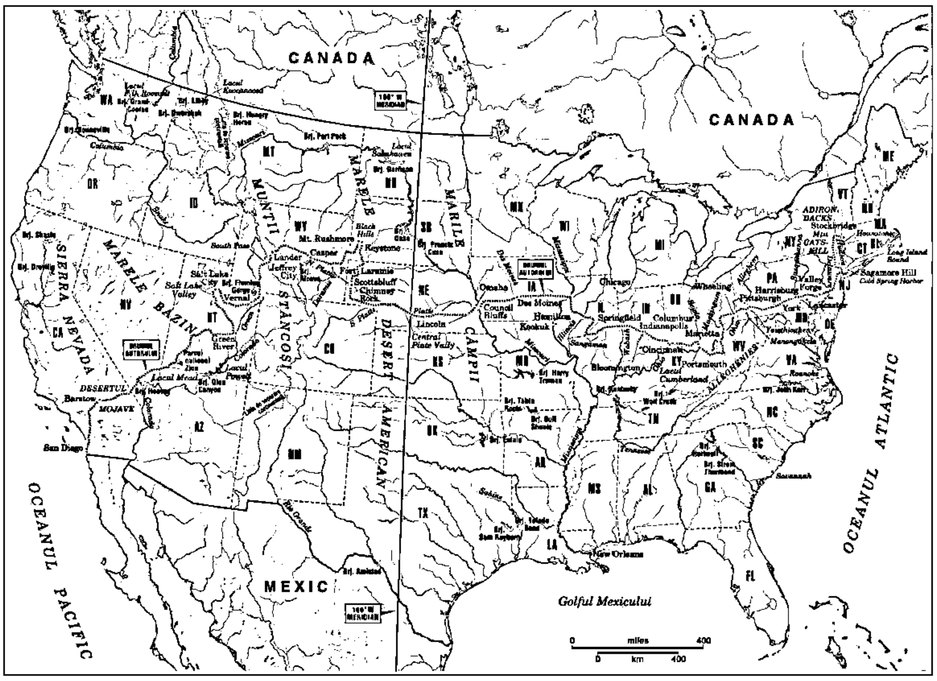
CANADA
CANADA
MEXIC
OCEANUL PACIFIC
OCEANUL ATLANTIC
Golful Mexicului
MUNTII STANCOSI
MARILE BAZIN
SIERRA NEVADA
DESERTUL MOJAVE
CAMPII MARILE DESERT AMERICAN
APALACHES
ADIRON-DACKS
CATS-KILL
WA
OR
CA
ID
NV
MT
WY
UT
AZ
CO
NM
ND
SD
NE
KS
OK
TX
MN
IA
MO
AR
LA
WI
IL
MS
MI
IN
KY
TN
AL
GA
FL
SC
NC
VA
WV
OH
PA
NY
ME
VT
NH
MA
CT
RI
NJ
MD
DE
Seattle
Portland
San Diego
Salt Lake City
Las Vegas
Denver
Omaha
Chicago
Minneapolis
Kansas City
St. Louis
Memphis
New Orleans
Atlanta
Miami
Boston
New York
Philadelphia
Washington
Pittsburgh
Cleveland
Detroit
Buffalo
Sagamore Hill
Cold Spring Harbor
Long Island
Rochel
0 miles 400
0 km 400

Invocaţie

Ca să folosesc cuvintele poetului William Carlos Williams, obiectivul lucrării de faţă este redarea imaginii unui gigant – Statele Unite – *pornind de la detalii specifice*[1]: în cazul de faţă, amintirile de călătorie ale unui tată, o geografie a speranţei aparţinând unui istoric, un deşert de proporţii biblice, un ocean care duce către China. Tatăl furnizează inspiraţia; istoricul, mitul necesar şi dezirabil; deşertul, provocarea ce trebuie înfruntată, dar fără de care nu te poţi ridica la înălţimea altor provocări; oceanul, drumul spre Catai, adică drumul către obligaţiile faţă de lumea exterioară – şi în care are loc disoluţia finală a gigantului –, toate acestea decurgând din cucerirea primordială a unui continent.

Tatăl autorului (în stânga)
Din arhiva personală

I
Cucerirea Munţilor Stâncoşi

DACĂ EU NU VOI PĂSTRA VIE AMINTIREA TATĂLUI MEU, cine altcineva o va face?

Pe tatăl meu îl chema Philip Alexander Kaplan. S-a născut în Brooklyn, în 1909. Şi nu ţin minte să fi fost vreodată împăcat cu propria lui viaţă. O dată, totuşi, la Valley Forge, mi-l amintesc senin, printre stejari, arţari şi magnolii, înconjurat de pâlcurile de mesteceni şi pini; iar a doua oară, printre frasinii şi fagii de la Fredericksburg. Când eram mai tânăr nu ştiam numele acestor copaci, dar am învăţat să-i deosebesc mai târziu, în timpul altor pelerinaje la locurile acelea sacre, dar şi prin alte ţinuturi de pe Coasta de Est, pe care amintirea tatălui meu m-a inspirat să le vizitez. Pentru că, doar în astfel de locuri, departe de tot ce ne era familiar, tatăl meu căpăta substanţă, atât pentru mine, cât şi pentru sine.

Mi-l aduc aminte cu precădere la Wheatland, în impozanta casă în stil Federal[2] a lui James Buchanan, din Lancaster, Pennsylvania, ce amintea de plantaţiile din sud. Acolo, săltându-mi bărbia peste barierele de protecţie, iscodeam cu privirea somptuoasele camere de secol nouăsprezece, cu birourile lor din întunecatul lemn de nuc şi alte piese străvechi de mobilier, cu porţelanuri franţuzeşti, cristaluri strălucitoare şi oglinzi aurite. Da, îmi amintesc şi un pian imens acolo şi multe dulapuri cu cărţi, ascunse în umbră, şi litografii. Am amintiri vagi cu privire la perioade îndelungate din copilăria mea, dar totul se limpezeşte până la cel mai mic detaliu când e vorba despre lucrurile care contează. Wheatland, unde

preşedintele Buchanan a locuit, a muncit, şi-a avut sediul de campanie pentru alegerile prezidenţiale şi unde a şi murit, a însemnat cu adevărat ceva pentru mine când eram copil. Aveam doar nouă a]ni, dar tatăl meu mi se adresa, în acele rare momente, ca unui adult, chiar dacă vocea îi era plină de blândeţe.

Tata mi-a explicat principalele motive ale eşecului lui Buchanan ca preşedinte, poate cel mai mare de acest fel din istoria noastră; o poveste desigur simplificată, spusă pe înţelesul unui copil de nouă ani. Mai târziu, aveam să completez, bineînţeles, majoritatea detaliilor lipsă.

Dincolo de multitudinea factorilor din cursa prezidenţială cu trei candidaţi din 1856, James Buchanan nu a devenit întâmplător preşedinte. Când a preluat prerogativele funcţiei, în martie 1857, părea că totul decurge în favoarea sa. Fără îndoială, nimeni altcineva din ţară nu părea mai potrivit pentru sarcina de a atenua scindarea din ce în ce mai adâncă dintre Nord şi Sud, generată de problema sclaviei. Era o figură impunătoare – înalt, cu o avere rezonabilă, se ridicase prin propriile-i puteri şi, în afara faptului că era burlac, era un om căruia nu-i mersese rău în viaţă: fusese membru al Congresului, senator, ambasador în Rusia în timpul preşedinţiei lui Andrew Jackson, secretar de stat în timpul mandatului lui James K. Polk şi ambasador în Marea Britanie în timpul preşedinţiei lui Franklin Pierce. Acţiona cu talent şi eficienţă, era un om care manevra cu iscusinţă şi stăpânea, în pofida încăpăţânării sale, subtila artă a compromisului. Altfel spus, ştia pe ce butoane să apese. *Cine altcineva mai avea priceperea politică necesară pentru salvarea Uniunii?* Puţini erau mai ageri decât el. Cu excepţia unui singur aspect, după cum se va şi dovedi: Buchanan nu avea un punct pe busolă spre care să navigheze în vâltoarea tuturor aranjamentelor pe care a încercat să

le stabilească şi mai avea o simpatie anume, cu consecinţe fatale, pentru Sud. În general era plin de ambiţie şi metodă, fără să aibă însă o direcţie. Şi mai mult decât atât, lua lucrurile în sens literal. Avea o viziune limitată asupra Constituţiei şi a naţiunii clădite pe ideea de frontieră; nu credea că el şi guvernul federal au dreptul să impună anumite condiţii statelor din sud. Vedea părţi bune atât în atitudinea pro, cât şi în cea antisclavie. Cu flerul său juridic, ar fi putut să fie un preşedinte foarte competent în vremuri obişnuite; dar în cele de răscruce s-a dovedit a fi un dezastru. Ţara s-a rupt în două cât el a păstorit-o. „S-a dovedit că nu prea avea, cum să-ţi spun, ce-i trebuie“, îi şoptea un tată, la Wheatland, fiului său de nouă ani.

Securitatea mondială în secolul XX şi la început de secol XXI a depins în mare măsură de unitatea politică a zonei temperate a Americii de Nord, lucru care aproape că nici nu a existat. Ceea ce ştiam despre calităţile cu care fusese înzestrat Buchanan şi despre lamentabilul său eşec personal ca preşedinte – cunoştinţe dobândite în primul rând de la tatăl meu – mi-a furnizat o adâncă înţelegere a cât de dificil este să iei, în momente de criză, decizii epocale. Această profundă conştientizare în ce-l priveşte pe Buchanan – ce perspective se deschideau la începuturile administraţiei sale şi cât de rău s-a sfârşit totul – m-a făcut întotdeauna să-mi spun, mai târziu, *Slavă Domnului că l-am avut pe Lincoln.* Ceea ce lui Buchanan îi lipsea, în ultimă instanţă, în pofida realizărilor sale, Lincoln avea din abundenţă: şi anume, caracter.

Eşecul lui Buchanan avea însă o importanţă secundară în ochii tatălui meu, în acea zi petrecută la Wheatland; ceea ce era esenţial era faptul că Buchanan făcuse, totuşi, parte din ţesătura profundă a istoriei americane. Era motivul pentru care merita să

ştii câte ceva despre el. Marii preşedinţi nu pot fi înţeleşi separat de ceilalţi; preşedinţii mai puţin importanţi, care i-au precedat sau le-au succedat, trebuie de asemenea cunoscuţi. Într-adevăr, e nevoie să privim întotdeauna istoria ca pe un întreg, nu putem aprecia binele fără să cunoaştem răul şi viceversa. Această observaţie e adevărată cu precădere în ce priveşte expansiunea spre vest. Wheatland a făcut ca trecutul Statelor Unite să prindă viaţă pentru mine.

ÎNTR-UN HOTEL DIN LANCASTER, în timpul aceleiaşi excursii, părinţii mei mi-au cumpărat o carte cu articole de călătorie despre America, scrise în stilul accesibil al revistei *Reader's Digest*, potrivit, de altfel, cu vârsta mea. Una dintre povestiri era despre o familie care călătorea cu maşina spre vest şi se oprise să ia micul dejun la un local, undeva prin Nebraska, în zona Marilor Câmpii (sau a Marelui Deşert American, cum era cunoscut cândva), în anticiparea priveliştii Munţilor Stâncoşi, spre care se îndreptau. „Trebuie să cucereşti Stâncoşii", le spunea tatăl soţiei şi copiilor – în amintirea mea, pregnantă, dar poate lipsită de acurateţe, a povestirii –, în timp ce conducea de-a lungul întinderii plate a Vestului Mijlociu şi a Marilor Câmpii. Sau poate că era „să accepţi provocarea Stâncoşilor". În orice caz, *să cucereşti Stâncoşii* e o expresie care îmi stăruie în minte de o viaţă. Ea rezumă geografia continentală a Americii, continentul a cărui unire a înfăptuit-o Lincoln, dar şi semnificaţia Munţilor Stâncoşi ca element geografic ce nu poate fi perceput decât traversând mai întâi Coasta de Est, apoi Vestul Mijlociu şi Marele Deşert American. Pentru că în felul acesta grandoarea lor, neaşteptată şi terifiantă, le-a fost revelată coloniştilor şi exploratorilor europeni, care nu aveau de unde să ştie ce se întinde,

cu exactitate, dincolo de orizont.

În timpul copilăriei mele am tânjit mereu să văd munţi mai înalţi decât Apalaşii. Nu am mers niciodată mai departe de statele din est împreună cu ai mei. Părinţilor mei le lipseau mijloacele, iar Munţii Stâncoşi erau pur şi simplu prea departe, deşi tata vorbea adesea despre ei. Expresia *să cucereşti Stâncoşii* mi-a dat imboldul de a călători, dorinţă insuflată de altfel de tatăl meu de când mă ştiu pe lume.

Mama şi tata m-au luat în excursia aceea din Pennsylvania în 1962. Alaska şi Hawaii fuseseră admise în Uniune cu puţin timp înainte. Pe atunci, şi încă o vreme după aceea, Statele Unite se considerau o naţiune continentală, întinzându-se, potrivit cântecului precum şi expresiei arhicunoscute, de la mare la marea strălucitoare[3]. Chiar şi în ziua de azi, locuitorii din Alaska se referă la restul ţării ca la „cele patruzeci şi opt *aflate mai jos*“, adică cele patruzeci şi opt de state învecinate, care constituie zona temperată a Americii de Nord. Arizona a fost ultimul stat din „cele patruzeci şi opt *aflate mai jos*“, admis în Uniune abia în 1912, ceva mai aproape în timp de acea călătorie prin Pennsylvania, în comparaţie cu intervalul dintre călătoria respectivă şi momentul la care scriu aceste rânduri.

America era o ţară diferită pe atunci, mai vastă şi mai pustie. Valley Forge nu făcea parte din suburbiile metropolei Philadelphia şi nici Fredericksburg nu se afla în apropierea suburbiilor din Washington, D.C. Mâncarea avea un specific mai accentuat – existau mult mai puţine lanţuri de restaurante sau feluri de mâncare de tot soiul, răspândite în locuri special amenajate mai la sud de capitala ţării. Oamenii îşi conduceau maşinile proprii, se urcau în autobuze sau făceau autostopul de-a lungul şi de-a latul Americii – cum am făcut şi eu în vara anului 1970 – mult mai

des decât luau avionul. Sistemul interstatal de autostrăzi era extrem de nou, aşa că Autostrada Pennsylvania şi New York State Thruway[4] se constituiau în experienţe exotice, cu popasuri unde se putea lua masa şi serviciul era asigurat de chelneri şi chelneriţe. Acele autostrăzi magice te puteau duce de pe Coasta Atlanticului chiar până la hotarele Vestului Mijlociu! Coasta de Est era pe atunci, faţă de acum, o adevărată aventură. Şi peste tot era mai puţină îngrămădeală.

Exista totuşi şi o parte mai întunecată a lucrurilor. Mi-amintesc că am oprit să luăm prânzul la un restaurant numit *Lowery's* în Tappahannock, Virginia. Era în primăvara lui 1964, cu doar câteva luni înainte de promulgarea Legii drepturilor civile, şi ne întorceam în nord după ce vizitasem locul bătăliei de la Yorktown. Când am deschis uşa, la intrare era un anunţ „Doar pentru albi". Am băgat de seamă că părinţii mei se uitau neliniştiţi unul la celălalt, un comportament ce nu putea decât să sperie un băiat de unsprezece ani. Am intrat, am mâncat în tăcere, dar am observat că toată lumea ne privea. Era limpede că nu eram din partea locului şi, drept urmare, nu eram bine-veniţi.

Excursiile acelea au fost comorile copilăriei mele. Acolo, în miezul rememorării lor, amintirea părinţilor mei devine mai vie. La întoarcerea acasă descopeream, aidoma unui observator din afară, bulversat, împrejurimile cu granulaţii ca de fotografie, aproape doar în alb şi negru, ale casei noastre din Queens: ieşirile de incendiu pline de funingine şi apartamentele blocurilor din jur erau singura privelişte din bucătăria sufocantă în care mâncam. Din cauza diferenţei izbitoare dintre locurile pe unde tocmai fuseserăm şi cel în care trăiam, cred că acele prime călătorii mi-au pus pe umeri o povară cu care nu m-am simţit niciodată

confortabil: o obiectivitate nemiloasă. Dimineaţa eram la Wheatland, admirând sărbătoarea verdelui strălucitor din faţa conacului lui James Buchanan; în seara aceleiaşi zile eram înapoi în apartamentul nostru, ascultându-i pe vecinii din apartamentele alăturate cum strigă unul la altul. Ca să vezi lumea mare, sau măcar o bucăţică din ea, trebuia să plăteşti un preţ. Am învăţat de timpuriu că orice comparaţie e dureroasă şi nu implică întotdeauna respect, dar reprezintă fundamentul oricărei analize serioase.

Tatăl meu era un şofer de camion cu studii liceale care asculta muzică clasică pe WQXR[5] în timp ce frunzărea ediţia de duminică a lui *New York Times* şi rezolva careurile de cuvinte încrucişate din cursul săptămânii. Avea o mică colecţie de discuri, care includea muzica patriotică a formaţiei lui John Philip Sousa şi hiturile lui Al Jolson, amestecate cu un pic de Stephen Foster[6]. Muzica era aceea care te purta de pe la mijlocul secolului al XIX-lea până în primele decade ale secolului XX, transmiţând ceva din dinamismul latent al naţiunii care înainta pe nesimţite către cel de al Doilea Război Mondial. Repertoriul acesta oarecum ciudat şi singular includea şi sonorităţile persistente din *Grand Canyon Suite/Suita Marelui Canion* a lui Ferde Grofé[7], din 1931, cu trimiterile lor optimiste la călătorie. În anii 1960, tatăl meu rămăsese cu decenii în urma timpurilor sale. Când am atins vârsta de mijloc, mi-am dat seama cât de recunoscător îi eram pentru asta.

În primăvara lui 1961, tatăl meu şi-a luat familia, inclusiv pe fratele meu mai mare şi un văr, într-o excursie la Washington, D.C. A fost o excursie memorabilă mai ales datorită faptului că în cea de-a doua noapte ne-a luat bilete ca să ascultăm fanfara marinei cântând muzică de Sousa la Constitution Hall. Între astfel de momente, care-ţi schimbă viaţa – Wheatland, fanfara marinei – se derula parcursul trist

al curentului de adâncime al copilăriei mele; în fiecare după-amiază târziu, tatăl meu, aplecat peste patul nefăcut, care se vedea de la ferestrele apartamentului de peste drum, îşi lega şireturile ghetelor cu care mergea la lucru, pierdut preţ de câteva minute într-un soi de transă, pregătindu-se să petreacă încă o noapte la volan în zona aproape pustie din Brooklyn. În dreptul ochilor lui, în dormitor, se afla mica sa colecţie de cărţi, care ocupa două rafturi. Mi-aduc aminte de *The Conquest of Everest*, 1954 */Cucerirea Everestului*, de Sir John Hunt, *Beyond the High Himalayas*, 1952 */Dincolo de piscurile Himalayei*, de William Douglas, *Jefferson the Virginian*, 1948 */Jefferson virginianul*, de Dumas Malone şi una pe care tocmai o cumpărase şi se pregătea s-o citească, *Travels with Charley: In Search of America*, 1962 */Călătorii cu Charley: În căutarea Americii*, de John Steinbeck.

În anii 1930, la douăzeci şi ceva de ani, tatăl meu călătorise cu trenul peste tot în Statele Unite, câştigându-şi existenţa ca agent de pariuri la cursele de cai în patruzeci şi trei din cele patruzeci şi opt de state „*aflate mai jos*“. După ce „dădea lovitura“, se caza la un hotel de primă clasă, cu un trabuc mare în mână; douăzeci şi patru de ore mai târziu, ducea viaţa unui vagabond, ca atâţia alţii, mulţi în acei ani 1930. Mi-a împuiat capul cu poveştile escapadelor lui din America epocii Marii Crize Economice, imaginea predominantă fiind aceea a unei naţiuni încă pastorale şi naive, în care înşelătoriile pe care le punea la cale erau relativ inocente, iar oamenii erau dispuşi să dea o masă celui rămas fără un ban. Am o fotografie a lui, la fel de expresivă ca negativul unui film, în care poartă sacou şi cravată şi o pălărie de fetru ascuţită, arborând un zâmbet încrezător pe care nu i-l ştiusem niciodată când eram copil, făcută la târgul anual al statului Texas, în Dallas: anul „1933“

era inscripţionat deasupra lui ca un blazon.

Beulah Park (Columbus, Ohio), Arlington Downs (Dallas – Fort Worth), Churchill Downs, unde l-a văzut pe Bold Venture câştigând derby-ul din Kentuky în 1936 – tatăl meu cunoştea literalmente fiecare pistă de curse din ţară. Au urmat Houston şi New Orleans în iarna dintre 1933 şi ’34; a mers cu trenul de marfă (Union Pacific) de la Pittsburgh la Chicago la Las Vegas în anul următor; a fost bolnav, falit şi înapoi pe picioare. O viaţă eroică şi totuşi fără ţintă, cam dubioasă, tristă pe alocuri, dar şi plină de exagerări când era povestită.

Ultima amintire de călătorie a tatălui meu data din 1942. Tocmai ce terminase perioada de instrucţie la Fort Polk, în Louisiana, şi se îndrepta spre nord cu un tren care transporta trupele care urmau să se îmbarce pentru Europa, unde avea să servească în cadrul Armatei a Opta a Forţelor Aeriene ale Statelor Unite, în Anglia. La un nod de cale ferată în apropiere de Cairo, Illinois, soarele apunea într-un evantai de culori peste prerie. Veneau şi alte trenuri, din diverse direcţii, pentru a forma o singură garnitură care să transporte trupele spre diferite puncte de-a lungul Coastei de Est, unde aşteptau vasele pentru îmbarcare spre Europa. Cât cuprindeai cu ochii, singurul lucru care se vedea erau trenuri şi iar trenuri, cu soldaţi privind afară pe fereastră, în timp ce fiecare tren făcea o buclă înspre celelalte, pe fundalul unui şes nemărginit, luminat de soarele roşiatic. „Ăla a fost momentul când, doar uitându-mă la scena aia, am ştiut că vom câştiga războiul“, îmi spunea el, zâmbind preţ de o clipă amintirii, în timp ce îşi termina de legat şireturile.

Prima mea hartă a Statelor Unite a fost compusă din imaginile furnizate de tatăl meu. Era un peisaj plin de învăţăminte şi minunăţii pe care îmi doream cu disperare să le descopăr pe cont propriu. Niciodată

nu mi-am imaginat întinderea preriei drept ceva lipsit de strălucire, ci mai degrabă ca pe un imens şi magnific preludiu pentru ceva cu adevărat grandios. Pentru asta, îi mulţumesc tatălui meu. Şi aşa s-a făcut că au urmat câteva călătorii de la o coastă la alta: prima spre sfârşitul adolescenţei, cu autostopul, mânat de curiozitate şi obsedat doar de gândul de a vedea Vestul cu orice preţ; alta, ca jurnalist între două vârste, care aborda subiecte cu caracter social regional, sau pe probleme de mediu; şi în fine acum, la cei şaizeci şi cinci de ani ai mei, oarecum constrâns de evenimentele internaţionale, sperând să învăţ ceva despre locul Americii în lume, uitându-mă pur şi simplu la ţara din jurul meu.

Între acea primă călătorie şi cea de-a doua am descoperit un ghid literar potrivit, un ghid care, aidoma tatălui meu, vedea, înscrise în peisaj, lucruri insesizabile. Acum va trebui să reiau contactul cu scrierile lui ca să mă pregătesc pentru următoarea şi probabil ultima călătorie. A înţelege situaţia Americii poate însemna să redescoperi ceea ce este vital şi totuşi uitat; sau ceea ce este un lucru obişnuit şi în continuare trecut cu vederea. Iar cu astfel de cărţi în mână, peisajul american ne ispiteşte încă, dincolo de iluziile reconfortante ale epocii zborurilor cu reacţie. Pentru că răspunsurile la dilemele noastre de peste ocean se află chiar aici, în însuşi interiorul continentului.

Note

2. Stilul Federal a înflorit în perioada ce a urmat constituirii Statelor Unite, între anii 1780 şi 1830. Este un stil clasicizant, folosit în arhitectură şi pentru obiectele de mobilier, căruia îi corespund în Germania stilul Biedermaier, în Anglia stilul Regency şi în Franţa stilul Empire (toate notele de subsol marcate cu asterisc aparţin traducătorului).

3. În original „From sea to shining sea“, un vers din cântecul patriotic american *America the Beautiful*, consacrat cu acest titlu în 1910, muzica fiind compusă de Samuel E. Ward şi versurile aparţinându-i lui Katharine Lee Bates.

4. Pe locul cinci în clasamentul celor mai aglomerate drumuri cu taxă din Statele Unite, New York State Thruway este astăzi un sistem de autostrăzi cu acces limitat din statul New York, principala linie cu taxă măsurând 798 km între New York şi Buffalo.

5. WQXR este un post de radio american înfiinţat în 1936, care difuzează muzică clasică.

6. John Philip Sousa, compozitor şi dirijor american (1854–1932) din epoca romantică târzie, autor de marşuri militare şi patriotice, supranumit şi „Regele marşului american“. Al Jolson, cunoscut actor şi cântăreţ american (1886–1950), renumit şi pentru rolul principal din primul film vorbit, *The Jazz Singer/ Cântăreţul de jazz* (1927). Stephen Foster, compozitor şi textier american (1826–1864), autor a peste 200 de cântece, cel mai faimos dintre ele fiind *Oh! Susana*.

7. Compozitor, aranjor şi pianist american (1892–1972).

© Bettmann/ Getty Images

II
Un imperiu continental

ERA UN HOMER, ÎN FELUL LUI, CÂND READUCEA, PARCĂ din memorie, cu ochii pe jumătate închişi, un trecut sacru. A surprins cu exactitate fondul Americii ca naţiune-stat, privind din perspectiva celui de-al Doilea Război Mondial către o epocă aflată cu o sută de ani în urmă, cea a colonizării Vestului american. A făcut-o într-un limbaj propriu, un idiom american autentic: voit plin de culoare, fără a fi preţios, ca o poveste bine spusă în jurul focului de tabără de ultimii oameni liberi din regiunea de la poalele Munţilor Teton, „în liniştea nesfârşită a nopţii de pe munte“, cum scrisese cândva.[1] Atât adepţii stângii, cât şi cei ai dreptei îl vor fi urât pe Bernard DeVoto în diverse ocazii, dar în proza lui colţuroasă, cu sonorităţi aspre şi lipsită de concesii, construită pe cercetările din biblioteca de la Harvard şi pe experienţa copilăriei din Utah, există sentimentul că ceea ce scrie este *ceea ce s-a întâmplat cu adevărat.*

Amintirile din tinereţe ale tatălui meu, oaze în miezul maturităţii sale triste şi umilitoare, m-au încurajat să descopăr minunăţiile geografice ale ţării mele; aceste amintiri au fost una dintre puţinele surse de inspiraţie salvate dintr-o tinereţe destul de ştearsă. Bernard DeVoto a fost cel care mi-a deschis ochii asupra acelor minunăţii. Şi, ajutându-mă să înţeleg experienţa americană ca funcţie a geografiei, DeVoto m-a ajutat să înţeleg şi rolul Americii în lume. L-am descoperit pe DeVoto din întâmplare, într-o librărie din Boston, pe la începutul anilor ’90, fiind

instantaneu cucerit de fluxul său narativ, în ton cu entuziasmul şi viziunea tatălui meu asupra Vestului american. DeVoto a devenit o figură de referinţă pentru modul în care privesc eu America şi, prin extensie, întreaga lume. Într-o mai mare măsură decât alţi scriitori, el m-a învăţat că prima stăpânire imperială americană n-a fost în Caraibe sau (aşa cum ştim) în Filipine, ci chiar în Vestul american. Şi că moştenirea acestei stăpâniri vorbea mai degrabă despre răbdare şi limite decât despre expansiune pur şi simplu.

Pentru că DeVoto e atât de relevant pentru modul în care percep continentul american şi soarta lui în relaţie cu restul lumii în secolul XXI, se impune o analiză mai amănunţită a cărţilor sale. Recitirea lor a constituit pregătirea, chiar dacă indirectă, pentru această ultimă călătorie: de la o coastă la cealaltă.

BERNARD AUGUSTINE DEVOTO, NĂSCUT ÎN OGDEN, Utah, în 1897, a studiat la Universitatea din Utah şi la Harvard, iar mai târziu a devenit editorialist al revistei *Harper's* timp de douăzeci de ani, până la moartea sa, în 1955. DeVoto a fost istoricul plin de lirism al expansiunii spre vest, care şi-a consacrat întreaga activitate literară acestui subiect, în special în perioadele cele mai întunecate din anii 1940, când a făcut apel la geopolitica „Destinului Evident“[8] ca modalitate de a le transmite americanilor să nu-şi piardă speranţa. Era, fără îndoială, un romantic, dar nu în sensul de susţinător entuziast sau propagandist, ci mai degrabă în sensul de expert în domeniu, cumva apropiindu-se de maniera erudită şi senzorial-estetică a unui Patrick Leigh Fermor sau Lawrence Durrell. DeVoto a demonstrat că Stâncoşii merită aceeaşi abordare rafinată şi plină de afecţiune de care s-au bucurat regiuni precum Balcanii şi Europa Centrală. În al său

clasic *Year of Decision: 1846/Anul deciziei: 1846*, publicat în 1942, DeVoto are un capitol, „*Anabasis*[9] în America“, despre călătoria primului regiment de voluntari călare din Missouri, de-a lungul a 3 500 de mile de prerie, deşert şi relief muntos din Fort Leavenworth, Kansas, trecând spre Rio Grande prin Santa Fe, New Mexico, în timpul Războiului Mexicano–American. Este o călătorie pe care o compară oarecum cu „marşul“ armatei lui Xenofon, a celor zece mii de mercenari greci, din Mesopotamia, de-a curmezişul Anatoliei, înapoi în Grecia, în urmă cu 2 400 de ani. Atât în Grecia antică, cât şi în America secolului al XIX-lea, democraţia nu era un simplu construct teoretic sau filozofic, ci o reacţie organică la un calvar de proporţii, pus sub semnul întrebării de fiecare soldat în parte, în fiecare noapte petrecută sub cerul liber. Avem aici studiul Antichităţii clasice greceşti transpus la frontiera americană, scris, aşa cum Wallace Stegner remarca odată despre prietenul său, cu „entuziasm“ şi cu un „sentiment al participării“ la istorie.[2]

DeVoto scria despre expansiunea spre vest la mai puţin de un secol după ce ea avusese loc – într-o vreme în care elita de pe Coasta de Est mai era încă preocupată de soarta propriei ţări, într-un grad nemaiîntâlnit în ziua de azi. Astfel spus, el nu era menit să fie un simplu scriitor *regional*, ci un istoric de prim rang. Aşa cum spune Stegner, cartea *Year of Decision: 1846* a lui DeVoto era „o declaraţie de unitate naţională în timp de criză“, redactată în momentele în care sorţii se schimbau în bătălia de la Midway.[3] DeVoto a simţit în străfundurile fiinţei sale, mai bine decât oricine înaintea lui sau de după el, că expansiunea spre cucerirea Marilor Câmpii şi a Munţilor Stâncoşi fusese un pas necesar pentru a-i putea înfrânge pe nazişti şi pe japonezi. Cu toate acestea, aversiunea lui pentru triumfalism îi îngăduie

să-l citeze aprobator pe Ralph Waldo Emerson cu privire la tragedia Războiului Mexicano–American: „Statele Unite vor cuceri Mexicul, dar va fi ca atunci când un om înghite arsenicul care-l va doborî la rându-i.“[4] Chiar dacă glorifică impulsul expansionist american, DeVoto admite totuşi cu onestitate, pe parcursul lucrărilor sale, ambiguitatea morală a acestuia.

DeVoto n-a părăsit nici măcar o dată solul Americii de Nord. „Ca istoric“, scria el, „am fost interesat de felul în care a crescut printre americani sentimentul că erau de fapt o singură naţiune, aflată între două oceane; am fost preocupat de dezvoltarea a ceea ce am numit spiritul continental.“[5] Această preocupare l-a făcut să fie, înainte de toate, un om al hărţilor. „Le împrăştia pe podeaua camerei noastre de zi“, îşi aminteşte istoricul şi biograful Catherine Drinker Bowen, „şi noi mergeam de-a buşilea de la o hartă la alta, în timp ce Benny vorbea, până când ne usturau genunchii şi capul ni se împuia de nume precum Ogallala, Little Blue, Three Forks, Elephant Butte, de ţinuturile locuite de triburile Mandan, Arikara şi Picioarele Negre.“[6] Şi totuşi, departe de a fi un american nativist[10] pe care nu-l interesează restul lumii, DeVoto era, potrivit istoricului Arthur M. Schlesinger Jr.[11], un idealist radical. „Nimic nu ilustrează mai bine inteligenţa lui DeVoto“, scrie Schlesinger, „decât claritatea cu care a văzut semnificaţia fascismului. Felul său de a fi şi preocupările sale – interesul devorator pentru trecutul american, refuzul de a călători în afara continentului american, iritarea faţă de exemplele europene şi de analogiile cu Europa – l-ar fi putut predispune foarte uşor la izolaţionism. Dar, de la bun început, n-a avut nici un dubiu în legătură cu miza participării americane la război sau cu privire la responsabilităţile Americii faţă de lume.“[7]

Aşa cum ne explică Schlesinger, „în acea sinistră şi confuză perioadă dintre invazia Poloniei şi Pearl Harbor, DeVoto n-a şovăit niciodată în fermitatea opiniilor sale. «Ce s-ar cuveni să spună?» se întreba DeVoto referindu-se la candidaţii la preşedinţie, în noiembrie 1940 (cu treisprezece luni înainte de Pearl Harbor). «Lucruri simple, elementare, uşor de înţeles… Pur şi simplu că lumea e în flăcări. Că America va arde până în temelii dacă nu vă treziţi şi nu faceţi ceva»“.[8]

Drept urmare, adepţii izolaţionismului din toată America l-au acuzat pe DeVoto de „isterie“.[9]

În pofida dragostei sale pentru cei din interiorul continentului, DeVoto, adaugă Stegner, „era de-a dreptul ofensat de cât de *în siguranţă*“ se simţeau acei locuitori din interior, „cât de sigur şi confortabil“ se simţeau americanii din inima ţării, cu „gazonul lor şi cu straturile lor de flori“, chiar când Europa era asaltată de barbari; atât de siguri, încât DeVoto „le-a atras atenţia celor din Vestul Mijlociu asupra comodităţii şi izolaţionismului lor“. Aceste avertismente au fost exprimate pe parcursul unei călătorii cu maşina de-a lungul Statelor Unite, în vara anului 1940, călătorie rememorată cu căldură de tovarăşul de drum al lui DeVoto, tânărul Schlesinger, proaspăt revenit după un an de studii postuniversitare la Universitatea Cambridge în Anglia. DeVoto i-a fost mentor lui Schlesinger şi l-a ajutat să înţeleagă felul în care geografia Vestului american a conferit Statelor Unite un destin internaţional bine definit şi fără precedent. Potrivit lui Schlesinger, DeVoto privea acea Americă dinamică a drumului spre vest ca pe o „instanţă salvatoare, care-şi răspândeşte instituţiile libertăţii în sânul popoarelor mai puţin norocoase“.[10] DeVoto era adeptul intervenţiei umanitare care n-avea nevoie de vreo filozofie morală anume. Şi a ajuns la această concluzie

observând cu atenţie peisajul continentului şi meditând asupra lui. Era, înainte de toate, o persoană care ştia să asculte. Pământul Vestului american l-a învăţat tot ce avea nevoie să ştie.

„DeVoto nu era un cărturar retras“, scrie regretatul Stephen E. Ambrose[12]. „A pornit la drum, pe jos, călare şi în canoe. A călătorit acolo unde fuseseră şi eroii săi, văzând ce văzuseră şi ei, ascultând ce aveau de spus şi susţinând mereu că lumea lor trebuia protejată.“[11] DeVoto era un apărător al mediului înconjurător *avant la lettre,* dar mai mult din dragoste profundă pentru trecutul Americii decât dintr-un sentiment de admiraţie estetică faţă de planetă. Pentru DeVoto, acest peisaj istoric al Vestului era eliberator deoarece expansiunea spre vest şi spre Marile Câmpii a fost aceea care a dus la abolirea sclaviei (fiind lipsit de apă, Marele Deşert American nu putea să susţină culturile de bumbac). Ce păcat că opera unui astfel de om, distinsă cu premiul Pulitzer şi cu National Book Award – adevărată întruchipare a liberalului internaţionalist şi a activistului de mediu –, care legase, în ultimii săi ani, o adâncă şi trainică prietenie cu Adlai Stevenson[13], chiar în vremea în care acesta din urmă se angajase într-un adevărat război al controverselor cu J. Edgar Hoover şi cu vânătorul de comunişti, senatorul Joseph McCarthy, ce păcat, spuneam, că opera unui astfel de om, oricât de incredibil ar părea, nu se mai bucură de atenţia cititorilor. Ce păcat că, după Războiul din Vietnam, tendinţa cercurilor academice de a reduce istoria americană la crimele legate de sclavie şi de „genocid“, pur şi simplu n-a lăsat loc pentru reprezentarea temeinică, solid fundamentată şi plină de viaţă a Vestului american aşa cum îl vedea DeVoto.

Da, DeVoto a trăit, aidoma tatălui meu, în urma timpului său, însă nu în zadar.

DEVOTO ÎŞI ÎNCEPE CARTEA CEA MAI BUNĂ, cartea de referinţă, *Year of Decision: 1846*, cu un citat din Henri David Thoreau: „Spre est mă duc numai silit, dar spre vest mă duc de bunăvoie… Trebui să merg spre Oregon, nu spre Europa.“[12]

Oregon, în context, se referă la Teritoriul Oregon, care includea statele cunoscute azi drept Oregon, Washington, Idaho, precum şi părţi din Montana şi Wyoming. A merge în direcţia aceea, în sensul pe care i-l atribuiau atât Thoreau, cât şi DeVoto, nu însemna a te rupe de ceilalţi şi a deveni provincial, ci a te îndrepta înspre progres şi libertate, lăsând în urmă animozităţile şi constrângerile din Lumea Veche: 1846 a fost anul în care America a păşit ferm în această direcţie. A fost anul în care un preşedinte care a avut un singur mandat, James Knox Polk, a conceput efectiv şi a pus în practică dublarea teritoriului Statelor Unite, aducând în Uniune ţinuturi care se întindeau mai mult sau mai puţin la vest de Louisiana, achiziţionată deja în 1803, şi anume: Teritoriul Oregon, California, Texas şi „New Mexico“, cum erau cunoscute atunci, cucerind astfel Marele Deşert American.

Cine era James K. Polk, sau „tânărul Hickory“, cum i se mai spunea? DeVoto încearcă să afle răspunsul la această întrebare în tipicul său stil înflăcărat. Căci, în pofida pasiunii sale pentru geografie, el a fost întotdeauna conştient de faptul că personalităţile făuresc istoria:

> Fusese purtătorul de cuvânt al lui Andrew Jackson şi lider de grup al partidului în Camera Reprezentanţilor… se ridicase la statutul de Preşedinte al Camerei, fusese guvernator de Tennessee. Uneori însă o linie de demarcaţie[14] constituie un instrument util şi de certă acurateţe. Polk avea o minte rigidă, îngustă, inflexibilă,

evident nu de mare fineţe. Credea sincer că doar democraţii erau americani adevăraţi, iar membrii partidului Whig erau fie traşi pe sfoară de englezi, fie în solda acestora… Era infatuat, bănuitor şi secretos; n-avea simţul umorului, putea să fie chiar răzbunător; şi vedea peste tot spioni şi ticăloşi. Era întruchiparea politicianului sudist din cea de-a doua perioadă, sau perioada intermediară (care s-a sfârşit odată cu preşedinţia sa), când declinul, dar încă nu şi dezintegrarea, începuse.

Dar chiar dacă avea o gândire limitată, ea nu era totuşi lipsită de forţă; în plus, avea vână. Fiind profund religios, integritatea lui era absolută şi nu putea fi speriat, manipulat sau îngenuncheat. Nimeni nu-l păcălea… Mai mult, ştia cum să ducă lucrurile până la capăt, fapt care constituie prima cerinţă a guvernării, şi mai ştia ce dorea să facă, ceea ce reprezintă a doua cerinţă.

DeVoto afirmă categoric că singurul mandat al lui Polk, între 1845 şi 1849, a constituit „o administraţie la fel de activă ca oricare alta dinainte de Lincoln“. Şi că, în intervalul dintre Andrew Jackson şi Abraham Lincoln, James K. Polk a fost singurul preşedinte puternic, când Casa Albă s-a aflat, de fapt, la conducere, în locul Congresului. „Iată cine era“, afirmă DeVoto, „James K. Polk cu adevărat.“[13]

Cunoştinţele lui Polk despre Vest, deşi „puţine şi nu foarte precise“, au fost totuşi la înălţimea misiunii sale, dată fiind logica geografiei continentale din zona temperată; încăpăţânarea cu care a ţinut cont de respectiva logică; şi energia greu de descris în cuvinte a celor care plecau spre vest şi care, încă o dată, graţie atracţiei exercitate de forţa geografiei, iubeau Vestul chiar înainte să-l fi văzut.[14] Este exact energia care constituie obiectul preocupărilor lui DeVoto în lucrarea *Year of Decision: 1846*. DeVoto

este un maestru al chintesenţelor naţionale şi culturale, chiar şi atunci când are grijă să le ancoreze în exemple concrete, pentru a evita astfel stereotipiile. Doctrina Destinului Evident a condus poate la asprime, cruzime şi rapacitate, dar a produs de asemenea o mişcare istorică imposibil de negat, precum şi un spirit definitoriu pentru acele vremi. Iar fără acest spirit, Statele Unite pur şi simplu n-ar fi fost în stare să realizeze ceea ce au realizat în secolul XX, în Europa şi în Asia.

Dar, înainte de acest moment, viziunea largă a lui DeVoto asupra Americii din 1846 se focalizează pe un detaliu mărunt – muzica lui Stephen Foster. „La o sută de ani distanţă, nu trebuie decât să cânţi primele măsuri din *My Old Kentucky Home/Casa bătrânească din Kentucky* sau *The Old Folks at Home/Bătrânii de acasă* spre a stârni în orice american neţărmurita nostalgie după vremurile de altădată sau pentru a le transforma într-un liant pentru orice auditoriu, fie că e vorba de cehi naturalizaţi, de Fiicele Revoluţiei Americane[15] sau de Consistoriul Carolinei de Sud, în spiritul unităţii unei naţiuni care se recunoaşte pe sine.“ Ce vrea să spună DeVoto este că între America anilor 1840 şi cea a anilor 1940, când scria aceste rânduri, există o barieră psihologică aproape insurmontabilă. America anilor 1840 nu cunoştea dimensiunea tragicului, aşa cum o cunoştea America anilor 1940. Poezia lui Walt Whitman cu siguranţă nu era tragică, iar opera lui Nathaniel Hawthorne era construită mai degrabă pe melancolie decât pe tragedie. *Moby Dick* al lui Melville abia se întrezărea la orizont, urmând să-şi lase amprenta asupra culturii americane abia după decenii. Dezastrul Războiului Civil aparţinea deocamdată viitorului; tragedia morală a Războiului Mexican era chiar pe punctul de a începe. Este adevărat că sensibilitatea modernă, în care îndoiala

este consecinţa pierderii credinţei literale în Dumnezeu, încă nu apăruse. Anii 1840 erau încă o epocă a marilor adunări sub cerul liber, şi cea mai sigură cale emoţională de acces către acea perioadă o datorăm cântecelor lui Stephen Foster – Suzanna cu „quickstep-ul ei nemuritor“, Jeanie cea cu părul castaniu, cursele de la Camptown şi altele asemenea. Chiar dacă America anilor 1840 era divizată din punct de vedere rasial şi social, aşa cum remarcă DeVoto, ea manifesta totodată o „comuniune în simţire“, pe cât de simplă, pe atât de naturală. Eram „un popor direct, gata să verse lacrimi sincere şi înzestrat cu o energie care nu putea fi nici măsurată nici stăvilită“[15]. Oamenii aceştia urmau să lupte într-un „război nepregătit dinainte“ în Mexic şi să-şi construiască, în acelaşi timp, case noi în Vest, o iniţiativă care a avut grozăviile ei, invidii meschine şi chiar impulsuri spre genocid. Ritmurile plăcute şi uşor de reţinut ale lui Stephen Foster erau fundalul muzical al acestei explozii de vitalitate şi dinamism.

DeVoto continuă cu biografia lui James Clyman, un om de la munte care se născuse în 1792 în Fauquier County, Virginia, în timpul mandatului lui George Washington, „la o fermă care aparţinea preşedintelui, pe care-l văzuse în carne şi oase“. Clyman a murit „la ranch-ul lui din Napa, California, în 1881, pe timpul administraţiei lui Chester Arthur[16]. Jim Clyman a fost un om care a mers spre vest“, ţine să sublinieze DeVoto.[16] Acesta este, de altfel, modul lui de a scrie despre geografie: prin intermediul destinelor individuale pe care le împleteşte cu vaste forţe impersonale. Viaţa aventuroasă a lui Clyman implică o dezbatere despre solitudinea şi pericolele din Munţii Stâncoşi, cu bandele lor de indieni războinici, şi despre lipsa apei, care avea să se dovedească un şi mai mare obstacol în calea expansiunii decât solitudinea şi pericolele din

pădurea şi preria de la răsărit. Personalitatea americanului de azi este încă, într-o anumită măsură, născută din aceste solitudini ale frontierei. Forma noastră rapace de capitalism, precum şi consensul naţional, firesc şi nemărturisit, de a desfăşura forţele navale şi aeriene, iar uneori şi paza de coastă, în cele patru colţuri ale lumii, stau mărturie. În pofida nevoilor comune, resimţite în contextul penuriei de apă din Marele Deşert American, iar mai târziu în contextul culturii urbane, produsul acelor solitudini se simte încă acut în comportamentul nostru şi, în consecinţă, în politica noastră externă – un fenomen pentru care scrierile lui DeVoto oferă perspective embrionare. La mijlocul secolului XX, el a intuit tensiunea dintre intervenţie şi non-intervenţie.

În *Year of Decision*, DeVoto consacră numeroase pagini mormonilor şi indienilor. El descrie mormonismul ca pe „un mare bazin de colectare a doctrinei evanghelice. Tot ce-au predicat vreodată în America sectele eretice protestante, cu excepţia, întotdeauna, a celibatului, a fost, la un moment dat, predicat, dacă nu chiar adoptat de Mormonism“. Pentru mormoni, drumul spre Vest a însemnat ţânţarii din prerie, şerpii cu clopoţei, opinteala roţilor de la căruţă, lipsa nutreţului pentru boi şi vânatul insuficient. Fiecare loc de popas se transforma într-un spital. „Aceasta era însă Biserica lui Cristos. Se refugiau din calea celor care-i persecutau, Moise îi călăuzise în afara ţării Egiptului, se duceau acum să întemeieze Sionul şi să clădească Împărăţia.“ Cel care-i conducea pe mormoni spre vest către Marele Lac Sărat era un oarecare Brigham Young, care a oferit tribului său „siguranţă, bogăţie şi putere“. DeVoto îl numeşte „cel mai de seamă colonist american“, pentru că a dăruit Marele Bazin Statelor Unite. Mormonii erau „un neam puternic, rezistent“, continuă DeVoto, care dăduseră peste „un pământ

aspru, refractar… Să ţineţi minte că biruirea unui ţinut aspru inspiră o dragoste mai adâncă decât aceea pentru un pământ fertil şi uşor accesibil“. În felul acesta, geografia spectaculoasă a Vestului arid şi cea a solului sărac al Munţilor Stâncoşi au devenit adevărate simboluri pentru identitatea americană (ca să nu mai vorbim de Texasul torid, un loc în care s-a dezvoltat – începând cu primii colonişti şi până la locuitorii din ziua de azi – un sentiment pătimaş al posesiunii). Mormonii, dincolo de „bizarul veşmânt al dogmei“, devin astfel pentru DeVoto vehiculul uman care-l ajută să definească modul în care pustietatea orizontală a Vestului lipsit de copaci – unde perspectiva este înghiţită de licărirea depărtărilor – a modelat tot ce caracterizează încă şi astăzi faptul de a fi american.[17]

DeVoto scrie despre indieni pornind de la lucrările lui Francis Parkman, un intelectual din vechile familii[17] puritane, absolvent de Harvard, care a plecat spre Vest în 1846 cu gândul de a trăi în mijlocul lor, ajungând la Fortul Laramie în iunie, pe pământurile sărace din Wyoming, o regiune pe care DeVoto o etichetează drept „deşertul lui Isaia“. Parkman o fi fost poate pedant şi elitist, dar relatările sale cu privire la ceea ce a văzut sunt direct de la sursă şi de primă importanţă – jurnalul său e plin de însemnări despre tradiţiile, credinţele şi modul de viaţă al indienilor –, aşa că nu pot fi uşor trecute cu vederea. Scriind despre indieni, DeVoto se face ecoul spuselor lui Parkman şi exclamă: „Ce aprigi puternici şi neobosiţi sunt, şi ce bărbaţi!“ Şi totuşi erau „un popor neolitic, un anacronism încastrat în anii 1840“, continuă el, în timp ce descrie triburile Oglala, Apaşi, Pawnee, Cheyenne, Comanşi şi altele, explicând de ce indienii din Marile Câmpii erau cei mai violenţi, anume din cauza absenţei, inerentă în spaţiul din jurul lor, a hotarelor şi a protecţiei geografice.[18]

Descrierile lui DeVoto şi Parkman sunt amândouă precise şi directe, chiar dacă din nefericire nu lasă nici un fel de loc pentru idiosincraziile epocii de azi. În proza lui DeVoto nu există termenul de americani nativi, aşa cum se regăsesc uneori în vocabularul contemporan; există în schimb diferite triburi cu caracteristicile lor foarte specifice. Parkman chiar a locuit printre indieni, iar DeVoto, el însuşi un om al Vestului, era mult mai apropiat, în timp, de ei şi de modul lor liber de trai decât aproape oricine altcineva din zilele noastre – astfel că e importantă perspectiva din care îi evaluăm prejudecăţile. Stegner, în *Beyond the Hundredth Meridian/Dincolo de Meridianul 100* (1954), explică probabil aceste aspecte într-o manieră mult mai analitică, dacă nu tragică: „Era limpede că civilizaţia industrială urma să erodeze cultura tribală mai rău ca soda caustică… Ce l-a distrus pe indian n-a fost în primul rând lăcomia oamenilor politici, foamea de teritorii sau puterea militară şi nici bolile omului alb sau romul acestuia. Ce l-a distrus au fost produsele manufacturate ale unei culturi, fier şi oţel, arme, ace, haine de lână, lucruri de care, odată ce le ai, nu te mai poţi lipsi.“[19]

PREZENTAREA LUI DeVOTO, UNEORI PLINĂ DE CRUZIME, stridentă, cinematografică, a Destinului Evident se coagulează în ultimă instanţă într-o poveste despre tragedie şi mântuire, între portretele doar schiţate, dar captivante, ale aproape tuturor celor din perioada de la Polk la Thoreau, de la abilul instigator sudist John C. Calhoun[18] până la marele cartograf al Vestului şi al Munţilor Stâncoşi, John Wesley Powell ş.a.m.d. Este o istorie pe un fundal de „soluri alcaline, salvie, vânt şi apă“, care se cere cu disperare cunoscută de către tinerii americani din şcolile de astăzi, chiar dacă nu le va fi predată niciodată şi nici nu va apărea în manualele lor, în

parte din cauza intensificării cenzurii exercitate de elita academică.[20]

DeVoto face cronica faptelor eroice ale trupelor americane care au străbătut o cale lungă şi anevoioasă până în Mexic, prin cel mai sumbru deşert cu putinţă, în 1846, pentru a lupta în Războiul Mexican, un război de pură expansiune teritorială. El ne arată cum americanii s-au lăsat atraşi într-un conflict ale cărui implicaţii profunde nu le-au înţeles, crezând în mod eronat că orice război pe care îl purtau era automat unul drept. Aşa că spiritul tinerei naţiuni a fost profund afectat, urmare a celor peste şaptesprezece mii de victime. „Era un soi de sfârşeală, o mişcare înapoi în timp ce picioarele mergeau înainte în întuneric, o presimţire mai degrabă a terminaţiilor nervoase decât a creierului. Ceva o luase razna parcă, se clătina pe propria-i temelie, începuse să se răstoarne. Ceva era pe cale să se sfârşească în America, pentru totdeauna.“ În Mexic, America şi-a pierdut încă o bună parte a inocenţei. Asta îl determină pe DeVoto să facă din Războiul Civil un soi de post-scriptum la povestea sa.

Războiul Civil a fost legat, potrivit lui DeVoto, de raportul dintre „Ziua de ieri“ şi „Ziua de mâine“: „Ziua de ieri“ fiind Sudul cu sclavii şi plantaţiile lui bazate pe o singură cultură, aceea a bumbacului; „Ziua de mâine“ fiind Nordul şi aversiunea acestuia faţă de sclavie. După ce îl citează pe Lincoln cu privire la motivele pentru care, „fizic vorbind, nu ne putem separa“, DeVoto continuă explicând că „domnul Lincoln le spunea compatrioţilor săi că, odată cucerit, Vestul dăduse Statelor Unite ceva ce nici un alt popor nu mai avusese înainte: o stăpânire imperială internă, în propria ţară, şi le mai spunea că «ziua de ieri» nu trebuie lăsată să balcanizeze această stăpânire“[21]. Ceea ce Lincoln ştia despre teritoriile

vestice din propria-i experienţă, trăită în preria din Illinois şi în călătoriile în josul fluviului Mississippi, DeVoto a trebuit să ne reînveţe pe la mijlocul secolului XX. Iar astăzi se impune ca lecţia să ne fie predată încă o dată, într-o epocă în care tehnologia ne înşală făcându-ne să credem că geografia este irelevantă.

THE YEAR OF DECISION CONSTITUIE MODUL în care DeVoto a zugrăvit în tuşe largi expansiunea spre vest şi felul în care ea s-a realizat, prin efectul combinat al geografiei şi al ambiţiei umane primare. A doua parte a trilogiei, *Across the Wide Missouri/Traversând marele Missouri*, publicată în 1947, este o cufundare proustiană mai precisă şi mai adâncă în subiect, care utilizează comerţul cu blănuri din Munţii Stâncoşi ca principiu literar de organizare. Aici DeVoto pune faţă în faţă preria – ţara făgăduinţei, Vestul lui Lincoln, cu solul bogat care putea hrăni un întreg continent – şi Marele Deşert American de la vest de fluviul Missouri, a cărui ariditate a reprezentat o discontinuitate fundamentală în avântul expansiunii imperiale a tinerei Americi. Atât preria, cât şi deşertul erau plate şi lipsite de copaci, dar una avea apă şi iarbă înaltă, iar celălalt avea apă puţină şi, în consecinţă, iarbă măruntă. Una a servit ca o extensie organică a drumului spre vest dincolo de Munţii Apalaşi, celălalt era un obstacol care trebuia depăşit într-un fel sau altul. Şi într-adevăr, a fost înfrânt în cele din urmă prin eforturile combinate ale tehnologiei, comunităţii şi controlului guvernamental – lucruri pe care DeVoto le-a susţinut din toată inima, chiar în timp ce condamna mitul individualismului tipic frontierei. DeVoto nu a încetat niciodată să fie un liberal.

DeVoto compară Marele Deşert American, sau Marile Câmpii, cum sunt ele cunoscute astăzi, cu

„stepele Tartariei“. Potrivit intuiţiei pe care o are despre mentalitatea pionierilor, în toate fanteziile lor, obiectivul acestora era să traverseze pustiul tătar şi să treacă dincolo de Munţii Stâncoşi, spre a ajunge la peisajul mai atrăgător şi mai variat al „mândrului“ Oregon, pe care-l asemuiau cu cel din Kentucky. Aşa se face că s-au îndrăgostit de el, deşi puţini îl văzuseră, întrucât se afla la mii de mile depărtare.[22]

În prerie, chiar înainte de Marile Câmpii, se află exoticul oraş St. Louis, pe care autorul îl numeşte „stăpânitor asupra apelor din vest“, unde Missouri se varsă în Mississippi. În 1833, chiar în vremea când epoca vapoarelor cu aburi era pe cale de a atinge „punctul culminant“, St. Louis avea o populaţie de şapte mii de locuitori. „Indienii şi vânătorii de blănuri, precum şi călătorii care dădeau un colorit barbar străzilor pietruite, erau din Vest, iar pe umerii lor se ridicase o veche şi bogată aristocraţie, mult anterioară cumpărării [Louisianei] de către Jefferson.“[23] Din St. Louis porneau vânătorii de blănuri să traverseze Marile Câmpii, ajutaţi de reţelele hidrografice ale râurilor Missouri, Platte, Yellowstone şi Green, spre a ajunge în Wyomingul şi în Utahul de astăzi, pe cealaltă parte a celor mai înalte creste ale Munţilor Stâncoşi – inima acestui negoţ la începutul şi la mijlocul secolului al XIX-lea. St. Louis era un loc de adunare, la fel de plin de poveşti şi aventuri ca oricare altul de pe planetă la momentul acela, un loc la care să te întorci, dar în viaţă, încărcat cu piei şi blănuri, şi din care s-o iei din nou de la capăt. În anii 1980, corespondenţilor străini le erau familiare locuri asemănătoare, aparţinând însă unor vremuri mai vechi: Peshawar şi Beirut, de pildă, de unde făceau incursiuni în Afganistanul şi Libanul sfâşiate de război.

Mai erau şi oamenii de la munte, adesea cu neputinţă de deosebit de negustorii de blănuri, care

dispăreau cu lunile din civilizaţia de tip european, în „frumuseţea şi sublimul“ unor locuri precum Munţii Tetoni şi valea lui Snake River. Prin intermediul lor, negoţul cu indienii şi negoţul cu blănuri se întrepătrundeau, întrucât oamenii albi negociau cu indienii pentru blănuri şi alte marafeturi. Aici DeVoto îşi îngăduie o prezentare mai amănunţită a unor triburi precum Flatheads, Nez Perces, Crows, Delaware – prietenoşi în grade diferite – şi „teutonicii“ Blackfeet, cei mai „prusaci“ dintre toţi:

> Aroganţa lor trufaşă, apetitul pentru ceremonial şi mândria de factură militară, susceptibilitatea brutală, greu de suportat, cu privire la onoarea lor, plăcerea copilărească de a mărşălui ca la paradă în uniformele magnifice ale unei mentalităţi din epoca de piatră prelungită în secolul al XIX-lea, erau de o intensitate greu de înţeles astăzi.[24]

Ca tonalitate, aceste cuvinte diferă în mică măsură de descrierile triburilor africane făcute de colonizatorii europeni din secolele anterioare. Nu sunt defel empatice din perspectiva problemei rasiale şi, în consecinţă, sunt lipsite de tact potrivit standardelor contemporane – o pată pe reputaţia lui DeVoto. Şi totuşi, el admite că indienii au fost „primele victime“ ale „unei proliferări a sistemului [coloniştilor albi] de control financiar care a acaparat proprietatea, a manipulat creditul şi a devalizat resursele provinciilor jefuite cu unicul scop de a dirija înspre Est orice bogăţie pe care Vestul o putea produce“[25].

Dacă ţinem totuşi cont de abundenţa informaţiei şi a prozei sale descriptive, ca să nu mai vorbim de pasiunea sa necondiţionată, perspectiva regretabilă a lui DeVoto asupra băştinaşilor americani nu poate să constituie un motiv pentru a-i respinge sau ignora textele clasice asupra Vestului american. Iată, de pildă, un text care se apropie de cele ale marilor

autori britanici de literatură de călătorie, în care descrie înaintarea greoaie a unei caravane,

> sub povara soarelui arzător, sub un cer alb de oţel deasupra capului, sub falduri de praf cafeniu şi nemilos. Ochii mijiţi din pricina luminii orbitoare erau injectaţi din pricina prafului alcalin, mirosind şi el vag şi neplăcut a laborator de chimie, dar nu destul ca să acopere izul puternic de terebentină, răşină şi salvie iute – şi totuşi când vântul care bătea dinspre Green River alunga praful preţ de câteva clipe, plămânii se umpleau de un aer pur, electrizat. Vocile se rarefiau în spaţiu, blestemând îndărătnicia catârilor.[26]

Acesta era Marele Bazin în 1836. Într-adevăr, citindu-l pe DeVoto, ai sentimentul că aşa *trebuie să fi arătat lucrurile.* Nu putem şti cum arătau decât cu ajutorul literaturii. Aşa că fără scrierile lui DeVoto nu putem evalua pe deplin situaţia prezentă a Americii – continent vast, abia cucerit –, într-o lume din ce în ce mai mică.

THE COURSE OF EMPIRE/Evoluţia stăpânirii imperiale, publicată în 1952, a completat trilogia lui DeVoto despre Vest. Ea începe cu primele expediţii febrile în nordul Mexicului ale exploratorilor spanioli Álvar Núñez Cabeza de Vaca şi Francisco de Coronado: oameni care erau doar pe jumătate conştienţi de însemnătatea a ceea ce găsiseră, întrucât, în zona temperată a continentului, nu erau nici oraşe de aur, nici mari grupuri de populaţii băştinaşe bune de jefuit, exista doar un sol fertil care necesita muncă asiduă pentru a da randament. Această a treia parte se încheie cu momentul în care lui Lewis şi Clark le apare imaginea Pacificului, dar, spre deosebire de spanioli, ei sunt deplin conştienţi de importanţa a ceea ce descoperiseră. În paginile de

până acolo, geopolitica Americii de Nord se conturează treptat. Fantezia originară a unei ţări care se întinde până la coasta Pacificului, nutrită în cele treisprezece colonii, se materializează în cele din urmă – împreună cu, în sfârşit, o rută spre India pornind de la Pacific.

„Unul dintre elementele care definesc Statele Unite este faptul că hotarele stăpânirii ei naţionale şi ale celei imperiale sunt aceleaşi“, explică DeVoto. „Un alt element definitoriu este că vorbim de o unitate politică ocupând o unitate geografică de o remarcabilă coerenţă şi de întinderea unui continent.“[27] Măreţia Americii se bazează în ultimă instanţă pe faptul că este o naţiune, un imperiu şi un continent care alcătuiesc un tot unitar. Şi dacă la împlinirea acestui fapt a concurat vreo parte anume a geografiei de inspiraţie imperială, nu poate fi vorba decât de episodul cumpărării Louisianei, a cărei explorare le-a revenit ca sarcină lui Lewis şi Clark. După cum remarcă DeVoto, după înţelegerea din 1803 între Jefferson şi Napoleon cu privire la teritoriul ei, pluralul *aceste State Unite* devine treptat *Statele Unite* şi se foloseşte cu verbul la singular. În pofida Războiului Civil, colonizarea continentului va acţiona în sensul unificării ţării, în nord şi sud deopotrivă. Geografia consacrase acest lucru.

Primul exemplu al acestei unităţi naturale, dat de DeVoto, este reţeaua hidrografică din preria Vestului Mijlociu. America are mai multe mile de ape navigabile pe teritoriul ei decât tot restul lumii: acesta a fost, fără îndoială, elementul originar al măreţiei sale economice. „Pe hartă râurile arată ca nervurile unei frunze. Miami, Wabash, Illinois, Wisconsin… Ohio, cursul mijlociu al fluviului Mississippi – şi arcul peste continent prin care Missouri se varsă în Mississippi.“ Astfel, traversând Munţii Apalaşi, pionierii s-au pomenit în faţa unui

pământ plat în inima ţării, conectat în toate părţile prin râuri, „unde nimic nu putea fi separat de restul… Unde toate culturile, toate neamurile, toate tiparele de gândire şi toate modalităţile de a-ţi exprima emoţiile s-au amestecat… Această continuitate şi integrare a teritoriului… a fost o forţă centripetă, o forţă unificatoare care a făurit naţiunea“[28]. Colonizarea preriei din Vestul Mijlociu a topit diferenţele dintre diferitele grupuri de imigranţi într-o singură cultură naţională şi a furnizat astfel elementul de stabilitate pentru saltul necesar explorării şi, în cele din urmă, depăşirii discontinuităţii geografice produse de Marele Deşert American şi de Munţii Stâncoşi, cu toată vastitatea şi pericolele lor.

REGRETATUL CĂRTURAR DE LA UNIVERSITATEA DUKE Louis J. Budd scria că „o parte din substanţa poetică profundă a caracterului american încă rezonează la saga căruţelor cu coviltir şi le determină pe femei să facă, în zilele noastre, demersuri legale pentru a putea comanda tancuri sau a pilota avioane de luptă“[19]. Şi nimeni, potrivit aprecierii lui Budd, nu redă mai bine vechea poveste decât DeVoto, cu proza lui „vibrantă şi care merge drept la ţintă“[29]. Cu toate acestea, criticii literari, mai ales cei din America de după Războiul din Vietnam, n-au acceptat niciodată cu adevărat ideea de frontieră – atât de departe de propriul lor peisaj urban şi punând accent mai degrabă pe acel *a face* specific pionierilor, decât pe a gândi sau a imagina. Frontiera era întruchiparea îndemnului dat de William Carlos Williams, în poemul său epic *Paterson* (1946), de a socoti că „nu există idei decât în fapte“[30]. Acest îndemn e contrar abstracţiunilor modernismului şi postmodernismului, predominante de pe la începuturile secolului XX (un motiv pentru care Williams însuşi este poate mai puţin recunoscut decât

Ezra Pound sau T.S. Eliot, chiar dacă a fost un poet mai bun decât cel dintâi). Ajungem astfel la ultima explicaţie a faptului că DeVoto e uitat de către literaţi: deoarece, ca şi în cazul ilustraţiilor lui Norman Rockwell, chipurile Vestului zugrăvite de el sunt o *prezenţă reală*, imposibil de negat datorită realităţii viguroase a elementelor lor de bază, literale în descriere şi opuse oricărei tentative de teoretizare sau reflecţie. Bineînţeles, aşa cum Rockwell este un pictor limitat (un ilustrator, de fapt), şi DeVoto este un scriitor limitat. Cu siguranţă că nu e profund: nu te conduce la niveluri complexe de gândire filozofică, aşa cum o face adevărata literatură. A fost un scriitor naţional într-o epocă în care lumea intelectuală se mişca rapid în direcţia cosmopolitismului. DeVoto se poate foarte bine să fi fost, după cum pretindea cândva esteticianul de stânga Dwight Macdonald[20], mai degrabă „o persoană cu pretenţii intelectuale medii“[31]. Dar, cu pretenţiile lui intelectuale medii, DeVoto a adus o mai mare contribuţie pe tărâmul literelor americane şi al înţelegerii de sine a Americii decât mulţi alţii cu pretenţii de înaltă intelectualitate. Deşi evident nu era un intelectual de anvergura lui Edmund Wilson, cu care a întreținut unele polemici, DeVoto avea totuşi o acuitate în ce priveşte situaţia geografică a Americii, pertinentă chiar şi pentru deciziile din politica noastră externă de astăzi.

VIZIUNEA DESPRE LUME A LUI DEVOTO ÎŞI DOBÂNDISE deplina forţă într-o carte anterioară, *Mark Twain's America/ America lui Mark Twain*, publicată în 1932. Experienţele formative ale lui Twain – care constituie miezul marilor sale opere – au avut loc în secolul al XIX-lea, în inima preriei brăzdate de fluvii, care va fi ulterior fundalul cărţii lui DeVoto *Year of Decision*. Mississippi era marea

arteră continentului, iar viaţa de-a lungul fluviului, între anii 1840 şi 1850, a evidenţiat o „accelerare“ în evoluţia caracterului american însuşi: un proces pe care Samuel Clemens (mai târziu Mark Twain) l-a observat la faţa locului. „Epoca vapoarelor cu aburi“, care i-a furnizat lui Clemens cele mai vii amintiri, „a exprimat perfect America“, scrie DeVoto. „Până şi dărăpănăturile lumii prin care trecea erau grăitoare şi pline de viaţă – bordeiele ca nişte vizuini din Helena şi Natchez şi toate mahalalele de pe malul apei; bărcile prăpădite care-i adăposteau pe trântorii vagabonzi; vapoarele cu spectacolul vânzătorilor de leacuri minune, al fotografilor ambulanţi, al trupelor de cântăreţi… ucigaşii, profeţii, proprietarii de salon, proxeneţii“, continuă DeVoto. „Hoinarii ghemuiţi pe maluri şi fauna incredibilă de pe braţele cu apă stătută ale râului. Era un adevărat cosmos.“[32]

Unii critici literari ai vremii deplângeau faptul că un geniu precum Twain n-a avut un material mai bogat, mai subtil, din care să se inspire – cum ar fi cel din Europa, de pildă. Răspunzându-le, DeVoto tună şi fulgeră că nimic nu era mai bogat şi mai demn de a fi povestit decât lumea asupra căreia se opriseră ochii tânărului Clemens: imensitatea fluviului Mississippi. Chiar şi atunci când zugrăveşte înşelăciunea, meschinăria, cruzimea, rasismul şi gelozia, în capodopera sa din 1885, *Aventurile lui Huckleberry Finn*, Twain nu pare că şi-ar dori o eliberare de sub vraja Americii sau un posibil final tragic, cum o face, să zicem, Herman Melville în *Moby Dick*. În relatarea dramatică a călătoriei lui Huck şi a sclavului Jim în josul fluviului Mississippi, pe timpul inundaţiilor din iunie, *Huckleberry Finn* ne vorbeşte, în opinia lui DeVoto, despre o continentală măreţie şi despre „agerimea“ minţii americane, la care naţiunea va putea să recurgă în anii care vor urma: cei mai răi ani, cei de la mijlocul secolului, de

fapt. Împreună cu Huck, pe pluta lui alunecând în josul marii artere a ceea ce va deveni lumea celor „patruzeci şi opt de state *aflate mai jos*“, „călătoreşte o plenitudine făurită şi formată pe de-a-ntregul în America“[33], scrie DeVoto.

Acelaşi lucru poate fi spus şi despre DeVoto însuşi. Când ne gândim la ceea ce avem de făcut pe lumea asta, sau la ceea ce nu trebuie să facem, trebuie să ne gândim la cine suntem şi la ce am fost. Trebuie să ne gândim la locul de unde noi, ca popor, am venit. Deoarece colonizarea continentului îi are în vedere şi pe cei mai recenţi imigranţi din epoca modernității recente, din India, China sau Mexic. Este calea indispensabilă de a înţelege cum stă America în raport cu alte continente şi naţiuni. Bernard DeVoto îi ştia contururile la fel de bine ca oricine altcineva. Prin evidenţierea materialului geografic brut al unei republici emergente din secolul al XIX-lea, opera lui este, în acest moment, esenţială pentru a înţelege America zilelor noastre.

Note

8. Potrivit doctrinei Destinului Evident, apărută în secolul al XIX-lea, Statele Unite aveau dreptul şi datoria de a se extinde de-a lungul întregului continent nord-american.

9. *Anabasis* sau *Expediţia* este o lucrare a istoricului grec Xenofon, care descrie itinerariul celor zece mii de mercenari greci aflaţi în slujba lui Cirus cel Tânăr, în încercarea sa de a-l detrona pe fratele său Artaxerxes II, regele Persiei.

10. Concepţie proprie mişcării social-politice a autohtonilor din colonii, favorizând interesele nativilor în detrimentul imigranţilor.

11. Laureat al premiului Pulitzer în 1946, pentru *The Age of Jackson*, Arthur M. Schlesinger Jr. (1917–2007) era fiul unui alt distins istoric, Arthur M. Schlesinger Sr.

12. Istoric american (1936–2002), biograf al

preşedinţilor Eisenhower şi Nixon, profesor la Universitatea din New Orleans.

13. Politician american (1900–1965), guvernator de Illinois, senator, candidat la preşedinţie, ambasador al SUA la ONU.

14. Posibilă referire la statele din partea sudică şi central-vestică a Statelor Unite, alcătuind aşa-numita Bible Belt, în care comunităţile fundamentaliste protestante au jucat un rol semnificativ.

15. Daughters of the American Revolution, organizaţie alcătuită din descendentele celor care au contribuit, în mod direct, la obţinerea independenţei SUA.

16. Chester Alan Arthur (1829–1886) a fost preşedintele SUA între 1881 şi 1885.

17. Brahmin Puritan, aparţinând celor mai vechi familii de puritani din Lumea Nouă. În această categorie se încadrau, de pildă, romancierul din secolul la XIX-lea Nathaniel Hawthorne şi poetul din secolul XX Robert Lowell.

18. Politician sudist şi apărător înfocat al sclaviei, John C. Calhoun (1782–1850) a fost cel de-al şaptelea vicepreşedinte al Statelor Unite.

19. Profesor la Universitatea Duke, Louis J. Budd (1921–2010) a fost critic literar şi specialist în Mark Twain.

20. Scriitor, critic cultural, filozof, cu abordări uneori radicale, a trăit între anii 1906–1982.

III
Note despre un peisaj vertical

ÎMI ÎNCEP DECI CĂLĂTORIA: INSPIRAT DE AMINTIREA tatălui meu şi sub călăuzirea lui DeVoto. Este călătoria supremă: mai presus de oricare alta pe care am făcut-o, prin Omar sau Afganistan sau China, călătoria pe care mi-am dorit s-o fac de când eram copil, dar am fost împiedicat de circumstanţele familiale. Ultima dată am traversat Statele Unite acum douăzeci de ani, pe la mijlocul anilor 1990, ca jurnalist şi autor de literatură de călătorie, luând interviuri şi alcătuind mici portrete peste tot pe unde am fost. Acele interviuri mi-au relevat un teritoriu aflat în cursul unei tranziţii dramatice, dinamice şi nemiloase: oraşele din interior, secătuite şi lipsite de perspectivă; indivizi antrenându-se pentru a supravieţui în apocaliptice vremuri viitoare, cu arme şi drapel drept fetişuri, în deşert; cultura latino, atât cea de masă, cât şi cea elitistă, avansând înspre nord; activişti de mediu rupţi de patriotismul tradiţional; o civilizaţie globală cu accente din Asia, India şi America Latină, proliferând îndeosebi în unele oraşe eclectice de pe coasta de nord-vest a Pacificului. Pretutindeni existau oameni intens preocupaţi de propria istorie locală. Cu cât locurile erau mai dezvoltate, cu atât se refugiau mai mult într-un trecut de care se puteau agăţa. Am văzut, de asemenea, cazinourile, automatele pentru jocuri de noroc, dezastrul social din rezervaţiile indienilor, dar am văzut şi locuri adânc în inima continentului, puternic dependente de economia mondială şi de nenumăratele ei posibilităţi.

De această dată însă am nevoie de o experienţă radical diferită, mai cerebrală: nu de aceea a unui călător, nici de cea a unui jurnalist, ci de experienţa unui analist. Un călător sau un jurnalist vorbeşte cu oamenii în mod constant; ceea ce ei îi spun dă contur experienţei şi percepţiilor sale. Un analist are în vedere ceea ce rămâne neexprimat, dar este evident. Un analist lucrează cu momentele de tăcere. O tăcere pe care mi-o doresc pentru a medita nici mai mult, nici mai puţin decât la continentul american şi la care va fi şi ar trebui să fie rolul său pe plan internaţional în secolul XXI. Acesta va să fie peisajul unei meditaţii asupra locului Americii în lume. Vreau să mă gândesc la asta, dacă-mi permiteţi, nu chiar în tăcere, ci în timp ce trag cu urechea la vocile oamenilor de la masa alăturată. Dacă te adresezi oamenilor direct, cu întrebări despre subiecte cum ar fi politica sau politica externă, cel mai adesea ei adoptă o poză: la urma urmei, nu te cunosc şi s-ar putea să nu se simtă în largul lor la ideea de a fi citaţi în public. Mai mult, faptul că îţi răspund la întrebări nu reflectă întotdeauna (sau poate doar rareori) interesul lor real faţă de subiectul pe care l-ai abordat. Prin urmare, răspunsurile pe care le dau nu înseamnă că subiectul în discuţie chiar contează în viaţa lor. Aşa că vreau să surprind ceea ce vorbesc oamenii atunci când sunt cu prietenii sau cunoştinţele – vreau să înţeleg adevăratele lor griji şi preocupări – şi să iau în considerare spusele lor împreună cu tot ce altceva mai constat. S-ar putea să gândesc mult mai limpede, în ce privește politica externă, călătorind pe drumurile Americii, decât reuşesc s-o fac la şedinţele sau evenimentele din Washington. Există, cu siguranţă, puncte slabe în această abordare, dar cel puţin ea poate oferi o altă dimensiune experienţei, diferită de cea de care am avut parte în dăţile anterioare când am traversat America.

Aşa cum scria Walt Whitman în „Cântec la drumul mare“ (1856), „M-am săturat până-n gât de cei patru pereţi, şi de cărţi, de cârcotaşele critici“.[21] Nu doresc decât să văd cu ochii mei ce se află afară, dincolo de ziduri, înainte de a reflecta la locul Americii în lume şi de a construi o strategie privind modul în care poate fi tratat acest subiect.

Locul *nostru* în lume, ar trebui să spun. Pentru că, deşi globalizarea este imposibil de negat, iar identităţile au devenit mai bogate, mai complexe şi mai cosmopolite – cu un impact pozitiv, în mare –, încă avem nevoie, pentru coerenţa naţiunii, de o ancorare în ceea ce ne este specific. Fără o astfel de coerenţă, o politică externă eficientă, de pildă, este imposibilă. Aşa că voi spune *al nostru* şi *noi* ori de câte ori mi se pare potrivit, chiar dacă constat că editorii, cu gândul la o audienţă globală, se feresc din ce în ce mai mult de astfel de termeni. Fiindcă atunci când oameni de la înaltele niveluri ale guvernării se întâlnesc pentru a discuta opţiuni cu caracter decisiv, cuvinte ca *al nostru* şi *noi* sunt în mod responsabil angajate. Aşa că trebuie să procedez şi eu la fel. La urma urmei, pornesc să străbat o naţiune.

PORNESC ÎN PRIMĂVARA LUI 2015, în liniştea de dinaintea alegerilor primare pentru preşedinţie, de la casa mea din Stockbridge, Massachusetts, unde liniile clare şi precise ale turlelor si vechilor case exprimă certitudinile solide şi adevărurile revelate primilor colonişti. Pe alocuri, întinderea pustie, bătută de vânt, a peisajului marcat de cursul râului Housatonic şi de zidurile ridicate din pietrele de pe câmp trimite cu gândul la frontiera pe care Stockbridge o reprezenta în trecut. La începutul secolului al XVIII-lea, Stockbridge şi alte oraşe din vecinătate constituiau marginea de vest a aşezărilor coloniştilor europeni din America de Nord. A fi la

frontieră, după cum am spus, impunea să faci lucrurile, mai degrabă decât să ţi le imaginezi: să cureţi terenul, să construieşti un adăpost, să-ţi faci rezerve de hrană. Frontierele, mai bine decât orice altceva, testează ideologiile. Nu e timp pentru teoretizări. De aceea, funciarmente, America nu a fost prietenoasă cu comunismul, fascismul sau cu alte forme, mai benigne, de utopie. Conceptele idealizate au prins rareori rădăcini în America, aşa că intelectualii au fost nevoiţi să se uite înspre Europa pentru a găsi surse de inspiraţie. Oamenii de aici sunt prea ocupaţi să facă bani – o prelungire, desigur, a etosului frontierei, cu accentul lui pe iniţiativa practică.

Poate că tocmai clima extremă din Noua Anglie şi din restul Americii de Nord – cu umezeala ei, cu frigul năprasnic şi cu căldura toropitoare a verii – a făcut ca nu doar cultura indienilor americani, ci şi cea a europenilor, care i-a luat locul, să fie mai funcţionale şi mai utilitariste decât cele din Europa. Americanii au respins orice „ism“ şi asta a fost doar spre binele lor. Până şi „Iluminismul european“, potrivit regretatului Daniel J. Boorstin[22] de la Biblioteca Congresului, „nu a fost în fapt decât ceva cu puţin mai mult decât închiderea minţii în cuprinsul unei închisori de secol XVII şi XVIII“. Iluminismul însuşi, susţine Boorstin, „și-a însușit mult din rigiditatea şi autoritarismul pe care îşi propusese să le combată“. Iluminismul era prea ştiinţific, raţional şi determinist. În vestul Massachusettsului, şi peste tot de-a lungul acestei frontiere glaciale şi necruţătoare, Iluminismul a dat piept cu realitatea şi a fost adus cu picioarele pe pământ, la o înţelepciune aplicată, cea a „bunului-simţ“ şi a „lucrurilor care se înţeleg de la sine“.[1] În Europa, un ideal putea să fie frumos sau eliberator în sine; în America epocii frontierei, trebuia, înainte de toate, să producă rezultate

măsurabile.

Acei *philosophes* ai Iluminismului, stând confortabil în saloanele lor, au văzut în stat instrumentul adecvat şi raţional al progresului; pe pantele virgine ale Munţilor Apalaşi, ideea de stat era bună cât timp nu se punea în calea exploatării resurselor. Întrucât a fost o descoperire a intelectualilor, Iluminismul era, inevitabil, elitist; în timp ce filozofia orală a bunului-simţ s-a conturat aici pornind de jos. Cu alte cuvinte, separarea bisericii de stat în America nu era vreun *beau idéal*, ci un răspuns practic la faptul că spiritul robust, caracterizat prin optimism şi gândire liberă, al pionierului a dat naştere la secte protestante diferite, şi că nici una dintre ele n-a pus stăpânire pe noua organizare politică. Sectele s-au bătut cu ferocitate, pe tot cuprinsul Noii Anglii, pentru suflete. Într-una din relativ puţinele perioade de acest fel din istoria scrisă, credinţa a devenit o pură chestiune de alegere. O asemenea competiţie religioasă liberă, şi fervoarea care a rezultat de aici, a devenit cunoscută ca Marea Trezire. Într-adevăr, democraţia în America a fost produsul unei interacţiuni dintre o cultură specifică şi un peisaj aspru.

Băştinaşii erau parte a acelui peisaj. Indienii din Stockbridge i-au înmuiat sufletul lui Jonathan Edwards, cel mai sever calvinist al Marii Treziri, care a venit aici în 1751 ca să scrie şi să-i păstorească, exilându-se din vâltoarea controverselor doctrinare pe care o stârnise departe, în est, în Northampton, Massachusetts. Indienii americani de aici au fost primii cărora li s-a acordat cetăţenia Statelor Unite, drept răsplată pentru serviciile lor de cercetaşi în timpul Războiului de Independenţă. Dar asta e istorie locală, ce contează cu adevărat este imaginea de ansamblu.

Războiul Regelui Philip[23], dintre anii 1675–78,

purtat între băştinaşii nord-americani şi coloniştii englezi din Noua Anglie, a fost la fel de brutal ca orice încleştare europeană cu atrocităţile aferente, cu civili băştinaşi şi albi, mulţi dintre ei copii, victime ale măcelului. Pierderile coloniştilor au fost cu adevărat teribile, dar sfârşitul războiului a fost martorul dispariţiei efective a băştinaşilor din sudul Noii Anglii. Deşi băştinaşii o duceau mai bine în vestul Massachusettsului, procesul însuşi al expansiunii, combinat cu păguboasele acorduri asupra terenurilor, i-a împins în rezervaţii. Elementul care îngrozeşte totuşi, aşa cum a dovedit-o Războiul Regelui Philip, este că îndepărtarea indienilor era eminamente practică pentru colonişti: aceeaşi aducere cu picioarele pe pământ, aceeaşi filozofie aplicată, care făcuse câteva dintre noţiunile ezoterice ale Iluminismului de neutilizat pentru coloniştii pragmatici şi fără scrupule din America de Nord, le-a tăiat acestora punţile de comunicare cu băştinaşii. Şi aici avem de-a face cu o realitate şi mai tulburătoare: mult sau chiar tot ce a realizat America pe plan intern şi internaţional în secolele care au urmat s-ar putea să nu fi fost cu putinţă dacă dinamica noii societăţi capitaliste – care a pus accentul pe autodisciplină şi muncă laborioasă, îngăduind individului să se ridice deasupra grupului – ar fi fost diluată şi alterată de moravurile culturii băştinaşe.

Termenul *istorie*, conform rădăcinii sale din greacă, înseamnă mai degrabă poveste, iar o poveste bogată şi profundă este adesea una fără deznodământ. Povestea americană este lipsită de un deznodământ moral deoarece societatea care a salvat umanitatea în marile conflicte ale secolului XX a fost şi ea întemeiată pe crime enorme – sclavia şi exterminarea băştinaşilor. (Iar comparaţia dintre cele două situaţii nu avea să-mi facă viaţa mai uşoară, ba chiar avea să îngreuneze totul pe măsură ce înaintam în călătoria

mea şi meditam la rolul Americii în lume.)

Istoria, totuşi, poate fi o istorie a ideilor – şi cu cât ideea e mai utilă, cu atât istoria e mai măreaţă. Cea a Americii a fost una anti-idee: în general, filozofii ştiu mai puţin decât masele, care, lăsate să-şi vadă de interesele lor, adesea ştiu mai bine ce au de făcut. Un astfel de populism democratic generează obtuzitate, cruzime şi barbarie, şi nu poate fi aplicat cu succes pretutindeni, chiar dacă americanii – zelul misionar al Marii Treziri fiind încă în noi şi în ziua de azi – cred altceva. Cu toate acestea, populismul democratic al Americii aici şi-a croit făgaş, în Noua Anglie – unde greutăţile vieţii de la frontieră au dat peste cap prestabilitele ierarhii europene.[2]

MĂ ÎNDREPT SPRE SUD PRIN CONNECTICUT ŞI NEW YORK, şi voi întâlni marea pe ţărmul de nord de la Long Island.

Totul la Sagamore Hill este înviorător. Începe cu aerul sărat dinspre mlaştina care anunţă Cold Spring Harbor, un canal de un albastru oţelit ducând către estuarul Long Island Sound şi la Oceanul Atlantic de dincolo de el. În spatele mlaştinii sărate e un pâlc de pini care, la rândul lor, anunţă, în toată splendoarea ei, proprietatea victoriană cu verande largi şi multe cotloane, terminată în 1886. Interiorul ca de peşteră al casei abundă în lambriuri de stejar, nuc şi chiparos, şi e făcut să pară deopotrivă atrăgător şi rău prevestitor de către capetele de cerb, antilopă, elan şi bizon fixate pe pereţi sau de pieile de zebră şi pumă alternând cu covoarele orientale de pe podea. Aceasta era Casa Albă de vară în primul deceniu al secolului XX. Energie pură şi bărbăţie, de un soi mai puţin tolerat în zilele noastre, emană din aceste încăperi; a căror aranjare, până la cel din urmă raft masiv cu cărţi legate în coperte întunecate, Theodore Roosevelt – renumit şi pentru faptul că citea o carte

pe noapte – şi-a asumat-o pe de-a-ntregul.

Rareori se întâmplă ca spiritul unui om să locuiască în asemenea măsură o casă precum cel al lui Theodore Roosevelt la Sagamore Hill. Este atât spiritul bogăţiei moştenite, cât şi al celei ce rezultă din proiecţia puterii teritoriale şi a aproprierii spirituale a altor peisaje. N-o fi purtat Teddy Roosevelt nici un război de seamă în timpul celor opt ani petrecuţi la Casa Albă. Dar a construit efectiv prima flotă militară a Americii epocii industriale şi, într-un grad neatins de nici un alt preşedinte înainte sau după el, a *conceput* în mod concret imaginea Statelor Unite ca forţă globală fără egal.

Long Island Sound şi Sagamore Hill ne arată fără drept de tăgadă de unde îşi trage Roosevelt rădăcinile: Harvard şi aristocraţia de pe Coasta de Est. Prin naştere, el a căpătat o platformă fără de care extraordinara lui viaţă ar fi fost imposibilă. Totuşi, pentru a deveni unul dintre marii noştri preşedinţi, mai avea de parcurs un drum anevoios, care presupunea, din când în când, diminuarea unor privilegii, ba chiar renunţarea la ele. Adevărul este că Theodore Roosevelt a devenit comisar al poliţiei new yorkeze, adjunct al secretarului marinei, erou al Războiului Americano–Spaniol, guvernator de New York şi, în cele din urmă, preşedinte al Statelor Unite, mai puţin datorită lui Sagamore Hill şi a ceea ce reprezenta acesta, cât datorită pământurilor sărace din Dakota de Nord şi ceea ce ele reprezentau. Pe Marile Câmpii, în anii 1880, ca tânăr bărbat care-şi căuta echilibrul emoţional după moartea primei soţii, Roosevelt a devenit un american adevărat. A avut parte de experienţa efectului tonic al peisajului asupra fiinţelor umane, în special asupra lui, şi a ieşit din acest proces pe deplin format: franc, curajos fizic, de un patriotism vecin cu şovinismul, incontestabil pasionat, puternic motivat şi dinamic.

A fost primul preşedinte american care a înţeles pe deplin semnificaţia mai largă a cuceririi Vestului american – a felului în care aceasta prevestea o politică externă de angajament activ în lumea exterioară. Dar aceeaşi energie dominatoare care l-a transformat pe Roosevelt într-un imperialist a făcut din el şi un reformist. Căldura toridă, viscolele, cowboy-ii agresivi şi spurcaţi la gură şi pustietatea teribilă, înfricoşătoare, a pământului fără de lege din Dakota, care nu îngăduia nici un pic de blândeţe, l-au îndepărtat în cele din urmă pe tânărul din est cu ochelari de orice legături cu Lumea Veche. Oamenii neciopliţi din Dakota, conform spuselor unuia dintre cei mai pătrunzători şi eleganţi biografi ai lui Roosevelt, Edmund Morris, l-au privit ca pe „o fiinţă superioară care, paradoxal, nu-i făcea să se simtă inferiori“. Tocmai în Dakota, oarecum la capătul pământului, a fost locul unde Roosevelt a început să-şi construiască bazinul electoral.

Poate că Long Island Sound întruchipa Lumea Nouă a lui F. Scott Fitzgerald, plină de rodnice posibilităţi, mărginite numai de imaginaţia umană. Dar ce oferea era doar o frântură din ceea ce se aşternea dincolo de ea, în depărtarea imensităţilor continentului. Dacă America avusese până atunci preşedinţi numai din preriile din vest, Lincoln fiind cel mai de seamă dintre ei, Roosevelt, la începuturile carierei sale politice, era *deopotrivă* un membru al claselor superioare de pe Coasta de Est şi un parvenit din Vestul american. America a devenit o mare putere industrială între sfârşitul Războiului Civil şi izbucnirea Războiului Americano–Spaniol în 1898. Fiinţa însăşi a lui Roosevelt a exprimat în rezumat acea transformare, care s-a întâmplat să aibă loc în timpul vieţii sale. Aşa cum a observat cândva un parlamentar britanic, Theodore Roosvelt „a fost America – în ce priveşte energia, optimismul şi

puterea potenţială în stare naturală“[3].

ŞI ACUM, AMERICA ZILELOR NOASTRE: fum, gaze şi uleiuri, anvelope încinse, amintirea rafinăriilor terifiante cu mirosurile lor de cauciuc ars şi ouă clocite. Autostrada New Jersey a fost pentru mai bine de o jumătate de secol supremul punct de referinţă al celor din nord-est, căci leagă New Yorkul de Philadelphia, Baltimore şi Washington, D.C., blestemate fie în veci statisticile transportului aerian şi feroviar. Dacă o iei pe Ieşirea 6, către autostrada Pennsylvania, aşa cum am făcut eu prima dată, în 1960, împreună cu părinţii mei, într-un Oldsmobile 98, autostrada New Jersey este parte a porţii către Vest; de cealaltă parte a autostrăzii Pennsylvania se întinde Ohio și uvertura preriei. Exagerez, recunosc. Dar totul începe cu autostrada New Jersey, după cum o sugerează versurile cântecului compus de Simon şi Garfunkel[24]. Prin legăturile ei cu marile artere care constituie Sistemul Interstatal de Autostrăzi al lui Eisenhower[25], autostrada New Jersey, terminată în 1952, ajută la întărirea unităţii unui continent în care puterea globală a Americii îşi găseşte fundamentul. Pentru că America a fost gigantul epocii petrolului şi a gazelor naturale, o epocă al cărei final de abia acum poate fi, în sfârşit, anticipat.

Autostrada New Jersey este esenţială pentru identitatea acestei părţi a ţării, cu cea mai mare densitate a populaţiei. Cei care trebuie să călătorească de-a lungul ei în mod regulat, sau cel puţin periodic, în timpul vieţii lor, cunosc acest lucru atât de bine, încât îşi marchează înaintarea de la un punct la altul prin numele popasurilor special amenajate, pe care deja le ştiu pe de rost: Clara Barton, Molly Pitcher, Vince Lombardi, Joyce Kilmer. (Câţi oameni ştiu că Joyce Kilmer a fost un bărbat, Alfred Joyce Kilmer, un poet prolific, critic

literar şi jurnalist, ucis în a doua bătălie de pe Marna, în 1918?)

Autostrada New Jersey exprima cândva ideea de eliberare: cucerirea magică a distanţelor în noua epocă a automobilului. Astăzi înseamnă ambuteiaj şi anxietate, vieţile oamenilor fiind mai pline şi mai tensionate ca niciodată – cozile în trafic lungindu-se de la un an la altul. Populaţia Americii s-a dublat, de la 157,5 milioane la 320 de milioane, de când există autostrada New Jersey, care n-a fost niciodată frumoasă, dar nici urâtă în vreun fel anume. Mai degrabă, dată fiind absenţa unor privelişti, e ca un tunel în aer liber în care călătorul nu se poate gândi la nimic altceva decât cum să ajungă la capătul celălalt. Este emblema şi extensia unei navete de coşmar. Pentru că America e atât de vastă, eşti tentat să apeşi pedala acceleratorului, dar naveta e lungă şi fără de sfârşit; aproape cât o viaţă de lungă, căci mare parte din viaţa noastră trece ca prin *ceaţă*. Autostrada este expresia vizuală a unei economii americane care a înflorit, s-a aşezat confortabil într-o solidă maturitate, iar acum, dacă ne raportăm la infrastructura de transport a ţării, se află în declin.

Conduc mai departe şi sunt martor atât al transformării, cât şi al efortului de a sta pe loc. Benzi noi de asfalt sunt presărate cu ridicături şi gropi care te zdruncină. Multe dintre vechile rafinării din nordul autostrăzii au făcut loc unui nou aeroport, uriaş, unui complex sportiv şi imaginii mohorâte a pământului bolnav şi a zonelor abandonate. Popasurile amenajate din anii ’60 erau curate, liniştite şi erai servit la masă. Nu erau aglomerate, iar în acea epocă a segregării rasiale chiar şi în Nord aproape toţi erau albi. Nu doar călătoria pe calea aerului era un privilegiu al claselor superioare, ci şi, chiar dacă într-o mai mică măsură, călătoria cu maşina pe distanţe lungi. Copil fiind, singura dată când am avut parte de ceea ce nii

s-a părut a fi un lux a fost o astfel de călătorie pe drumurile Americii. Pe la sfârşitul anilor ’90, aceleaşi popasuri deveniseră aglomerate, mizere, un amestec de albi şi afro-americani, oferind doar mâncare proastă de autoservire şi mirosuri grele, industriale, de prăjeală. Astăzi, în 2015, asistăm la o altă transformare. Mâncarea proastă de autoservire e tot acolo, dar în plus găseşti o încântătoare varietate de salate, croissante, fructe, cereale sănătoase şi cafea gourmet. Echipele de curăţenie sunt la datorie şi vorbesc nu doar spaniola, ci şi alte limbi, mai exotice. Mulţimile de călători par să fi ajuns aici din toată lumea, datorită imigraţiei din Asia, India şi America Latină. Ştirile şi programele sportive inundă monitoare separate. Ţara s-a schimbat şi va continua să se schimbe. Liniştea s-a dus, dar odată cu ea s-au dus şi privilegiile. Ca şi echipamentele de asigurare a securităţii la aeroporturi, popasurile de pe autostradă dezvăluie caracterul de mare factor egalizator al Americii. Lumea acelui restaurant segregat din Virginia, unde părinţii mei au oprit cu mine, pe când eram copil, din fericire a dispărut.

Nu pot să nu observ că acostamentele de pe autostradă sunt pline de buruieni şi pietriş. Îmi vin în minte şirurile aliniate de plopi, de forsythia şi diversele specii de pomi înfloriţi plantate de-a lungul autostrăzilor din China pe care le-am văzut. China este o societate industrială şi postindustrială nouă; America e una cu mult mai veche. China ar putea avea avantajul începătorului, dar vitalitatea unei democraţii încă turbulente şi cu grupuri de interese, cu toate limitările impuse menţinerii infrastructurii, confruntată cu investiţiile insuficiente, este un element crucial; acesta poate fi testul adevăratei maturităţi. Întreţinerea, mai ales în circumstanţe nefavorabile, este un manifest de credinţă în viitor.

Peste râul Delaware, autostrada Pennsylvania,

marele monstru din nord-est, mă preia pe toată lungimea ei de 360 de mile. Peste tot sunt bariere, conuri cu alb şi portocaliu, semne indicând repararea şi lărgirea drumului şi echipe de lucru în acţiune. Întreţinerea se face la foc continuu.

CÂND PĂRINŢII MEI M-AU DUS PENTRU PRIMA DATĂ la Valley Forge în 1962, acolo era un parc statal într-un cadru oarecum sălbatic şi bucolic. Astăzi este Parcul Naţional de Istorie, aflat în mijlocul suburbiilor din marginea de vest a Philadelphiei, în preajma mallurilor, clădirilor de birouri, a barierelor de zgomot de la autostradă şi a unui impozant complex de cazinouri. Desemnarea ca parc de interes statal a ajutat la conservarea terenului pe care Generalul Washington şi-a petrecut iarna lui 1777–1778, cu Armata Continentală hărţuită şi prost aprovizionată. Aici trupele sale au supravieţuit în lupta cu stihiile şi s-au închegat într-o forţă unificată, de profesionişti, datorită ajutorului dat de baronul şi instructorul militar Friedrich Wilhelm von Steuben din Prusia.

Din acea primă vizită, de acum mai bine de o jumătate de secol, îmi amintesc piesele de artilerie cu obuze de trei şi şase livre[26], precum şi şirurile de colibe ale Armatei Continentale, reconstruite în anii 1940 şi 1950. Astăzi Serviciul Parcurilor din SUA a construit un centru pentru vizitatori şi a schimbat complet peisajul. Sunt numeroase zone de parcare, tururi cu troleele, drumuri noi în cuprinsul parcului, mai multe borne comemorative cu caracter istoric şi alte panouri informative: şi chiar cu tunuri şi colibe, parcul însuşi a căpătat aerul unei suburbii. Dar a pretinde că părinţii mei mi-au dăruit amintirea sălbăticiei originare a locurilor ar fi inexact – ele fuseseră transformate cu mult înainte de a mă fi născut eu.

Pentru că atunci când armata lui Washington a părăsit Valley Forge, abandonând cele 1 500 de colibe şi cele două mile de fortificaţii – ceea ce îl făcea să fie al patrulea oraş, ca dimensiuni, din America de la acea vreme –, cei doisprezece mii de soldaţi ai săi pustiiseră zona mile întregi de jur împrejur şi arseseră toate lemnele de foc pe care le-au putut găsi. Castanii şi ulmii olandezi pe care-i văzuseră iniţial Washington şi oamenii săi nu mai erau de mult. Valley Forge a fost redusă la peisajul unui adevărat deşert, pe care, ulterior, pe măsură ce a prins avânt în secolul al XIX-lea, revoluţia industrială l-a urâţit și mai mult cu carierele de calcar din vecinătate şi cu fabricile mizerabile şi emanaţiile de gaze. Şi chiar sărbătorirea centenarului Statelor Unite din 1876 şi spolierea crescândă a peisajului american de către revoluţia industrială au generat mişcarea de conservare a siturilor istorice şi naturale precum cel de la Valley Forge. Peisajul de odinioară, cu stejari şi sicomori, pe care l-am văzut când eram copil, nu era cel original, ci unul reconstruit. Cu cât mai populată şi mai dezvoltată devenea ţara, cu atât mai îngrijite şi cu aer de suburbii deveneau locurile sale cu valoare istorică. Dar cel mai important lucru de reţinut, lăsând estetica deoparte, este că au fost conservate cu cea mai desăvârşită şi plină de afecţiune atenţie: un semn lumesc, deşi nebăgat în seamă, al unei identităţi naţionale, sănătoase.

Un pădurar din Serviciul Naţional al Parcurilor explica unei mulţimi cum baronul Von Stauben i-a învăţat pe cei din Armata Continentală totul, de la cum se mărşăluieşte până la ordinea de bătaie şi structura unităţilor. Baronul din Prusia a pus bazele tipului de instrucţie a trupelor americane de azi din Afganistan şi Irak. Am devenit o naţiune în parte devenind întâi o armată. Asta s-a întâmplat aici, în timpul iernii dintre 1777 şi 1778, şi de aceea Valley

Forge este un loc ce are semnificaţia unei temelii, esenţial pentru ceea ce suntem. Aşa se explică de ce am identificat în mulţime multe familii de imigranţi din Asia şi India, cu mamele în sariuri sfătuindu-i în şoaptă pe copii să fie atenţi la pădurari, în special la micul sediu de campanie al lui Washington, care, li s-a spus, „era Pentagonul“ acelor vremi. America este un paradox: o patrie de sânge şi ţărână ale cărei valori, deşi apărate de la bun început cu arma în mână, nu sunt nici militariste şi nici bazate pe caracterul de sectă sau pe etnie. Are puterea sângelui fără a fi de sânge.

GPS-UL ESTE INAMICUL MEU, DEOARECE MĂ ÎNDRUMĂ MEREU către una dintre autostrăzile interstatale. Îl ignor şi o iau spre autostrada Old Philadelphia, care duce spre vest. Toată întinderea Philadelphiei dispare brusc şi parcele cultivate de câmpie se ridică pe valuri de pământ suficient de înalte cât să sugereze grandoare. Numele de pe cutiile poştale sunt olandeze şi nemţeşti. Silozurile şi casele fermelor au ziduri scorojite, necesită renovare, şi alternează cu case de tip ranch sau prefabricate, lipsite de gust. Văd bărbaţi cu pălării înalte de paie, cu bărbi şi bretele, conducând maşini şi mânând trăsurici trase de cai, femei purtând bonete, cocoţate din când în când pe biciclete vechi. Bisericile lor mennonite sunt înghesuite între minimarketuri şi staţii de benzină şi ascunse de indicatoare simpatice. Mai sunt şi pubele turnate din plastic de culoare neagră. Numele bizare şi amuzante ale oraşelor – White Horse, Bird-in-Hand, Intercourse[27] – se regăsesc în biblia turistului din nord-est. Totul se derulează foarte rapid, în timp ce mirosul de bălegar şi îngrăşământ se estompează şi se întrevăd clădirile de birouri şi băncile din Lancaster. Ţinutul Amish este încetul cu încetul strivit de dezvoltare şi

globalizare, chiar dacă industria turismului se împotriveşte comercializându-i din răsputeri imaginea. Ce îmi aduc aminte ca fiind impresionant şi sobru pentru copilul de atunci este astăzi aproape jalnic. Peisajul drumurilor americane seamănă din ce în ce mai mult cu cel din lumea în curs de dezvoltare. Totul este nici aşa, nici aşa – adică nici rural, nici urban –, iar fuziunea celor două e lipsită de orice estetică tradiţională. Transformarea economică şi socială e rareori plăcută.

MĂ OPRESC ÎN LANCASTER CA SĂ VIZITEZ casa lui James Buchanan pentru prima dată după cincizeci şi trei de ani. E foarte puţin schimbată, cu ghizii în costume din epoca respectivă. Decoraţiile interioare au un soi de maiestate patriciană de secol XIX; înţeleg instantaneu de ce a avut un asemenea efect asupra unui băiat din clasa muncitoare, din cartierul Queens. Mă gândesc ce fericit am fost aici, împreună cu tatăl meu – ce înţelept şi ce învăţat părea în asemenea momente. Astăzi, la câţiva metri mai încolo, există un centru pentru vizitatori, dedicat istoriei celui de-al cincisprezecelea preşedinte american. Ce importanţă are că a fost poate cel mai slab dintre preşedinţii noştri – pentru că era din Lancaster, oamenii înstăriţi din comunitatea locală au investit în acest centru. Poate că în zilele noastre istoria nu li se predă bine americanilor în şcoli, şi poate nici în universităţi, dar am constatat, pentru a nu ştiu câta oară că, în ce priveşte conservarea şi comemorarea siturilor istorice de pe tot cuprinsul ţării, trecem printr-un proces de adevărată renaştere.

Lancaster şi Harrisburg au fost două oraşe distincte, separate de terenul arabil din Pennsylvania. Astăzi clădirile din suburbii intră adânc în terenurile fermelor, atenuând separaţia, iar ambuteiajele din trafic dispar rareori. Atlasul meu Rand McNally îmi

lămureşte toată povestea: o împestriţeală de galben mai închis, indicând aria urbană şi cea suburbană – a fiecăruia dintre cele două oraşe –, aproape atingându-se şi formând, împreună cu York, Pennsylvania, un nou micro oraş-stat, pe cale de a elimina terenul rural dintre ele. După care, în Harrisburg, capitala statului, traversez râul Susquehanna, cu debit umflat şi grandios, pierdut şi el în mijlocul unei păduri întinse din care încă mai emană posibilităţile Lumii Noi.

Pe măsură ce autostrada Pennsylvania se întinde înaintea mea, priveliştea drumurilor în construcţie şi a utilajelor pentru terasamente rareori dispare, împreună cu conurile ubicue şi balizele de semnalizare. Văd acum intacte panglici de teren cultivate ondulând, încadrate de culmi impunătoare, bogat împădurite: Munţii Allegheni. În termeni politici, după cum ne spun experţii, între oraşele *albastre* liberale Philadelphia şi Pittsburgh, chiar aici în Pennsylvania începe Alabama *roşie*, profund conservatoare.[28] Afară, în faţa unui loc de popas, e linişte, doar vântul făcându-se auzit, până ce intru înăuntru: lumini strălucitoare şi muzică asurzitoare, chiar mai tare decât la popasurile de dinainte, pe drumurile din est, ca pentru a compensa relativa lipsă de civilizaţie. Dar până şi aici, în Pennsylvania rurală, văd femei musulmane cu veşminte lungi şi acoperământ pentru cap. Toată lumea e cu telefonul mobil la ureche: o adunătură de străini care n-au nimic de împărţit unul cu celălalt, cu excepţia momentelor de la casă. Societatea e bogată, cosmopolită, chiar aşa atomizată cum e de tehnologie. Maşinile se răresc şi pe drum nu mai e decât caravana continuă a autocamioanelor pe optsprezece roţi, transportând containere spre interiorul continentului. Străbat patru tuneluri prin munţii de calcar. În anii ’60 erau realizări inginereşti impresionante, iar popasurile erau unice în lume.

Astăzi, în ţări foarte îndepărtate unele de altele, precum Turcia, Bangladesh şi Coreea de Sud, am întâlnit tunele, superautostrăzi şi locuri de mâncat pe autostradă exact ca acelea de pe autostrada Pennsylvania. Lumea ne-a ajuns din urmă chiar în timpul vieţii mele. Dar avantajul cel mai de seamă al Americii este, aşa cum voi vedea iar şi iar, geografia sa: simpla ei dimensiune, ceva atât de uşor de trecut cu vederea.

PITTSBURGH SE APROPIE DE TINE PE TĂCUTE. Nu e vizibil de departe, precum contururile subţiri, întinse aleator ale altor oraşe. Pittsburgh erupe, complet format, o ideogramă a unui urbanism profund înrădăcinat, pe când mă apropii de confluenţa celor trei râuri: Monongahela şi Allegheny unindu-se într-un triunghi ascuţit, ca să formeze marele Ohio, care la rându-i serveşte ca fundal pentru dealurile abrupte, împădurite, cu centura lor de linii de cale ferată. Acesta este unul din cele mai importante noduri de navigaţie din America de Nord. Pentru că Ohio se varsă în Mississippi, care la rându-i se varsă în Golful Mexic, apariţia vapoarelor cu aburi a dat Pittsburghului acces la marile căi de navigaţie ale lumii. Aici franţuzescul Fort Duquesne a fost înlocuit cu britanicul Fort Pitt, în onoarea primului ministru William Pitt (cel Bătrân), în timpul Războiului Franco–Indian (1754–1763). Consacrat prin geografie, precum multe oraşe europene fortificate, Pittsburgh este pe de-a-ntregul american în masculinitatea sa, înnegrită de fum, specifică epocii industrializării. În această zi ca un burete umed şi murdar, am fost copleşit de arhitectura variind de la medieval la postmodern, cu Epoca de Aur[29] între ele, totul surprins la o simplă întoarcere a capului. Oraşul este împărţit de poduri cu arcade monumentale; poduri care-mi aduc aminte de oda

închinată „Podului Brooklyn“ de către Hart Crane, având înscrisă în structura sa, anvergura posibilităţilor nesfârşite ale preriei. Am văzut faţade în stil roman, gotic, al Renaşterii greceşti[30] încadrând zgârie-nori Beaux-Arts cu înfloriturі Art Deco, punctate de turnuri cruciforme şi multă cărămidă, aluminiu şi sticlă fumurie. Erau coloanele îmbrăcate în teracotă de la stadionul lui Pittsbugh Pirates şi terenul Heinz Field, al celor de la Pittsburgh Steelers, în ancadramentul lui de oţel. Bogăţia Pittsburghului de la sfârşitul secolului al XIX-lea provenea din petrol, fier, cocs, cărbune şi oţel.[4] Astăzi ea provine din marile universităţi precum Universitatea Pittsburgh şi Carnegie Mellon şi din laboratoarele bazate pe tehnologiile pe care acestea le ajută să prolifereze. Întrucât centrul oraşului este îmbrăţişat de dealuri şi râuri, el este relativ mic şi se poate străbate la pas. Magazinele şi restaurantele sunt surprinzătoare la capitolul eleganţă şi modă. Într-un salon de luat masa îmbrăcat în pluş, aud fără să vreau o imigrantă din Ungaria discutând despre afacerea ei locală în domeniul terapiei fizice şi despre cum a ajuns în America în urmă cu douăzeci de ani cu numai cincizeci de dolari în buzunar. Realitatea cotidiană a Americii e încă mitică, bănuiesc.

Desigur, aş fi putut să deviez de la ruta iniţială şi să conduc mai departe, spre nord şi vest, în zonele cele mai mohorâte şi pustiite ale Detroitului ca să beneficiez de o imagine total diferită a Americii şi a istoriei ei. Am făcut ceva asemănător într-o carte anterioară, *An Empire Wilderness* (1998), când am scris despre St. Louis şi problemele lui rasiale în termeni aproape apocaliptici. Violenţele din Ferguson, în St. Louis County, din 2014 şi 2015, au fost ca un ecou al acelei experienţe. Dar deşertul urban al Americii este bine cunoscut, iar problemele lui domină buletinele de ştiri locale senzaţionaliste

seară de seară. Într-un sens mai larg, există biblioteci întregi de cărţi ce trebuie studiate cu privire la problemele şi imperfecţiunile Americii, şi în particular despre pierderea consistenţei clasei ei de mijloc în ultimele decenii. Dar eram hotărât să meditez nu doar asupra acestui lucru, ci şi la acele aspecte mai pământeşti ale peisajului american care mai rar îşi fac loc în cărţi şi în buletinele de ştiri şi totuşi sunt esenţiale pentru originile puterii americane. La acea Americă vreau să mă uit, care există dincolo de reducţia operată de camerele de televiziune şi întrebările reporterilor.

Pata galbenă de pe hartă pe care Pittsburghul o reprezintă s-a întins şi ea din belşug în ultimele decenii, precum Lancaster şi Harrisburg. Creşterea acestor oraşe a completat şi a reflectat iniţial forţa economică şi culturală a Americii. Dar aşa cum o sugerează chiar oraşele acestea din interiorul continentului (departe de coastele mai cosmopolite), fazele actuale şi viitoare de expansiune urbană îi vor aduce treptat pe locuitorii lor într-o civilizaţie din ce în ce mai mult globală şi din ce în ce mai puţin eminamente americană. Nu doar în Pittsburgh am observat o delimitare eclectică, ci şi în zone mai noi din Lancaster, cu micile sale hoteluri şi restaurante care servesc porţii mici, artistic aranjate, vădind influenţe europene şi asiatice. Puţin câte puţin, pe căi insesizabile şi absolut fireşti, în pofida acţiunilor de conservare pe plan local, identitatea americană se diluează pe măsură ce America se revarsă peste lumea largă.

Aha, veţi spune, *iată cum se înalţă America liberală, democratică şi albastră*. Dar povestea nu se termină aici. Globalizarea îşi creează propriul ei recul. Există şi oameni, multe milioane de fapt, care din motive precum valorile, nevoile psihologice sau circumstanţele financiare sau chiar aspectul fizic, pur

şi simplu nu vor sau nu pot să se adapteze acestei noi fuziuni culturale multinaţionale. Ei simt că modul lor de viaţă este pus în pericol şi se tem că economic vor fi lăsaţi în urmă în această nouă lume de persoane suple, îmbrăcate în haine de firmă şi urmând diete sărace în carbohidraţi; o lume unde atât culoarea pielii, cât şi orientarea sexuală nu mai sunt unice, ci multiple, ba chiar celebrate din acest motiv. Iar din cauza mărimii şi a naturii atotcuprinzătoare a geografiei continentale a Americii, acest recul a creat un univers vast şi alternativ propriu: al oamenilor călcaţi în picioare, nu frumoşi, neprogresişti, adesea obezi, dar existând totuşi.

VIRGINIA DE VEST ERA LA ORIGINE parte a Virginiei. Dar în primăvara lui 1861, la izbucnirea Războiului Civil, reprezentanţii ţinuturilor din vest s-au întâlnit în oraşul Wheeling pentru a se opune secesiunii. Vecinătatea fluviului Ohio şi calea ferată B & O (Baltimore şi Ohio), precum şi industria şi manufacturile din regiune confereau acestei zone mai îndepărtate din Virginia un interes economic propriu în cauza unionistă. Wheeling a devenit prima capitală a „Guvernului reinstalat al Virginiei“ înainte de recunoaşterea statului „Virginia de Vest“ de către guvernul unionist, în 1863. Wheeling avea terenuri de instrucţie pentru soldaţii Uniunii şi o închisoare pentru trădători. Nu după mult timp, graniţele Virginiei de Vest au fost reglementate în justiţie. Întrucât Pennsylvania controla deja râurile Allegheny, Monongahela şi Youghiogheny, s-a decis să i se dea noului stat malul de est al fluviului Ohio; aşa că pe hartă există o fâşie subţire din teritoriul Virginiei de Vest – de doar câteva mile – inserată între statele Pennsylvania şi Ohio. Virginia de Vest este unul dintre statele cu forma cea mai ciudată din cele cincizeci de state, îngrozitor de fragmentată de

munţi şi incluzând câteva dintre cele mai sărace prelungiri ale Munţilor Apalaşi, dar având totuşi un acut sentiment al propriei identităţi. Şi acesta este geniul sistemului american – nu doar geniul democraţiei, ci şi geniul separării puterilor şi a instituţiilor în jurisdicţii federale, statale şi locale, care creează astfel identităţi puternice, determinate geografic.

Părăsind Pennsylvania, pătrund în Wheeling ca şi cum aş intra într-o altă ţară. Clădirile vechi de cărămidă întunecată la culoare, cu marmură şi fier ici şi colo, vorbesc despre stilul Renaşterii greceşti, stilul Victorian italienizant, despre gotic şi neoclasic, o contribuţie a coloniştilor de origine germană de pe la 1850 şi de mai târziu. Dar oraşul pare ca lovit de o epidemie. Clădirile au nevoie acută de o restaurare. Străzile sunt atât de pustii – exceptând câteva persoane fără adăpost, sau multă vreme ignorate şi aflate pe punctul de a ajunge fără adăpost –, încât parcă ar avea ecou. Nu văd pe nimeni pe stradă, nicăieri, care să aspire la o viaţă mai bună, sau măcar să pară a şti că există aşa ceva. O dată sau de două ori zăresc o cafenea drăguţă, o librărie aproape goală, sau câte un restaurant cu grătar având un aer vag de renovare, dar nu e destul ca să constituie un trend. Zumzetul cumpărătorilor şi strălucirea aliajelor şi a polimerilor, pe care le-am văzut în Pittsburgh, aici nu există; şi nici decorul elegant din hotelul la care am stat în Lancaster. Hotelul meu din Wheeling, care şi-a deschis porţile pentru prima dată în 1852 şi i-a găzduit pe generalii unionişti Grant şi Sherman, precum şi vreo unsprezece preşedinţi, a fost renovat ultima dată în 1970. Faţada arată ca un şir de ochi învineţiţi. Camera ponosită miroase a carpetă umedă, iar mobila ciobită e aruncată la întâmplare ca şi cum ar fi luată de la solduri. Totul îmi aminteşte de hotelurile de două sau de trei stele pe care le-am

încercat în Europa de Est comunistă în timpul Războiului Rece. Acesta este cel mai bun hotel din Wheeling. Am vizitat multe oraşe şi orăşele obscure din Orientul Mijlociu şi China care arătau mai bine, aveau locuri mai bune de cazare şi unde m-am simţit mai în siguranţă şi mai confortabil. Aici se vede cum, prin crearea de oraşe-state întinse şi strălucitoare, adesea legate de mari universităţi, ca Austin, în Texas, şi Triunghiul de Cercetare Raleigh-Durham din Carolina de Nord – locuri de care tinerii specialişti sunt cu precădere atraşi –, globalizarea a zdrobit pur şi simplu locuri mai mici, precum Wheeling, aflat într-o zonă carboniferă în agonie. Până şi în inima Americii, un oraş mic neconectat la alte continente într-o manieră evidentă este pierdut.

Explorez la pas oraşul decăzut: pe strada principală, dar şi pe altele, magazine cu vitrinele bătute în scânduri se înşiră unul după altul, iar anunţuri cu „De vânzare“ se văd peste tot. Între două magazine pustii observ unul de casete video pentru adulţi care e deschis. La fel şi un atelier de reparat încălţăminte. Puţinii oameni peste care dau sunt deosebit de politicoşi, ca şi cum nimeni n-ar mai fi intrat în vorbă cu ei de ani de zile. Oraşul abia dacă mai are puls.

Mai e şi faleza de pe malul apei: puritatea simplă, aspră a verdelui de pe valea fluviului Ohio, cu faţadele caselor sale de secol XIX închise la culoare. Fluviul năvalnic a adunat deja apele din Allegheny, Monongahela şi Youghiogheny, urmând să preia multe altele, precum Muskingum şi Wabash, înainte de a se întâlni cu Mississippi. Există un nou monument închinat forţelor armate, în amintirea tuturor războaielor americane, de la revoluţie până la cel din Irak. Cumpăr un exemplar din ziarul local. Pe prima pagină este vorba despre sutele de mineri din exploatările de cărbuni disponibilizaţi din cauza

gazelor naturale şi a boomului gazelor de şist. Fabricile de aici au dispărut. Dacă în 1940 populaţia oraşului era de 61 000, astăzi el are cam 28 000. Seara târziu beau ceva la barul hotelului. Sunt câţiva oameni la staţia de benzină şi capete cu şepcuţe de vânătoare urmăresc luptele profesioniste de wrestling pe monitor. Volumul este dat la maximum. Nu se vede nici un telefon mobil.

CONDUC MAŞINA PESTE POD, în partea dinspre Ohio a fluviului, unde sunt aşteptat de aglomerări ameţitoare de dealuri abrupte, de un verde întunecat asemenea algelor. Mă îndrept spre sud pe o şosea statală de-a lungul fluviului Ohio, care murmură învolburat. Rareori am văzut un fluviu care promite atât de mult: curgerea lui şi a peisajului se schimbă la fiecare cot. Aceasta este esenţa peisajului din Est. E vertical, clădit pe înălţime, cu copaci înalţi care dau în multe locuri o senzaţie de claustrofobie, lipsit de privelişti panoramice. O viziune amplă şi lămuritoare e dificil de întrezărit. Ceea ce-mi aminteşte că nu mă aflu decât la începutul călătoriei mele.

Terenuri cu iarbă neîngrijite şi staţii de benzină oferind bilete de loterie, gustări, truse de scule, insomniaci, arme cu încărcător, ţigări şi tutun de mestecat care domină peisajul. Oameni în vârstă şchiopătând, femei cu bigudiuri şi ceea ce a devenit ţara obezităţii, de la plecarea din Wheeling: un clişeu american, ştiu, dar unul de care e cu neputinţă să nu fii şocat, din cauza repetării lui de-a lungul a mii de mile.

Clasa de mijloc se dizolvă deja de multişor într-o clasă muncitoare precară, pe punctul de a aluneca de-a dreptul în sărăcie, dar şi în cealaltă direcţie, către o elită mai puţin numeroasă, situată deasupra clasei de mijloc şi prezentă în întreaga lume. Dar faptul de a o vedea cu ochii mei, timp de zile şi săptămâni, cum

urma să se întâmple, m-a făcut să fiu de-a dreptul mişcat de acest subiect. Nu voi vedea prea mulţi membri ai clasei de mijloc în călătoria mea. Categoria aceasta, despre care politicienilor le place să vorbească, a devenit deja de negăsit. În schimb, voi întâlni oameni eleganţi în restaurante decorate de designeri, şi mulţi, mulţi alţii a căror înfăţişare arată că, în multe privinţe, au depus armele pur şi simplu – chiar dacă sunt pretutindeni de o politeţe fără cusur şi contrar felului cum arată şi primelor mele impresii despre ei, nu şi-au pierdut respectul de sine. Impulsurile populiste, evidente în campania prezidenţială care a urmat după călătoria mea de la începutul lui 2015, provin în mod clar din instabilitatea situaţiei lor economice, sugerând mânia de sub crusta politeţii lor.

Peisajul din Ohio este sălbatic, aspru, un constant memento al fertilităţii solului: o explozie de copaci pe fiecare deal de gresie, gata să pună stăpânire pe şosea şi s-o înăbuşe; corn sălbatic, arborele lui Iuda, stejari, frasini, mesteceni, nuci americani, meri sălbatici, arţari, sicomori cu frunzele lor albicioase coborând până la apă. Ce lucru fragil e civilizaţia! În pofida îngrămădirii de rulote şi vânzători ambulanţi, de popasuri pentru camioane şi ateliere de reparaţii, în pofida şirului nesfârşit de steaguri americane, există o dimensiune neîmblânzită a văii fluviului Ohio, reflectând vibrant frontiera pe care o reprezenta cândva.

Marietta, Ohio, este o oază rară de civilizaţie a clasei de mijloc, cu hotelul ei stil vapor, transplantat aici parcă, dotat cu cataloage şi având interioare minuţios decorate. Drumurile au trotuare pentru pietoni de-a lungul cărora se înşiră buticuri elegante şi restaurante pline de viaţă. Mă simt de parcă aş fi trecut printr-o oglindă, dintr-o zonă de război social şi economic într-o societate sigură în care mobilitatea

verticală e lege. Oamenii au *smartphone*-uri, sunt prezentabili, iar conversaţiile lor se învârt în jurul planificării bugetului, a noilor maşini şi aparate, a vacanţelor în Europa şi chiar mai departe. În Wheeling şi în restul văii fluviului Ohio pe care am văzut-o până acum, conversaţiile aveau toate o tentă locală; aici în Marietta, restul ţării şi al lumii îşi face loc în discuţiile oamenilor. Wheeling este o zonă carboniferă în agonie; Marietta e aproape de zona gazelor de şist. Prăbuşirea în timp la Wheeling este parţial consecinţa ridicării complexului de magazine Highlands din Triadelphia vecină, în Virginia de Vest, către care a migrat întreaga activitate comercială din zonă. Valea fluviului Ohio, cu fabricile sale producătoare de aliaje de magneziu, polistiren şi polimeri, cu centralele sale pe bază de cărbune, nu este o regiune în declin, ci una în schimbare, într-un adevărat vârtej economic: adevărata poveste a continentului.

Principalul atu al Mariettei a fost întotdeauna Marietta College, un mic institut de studii umaniste, înfiinţat în 1835, având printre cele mai ridicate standarde academice din Vestul Mijlociu: cu studenţi care astăzi provin din douăzeci de ţări şi cu impresionante clădiri din cărămidă, moştenire a banilor rezultaţi din exploatarea petrolului. Pe tot cuprinsul continentului american, micile colegii sunt instituţii durabile, o moştenire a începuturilor în sălbăticie şi a necesităţii de a ridica deasupra ei o vibrantă civilizaţie animată de spiritul comunitar – învăţământul superior, răspândit uniform în toată ţara, a devenit o componentă importantă a forţei Americii. Totuşi, până şi o instituţie ca Marietta College este azi din ce în ce mai conectată cu lumea din afară, mai mult chiar decât cu oraşele învecinate situate de-a lungul râului.

Drumul spre vest începe din Marietta. În 1778 aici

era sediul primei guvernări civile înfiinţate de coloniştii din Noua Anglie, la vest de cele treisprezece colonii iniţiale. Aşa a luat naştere ceea ce în istoria americană a devenit cunoscut sub numele de Teritoriile de Nord-Vest. Marietta a fost un fort în teritoriile indiene, un punct de oprire pentru vapoarele cu aburi, pentru cele care găzduiau spectacole itinerante, şi pentru vaporaşele poştale care legau Pittsburghul de Mississippi. Pe cursul râului Muskingum, chiar înainte de întâlnirea cu Ohio aici în oraş, există o statuie a primilor colonişti din Noua Anglie. A fost executată de Gutzon Borglum, cel care a sculptat şi Muntele Rushmore, în acel stil voit simbolic şi eroic pentru care este renumit; figurile par să iasă de-a dreptul din stâncă. Preşedintele Franklin Delano Roosevelt a venit la Marietta în 1938 pentru inaugurarea monumentului. Pe malurile înfrunzite şi maiestuoase ale râului Muskingum se află obişnuitele memoriale de război, inclusiv cele dedicate războiului din Coreea şi celui din Vietnam, celebrând concepţia Americii despre „un nou ţel“ în istoria lumii. Chiar şi în faţa unui impas, a unui eşec sau a unei înfrângeri, convingerea că America este, da, *excepţională* – oricât de insuportabil ar suna pentru unii – e reală şi acceptată fără ironie. A ne deprinde iarăşi cu gândul acesta, aici, adânc în inima ţării, ne ajută să ne limpezim judecata cu privire la el, fiindcă emană din experienţa comunitară a stabilirii unei frontiere.

FLUVIUL OHIO, ÎNTR-O DIMINEAŢĂ DE PRIMĂVARĂ în Marietta, e la fel de larg ca universul, cu viziunea paradisului reflectându-se în apa dintre statele Ohio şi Virginia de Vest. Dar nu e vorba doar de Ohio. Peste tot, din Pennsylvania până în Iowa, voi vedea o altă componentă esenţială a puterii americane: abundenţa cursurilor de apă,

pâraie şi râuri alimentând marile fluvii care nu-şi opresc niciodată cursul, marcând marea bogăţie de căi de navigaţie interioară a acestui continent. Wabash şi Des Moines vor apărea la fel de măreţe ca Susquehana şi Ohio. Apoi mai este Scioto în zona de centru-sud Ohio, râurile Sagamon şi Illinois pe care Lincoln le ştia atât de bine, dar şi altele nenumărate pe care le voi traversa în călătoria mea cu maşina. (Îmi place la nebunie să le repet numele: Sconcsul, Englezul, Ratonul de Nord şi de Sud, Nishnabotna de Est şi de Vest în Iowa şi Missouri.) Jumătatea de est a Statelor Unite este un leagăn al pământurilor arabile, udate din belşug de ape. Pentru cineva care a trăit şi şi-a petrecut perioade semnificative din viaţa profesională călătorind în Marele Orient Mijlociu – o regiune ale cărei probleme politice sunt atât direct, cât şi indirect legate de lipsa apei şi de absenţa efectivă a râurilor, unde albiile râurilor sunt uscate ca oasele albite de soare – acest fapt este o revelaţie. Poţi să cunoşti ceva la modul abstract şi intelectual, dar e cu totul altceva să vezi geografia concretă din care izvorăşte istoria.

DINCOLO DE AUTOSTRĂZILE DIN EST reparaţia drumurilor rămâne o activitate constantă. Puţine sunt lăsate să se deterioreze, şi chiar dacă ţara are mare nevoie de investiţii în infrastructură, prin comparaţie cu 1970, când am traversat pentru prima oară America, autostrăzile s-au înmulţit şi au fost lărgite. La vremea aceea, ele îmi facilitaseră călătoria, deşi eram mai puţin conştient de importanţa lor. Altfel spus, erau mai puţin vizibile. Erau vremuri în care fiecare oraş ţi se dezvăluia dintr-odată, fără suburbii vaste care să te pregătească şi să atenueze impactul intrării. Îmi amintesc exaltarea pe care o simţeam în fiecare zi de călătorie. De data asta a trebuit să mă străduiesc mai mult ca să am parte de

aşa ceva.

Conexiunile de transport în interiorul continentului sunt prodigioase, deşi reprezintă ceva obişnuit care abia dacă merită menţionat. Dar asta nu înseamnă că nu sunt fundamentale pentru unitatea naţiunii. Staţiile de benzină sunt acum mai mari, practic dublându-se cu unităţi alimentare şi popasuri pentru odihnă, şi oferind o grămadă de varietăţi de cafea, fără urmă de Starbucks prin preajmă. În pofida revoluţiei în domeniul zborurilor interne, America rămâne totuşi o cultură a şoselelor, iar cei al căror univers este harta şi peisajul Americii poartă în suflet mai degrabă sentimente naţionale decât atitudini globaliste. Este îndeosebi cazul şoferilor de camioane. Dar chiar şi la acele popasuri populate de cei mai duri şi mai fioroşi clienţi, magazinele sunt conduse de obicei de femei şi adolescente, cărora nimeni nu le face viaţa grea. Avem deci o ţară foarte civilizată şi politicoasă în cea mai mare parte, la fel de unică în modul ei de a fi, în pofida lipsei de cultură înaltă sau de aşa-zisa sofisticare, ca Orientul Mijlociu şi Asia Orientală pe unde am călătorit.

Dar coşmarul uniformităţii – aceleaşi mini mall-uri, fast food-uri şi biserici din prefabricate de-a lungul drumurilor şi autostrăzilor; aceleaşi hoteluri înşirate ca pe bandă, unde deodorantele pentru împrospătarea aerului din camere nu fac decât să sporească senzaţia de sterilitate şi anonimat a locului; aceleaşi supermagazine alimentare cu reclame la bilete de loterie, gustări şi altele asemenea – devine din ce în ce mai rău pe măsură ce-mi continui călătoria. Continentul e imens, iar ţara este, la nivel profund, unificată din punct de vedere cultural şi material, şi în bine, dar mai adesea în rău. A străbate America la începutul secolului XXI este o experienţă radicală. Te simţi ca un şoarece pe o bandă de alergat. Fiecare Best Western sau Holiday Inn Express e făcut

parcă de aceeaşi maşină de injectat plastic, cu aceleaşi automate pentru sucuri, şi dozatoare, şi boluri din polistiren pentru cerealele Kellog dimineaţa. Te simţi de parcă te-ai trezi în aceeaşi cameră în fiecare dimineaţă, chiar dacă faci peste o sută de mile pe zi. Încerci hoteluri diferite, iei masa în locuri diferite, dar variaţia rămâne limitată. Doar peisajul se schimbă, şi asta se întâmplă lent. Punctele de referinţă sunt din ce în ce mai puţine. America înseamnă, înainte de toate, experienţa spaţiului şi a vastităţii.

Fluviul Ohio nu mai mărgineşte acum Virginia de Vest, ci Kentucky. Pe partea dinspre Kentucky întâlnesc un grup de oameni adunaţi în jurul tejghelei la care iau prânzul ca să admire un nou-născut. E un miros dulceag şi sleit de prăjeală şi mâncare gătită. Aproape toată lumea pare săracă şi are un aspect bolnăvicios. Dar au totuşi demnitate. Vorbesc aproape la unison despre miracolul vieţii. Nimic nu sună cinic sau ironic. Câţiva dintre cei mai în vârstă poartă şepcuţe de veterani pe care scrie în ce războaie de peste mări au luptat. Toţi sunt albi, un contrast puternic cu oraşele din est pe care le-am lăsat în urmă. Steagurile americane şi, din nou, bisericile sunt omniprezente pe mile întregi de jur împrejur. *O zi bună!*, îmi urează nu unul, ci mai mulţi dintre ei.

Mulţimea aceasta şi altele pe care le întâlnesc mă fac să mă gândesc că poate cel mai atent observator al viziunii pe care americanii o au despre politica externă – dacă într-adevăr se gândesc la asta vreodată, cu excepţia crizelor acute la nivel naţional – este cărturarul Walter Russell Mead[31]. Mead sesizează că, în timp ce elitele din Washington şi New York sunt fie wilsoniene[32] (care vor să promoveze democraţia şi legislaţia internaţională), fie hamiltoniene[33] (intelectuali realişti ce pun accent pe relaţiile economice internaţionale) sau

jeffersoniene[34] (care pun accent pe perfectarea democraţiei americane la ea acasă şi mai puţin pe angajamente internaţionale), marea masă a americanilor nu intră în nici una dintre aceste categorii. Ei sunt, scrie Mead, mai degrabă jacksonieni[35], oameni care cred literalmente în Dumnezeu, în onoare şi în instituţiile militare. S-ar putea să aibă îndoieli cu privire la capacitatea Americii de a perfecţiona lumea, dar te vor urmări până în pânzele albe dacă-i insulţi sau le faci rău. America este o democraţie cu un ethos războinic foarte dezvoltat, ceea ce o face absolut necruţătoare în multe din războaiele sale. Sângeroasă naţiune am fost. În mare măsură datorită tradiţiilor scoţiano-irlandeze, ale celor „mai puţin educaţi“, care au avut un impact mai puternic în conflictele noastre militare decât celelalte tradiţii, ale elitelor. Scoţiano-irlandezii au emigrat în America din Ulster în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, stabilindu-se masiv în regiunea Munţilor Apalaşi şi contribuind la crearea culturii de frontieră. Mead îi identifică, pe ei şi tradiţiile lor, cu primul preşedinte populist, cel care se declara un om al frontierei, Andrew Jackson.

KENTUCKY ESTE UN STAT DE GRANIŢĂ, la limita de nord a Sudului. Întâmplarea face ca singura carte pe care am luat-o cu mine să fie *The Portable Faulkner/Faulkner în format de buzunar*, editat de Malcolm Cowley. A-i deschide paginile e ca şi cum ai pătrunde într-un vis, în care reintru în fiecare seară, înainte de a merge la culcare. William Faulkner scrie despre vechiul Sud aidoma unui posedat, ca şi cum ar fi sub puterea unei vrăji şi n-ar face decât să-şi transcrie propriile viziuni. Pe Faulkner nu poţi să-l citeşti pur şi simplu: ori eşti dependent de el, ori nu. Cu el – mai exact cu personajele sale – resimţi forţa copleşitoare a limbii neaoşe, abia articulate, în care

trecutul şi prezentul sunt învălmăşite, explicând însă lucrurile, în chip ciudat, mai bine decât o face cel mai rafinat intelect. Nu pot să citesc mai mult de zece pagini pe seară. E ca şi cum ai scormoni în pământul tare al unei limbi moarte în timpuri străvechi: sunt mai puţine intrigi decât canale ale memoriei, iar protagoniştii se mişcă de-a lungul unor căi care se măsoară în ani mai degrabă decât în mile. Într-un fel straniu, mi s-a părut întotdeauna că e cel mai european dintre scriitorii americani, nu numai datorită complexităţii stilului, cu toate straturile lui psihologice şi nivelele de înţelegere, dar şi fiindcă peisajul despre care scrie, Sudul profund de demult, din deceniile şi secolele trecute, a cunoscut înfrângerea şi umilinţa, supunându-se de aceea cu bună ştiinţă sorţii, chiar dacă rădăcinile ei de o înfricoşătoare violenţă sunt inseparabile de o sălbăticie abia de curând eliminată.

Sălbatica nimicire a indienilor, precum şi crima totemică a sclaviei băltesc ca apele stătute în naraţiunile lui Faulkner; nu pot fi evacuate. Sudul, aşa cum prea bine s-a spus, are o istorie tragică pe care restul Americii nu o are. Şi totuşi, prin modul în care personajele sale sunt atât de puternic ancorate în peisaj, foarte greu de smuls din el de fapt, ca şi cum ar fi încă în proces de formare, Faulkner este unul dintre cei mai americani scriitori. Lumea lui Faulkner a dispărut: a fost schimbată de dezvoltarea economică, de sistemul interstatal de autostrăzi şi de acţiunile guvernului federal din Washington, cu Legea Drepturilor Civile şi alte legi progresiste, chiar dacă sărăcia larg răspândită din timpul lui Faulkner continuă să existe. Vechiul Sud e un factor care persistă în cele mai corosive politici partizane din Washingtonul de azi, elementele cele mai conservatoare ale Partidului Republican avându-şi baza geografică în fostele state Confederate, cu o

zonă întunecată de influenţă în Bible Belt[36], în partea de sud a Vestului Mijlociu. Nu trebuie să uit de Sud, chiar dacă itinerarul meu trece pe lângă el. Şi nici de faptul că geografia modelează şi această parte a ţării. E acolo, chiar dacă realitatea ei de azi nu-mi mai este accesibilă prin Faulkner.

DACĂ EXISTĂ VREUN LOC MAI PUSTIU şi mai gol de conţinut decât Wheeling, din Virginia de Vest, atunci acesta este Portsmouth, Ohio. Mă plimb de-a lungul străzii principale şi abia dacă zăresc vreun suflet. Aproape două treimi din magazinele de la stradă sunt goale, iar restul au doar câte două-trei articole prin vitrine, care pot fi strânse în cinci minute. Un singur magazin din Marietta are mai multe articole decât sunt expuse în tot oraşul ăsta. Cea mai activă faţadă are o reclamă pe care scrie „Amanet“. Sunt singurul client dintr-un café-bar. Omul de la tejghea, văzându-mă preocupat, îmi spune „Nu, viaţa nu se derulează la vreun mall nou. Ăsta e doar un oraş vechi pe malul unui râu, cu slujbe puţine şi puţine motive de a rămâne. E ceva obişnuit“. Populaţia e la jumătate faţă de cât era în 1950. Oţelăriile din apropiere s-au închis. A avut loc o migrare către Cincinnati şi Columbus. Munca necalificată a fost externalizată. Marile oraşe au atins deja fundul prăpastiei şi încep să-şi revină (până şi Detroit) deoarece tinerii se îndreaptă către ele. Suburbiile s-au întins atât de mult, că harta ţării arată radical diferit faţă de acum câteva decenii. Totuşi, voi continua să mă interesez de aceste oraşe de douăzeci de mii de locuitori, cândva emanând distincţie, care acum se luptă să supravieţuiască. Poate că nu le mai e dat să existe, chiar dacă le venerăm tradiţia datorită arhitecturii şi istoriei lor? Să fie darwinismul acesta corect, totuşi? Ar trebui oare să lăsăm oamenii să sufere şi să-i deposedăm de comunitatea lor, pe

măsură ce ţara evoluează într-o direcţie străină de ceea ce ştiu ei? Oraşe ca acestea au fost petele de culoare ale călătoriei mele prin ţară, în 1970. Aceleaşi oraşe pe care tatăl meu le descria atât de nostalgic când vorbea despre călătoriile sale din anii 1930.

ÎNGRĂMĂDEALA DE PODURI ŞI ZGÂRIE-NORI din Cincinnati e o altă erupţie impresionantă, foarte asemănătoare cu cea a Pittsburghului. În Indiana, la vest de aici, peisajul american se întinde şi pare că l-ar fi apucat căscatul. Copacii se împuţinează, chiar dacă pâlcurile lor nu dispar niciodată din vedere, şi lasă loc câmpiilor largi, cultivate: porumb, soia, ba chiar şi un pic de grâu. Dealurile leneşe sunt ca nişte blaturi de tort împodobite. Fermele sunt mai elegante decât în Pennsylvania, Virginia de Vest şi Ohio, cu plantaţii de pomi frumos fasonaţi şi şindrila proaspăt vopsită în alb. Aţi dat peste coşul cu pâine. Deşi fast food-urile de tot soiul par să fie omniprezente, ajungi într-un loc precum Columbus, Indiana, un centru pentru ingineria mecanică conectat la universităţile din regiune, şi lucrurile se schimbă. Dintr-odată, lanţurile de restaurante par mai şic, panourile cu reclame mai în ton cu moda, obezitatea nu se mai vede, şi îşi fac apariţia cutii poştale elegante, clinici de *lifestyle* şi o stradă principală cu clădiri noi de sticlă. Avem aici o altă oază a clasei de mijloc şi a păturii superioare a clasei de mijloc, adică un satelit al Universităţii Indiana, aflată la doar patruzeci de mile depărtare.

După o altă centură de stejari, arţari şi nuci americani asemănători cu cei din Est – pentru că Indiana este o zonă de tranziţie geografică spre inima Vestului Mijlociu – o civilizaţie cu adevărat globală îşi face apariţia în Bloomington: mile întregi de restaurante scumpe, oameni atrăgători, tineri şi

vârstnici, magazine şi furnizori de mobilă de ultima modă, de toate pentru toţi. Universitatea Indiana are peste 46 000 de studenţi numai în acest campus, care include facultăţi de informatică, sănătate publică, afaceri, optometrie, studii de mediu, cu departamentele de inginerie şi agricultură situate în campusurile din Indianapolis şi Purdue, o altă universitate publică în West Lafayette. Clădirile de culoare crem, din calcar, cu accente victoriene, romanice şi gotice, emană parcă o intimitate stilistică. The Big Ten[37] arată aproape ca Ivy League[38]. Reflectă realitatea lumii de astăzi în care ştiinţele covârşesc artele liberale şi, în consecinţă, se află acolo unde sunt şi din ce în ce mai mulţi bani.

Când se discută despre marile universităţi din Vestul Mijlociu, oamenii se gândesc – din cauza modului în care le este controlată gândirea prin emisiunile de pe canalele de sport – la echipe de fotbal cu înaintaşi musculoşi având nume poloneze, cehești sau alte nume din Europa de Est şi păr de culoarea porumbului, jucând pe stadioane cu peste 100 000 de locuri. S-ar putea să-şi imagineze campusuri întinse cu clădiri greoaie, aflate la sute de yarzi distanţă una de alta, într-o parte a Americii vastă şi singuratică, în care spaţiul nu are cine ştie ce valoare: astfel că, așa cum toţi tindem să facem cele mai neîntemeiate asociaţii, îşi imaginează mase mari de studenţi pe marea treaptă de mijloc a ierarhiei sociale. Cu alte cuvinte, nu întotdeauna se gândesc la The Big Ten ca la adevăratele elite.

De fapt, sunt şcolile – cu un echivalent în fiecare stat din Vestul Mijlociu – care, mai mult decât cele din Ivy League, fac din Statele Unite puterea care este azi. Multe alte ţări au şcoli şi instituţii de elită ale căror absolvenţi populează stratul de sus al structurilor birocratice – Franţa şi Marea Britanie ne vin imediat în minte. Ceea ce nu au este anvergura –

o *bancă de rezerve*, un complex masiv de universităţi cu milioane de studenţi doar cu o treaptă sau două mai jos faţă de cele de elită. Mai mult, aici, la aceste şcoli mai mari şi clasificate doar cu o treaptă mai jos, se derulează cea mai mare parte din instruirea şi cercetarea ştiinţifică, tehnologică şi inginerească de care depinde societatea postindustrială. Şi să nu subestimaţi studiile umaniste de la aceste şcoli. În decursul carierei mele, m-am minunat de clasa mondială a unor cercetători de la Universitatea Indiana: în domenii disparate precum istoria medievală europeană, studii slave şi bizantine sau politica subcontinentului indian. Astfel de cărturari sunt la fel de respectaţi, dacă nu chiar mai mult, precum cei, din aceleaşi domenii, de la Yale sau Harvard. Solul negru din inima ţării generează o bogată producţie agricolă, transportată apoi cu uşurinţă pe arterele reţelei fluviale (iar după aceea cu trenul), pregătind bazele economice ale puterii industriale, iar emanaţiile acesteia includ – şi necesită – marile universităţi de stat. The Big Ten sunt cheia de boltă a unui vast proces social, economic şi politic care, încă o dată, ne priveşte ţintă, chiar dacă nu-l sesizăm.

DEPARTE DE COASTA DE EST SENTIMENTUL EULUI şi egocentrismul sunt mai reduse. Politeţea viguroasă, lipsită de complicaţii şi practică a oamenilor din statele Vestului Mijlociu necesită o sporită concentrare la cei din jurul tău şi mai puţin asupra propriei persoane. Politeţea, fiindcă e atât de evident naturală, creează o energie numai a ei. Oamenii sunt bucuroşi să te salute, pur şi simplu. Şi nu se merge mai departe de atât. Aici nu e Orientul Mijlociu sau Africa, unde oamenii îi invită pe călători în casele lor sau le oferă ceai. Politeţea nu este acelaşi lucru cu ospitalitatea. Modelele din Orientul

Mijlociu şi Africa contribuie la stabilitatea socială; modelul din Vestul Mijlociu contribuie la eficienţă şi producţie, întrucât acordă mai puţin timp ceremoniei elaborate, atenuând totuşi tensiunea şi anxietatea şi îngăduind astfel oamenilor să se concentreze mai mult asupra muncii lor.

Oricât de tare ar bate media toba pentru a-i inflama pe americanii de rând împotriva autorităţilor, în mod constant îi surprind pe oamenii de aici purtând discuţii despre muncă, familie, sănătate şi supravieţuirea economică propriu-zisă. Media este o carapace, o barieră de zgomot, dedesubtul căreia se joacă adevărata dramă a naţiunii. Aşa că trag intens cu urechea pe parcursul acestei călătorii: mâncând mai degrabă la masa de la bar decât într-un separeu, asigurându-mă tot timpul că sunt în preajma oamenilor ca să pot auzi ce spun. De la o coastă la alta, găsesc că pe oameni îi unesc aceleaşi griji. Ei vorbesc clar şi concis, chiar şi în locuri precum zona Munţilor Apalaşi: în maniera versurilor din cântecele anilor 1940 şi 1950, şi nu ca în cele din epoca electronică, în care eşti constant asaltat de obscenităţi.

Discută despre activităţile de la biserică, despre filme şi show-uri de televiziune, despre ororile pornografiei de pe internet şi ce ar trebui făcut în legătură cu asta, despre costurile educaţiei la colegiu şi preţurile medicamentelor prescrise de doctori, despre durerile de spate şi genunchi, despre provocarea pe care o reprezintă îngrijirea părinţilor în vârstă bolnavi de Alzheimer, despre datorii, sport, finanţele proprii, problemele cu asigurările şi alte asemenea lucruri obişnuite. Şi bârfă, da, multă bârfă pe cinste despre prieteni, chiar dacă e limpede că nu pot trece prin viaţă fără să creadă literalmente în Dumnezeu – pe care îl mai pomenesc din când în când. Dar asta-i tot în materie de abstracţiuni.

Conversaţia lor prozaică e un corolar al spiritului prietenos, lipsit de complicaţii.

Pe măsură ce mergi spre vest, spaţiile din ce în ce mai întinse şi nepopulate fac ca atmosfera din baruri şi restaurante să devină şi mai intimă, parcă spre a compensa singurătatea de afară. În partea de vest a statului Nebraska, într-o seară, îmi va fi dat să aud o discuţie la bar despre cum evoluează situaţia energiei: declinul definitiv al cărbunelui şi ascensiunea gazelor naturale, împreună cu utilizarea energiei solare şi eoliene. Provocarea pentru producători, companii şi consumatori, după cum remarcă toată lumea, este adaptarea reglementărilor federale în aceste chestiuni, care devin din ce în ce mai complicate şi mai greu de prevăzut şi, în consecinţă, de urmărit. Toate aceste subiecte au implicaţii politice, desigur, dar peste tot în America rar aud pe cineva să discute politică de dragul politicii, chiar dacă CNN şi Fox News trâmbiţează non-stop pe monitoarele de deasupra rafturilor cu whiskey de la barul local. E-mailurile lui Hillary Clinton, fundaţia Clinton şi presupusele ei conflicte de interese, ISIS, Marea Chinei de Sud, trecutul sexual al lui Dennis Hastert[39], şansele lui Jeb Bush de a deveni preşedinte, războiul din Irak – câte puţin din toate astea se discută non-stop într-un mod care mă face să le aud fără să vreau. Un eseu din revista online *Politico* a surprins aceeaşi stare de lucruri pe care am întâlnit-o şi eu: în aceeaşi zi din aprilie 2015 în care Statele Unite a iniţiat un acord nuclear istoric cu Iranul, reporterul n-a reuşit să găsească nici o persoană, la un mall în Indianapolis, care să ştie ceva despre asta sau căreia să-i pese.[5] Mă duce gândul la amintirile lui DeVoto despre oamenii din inima ţării din vara lui 1940, orbi la ameninţarea războiului care avea să-i înghită. Toate acestea sunt într-un puternic contrast cu situaţia din Berkshires, în partea de vest a

statului Massachusetts, unde locuiesc, o zonă garnisită cu restaurante rafinate şi în care new yorkezi care deţin o casă de vacanţă discută în mod regulat subiecte de interes naţional şi internaţional. Teoretic se ştie despre Coridorul de Nord Est[40] că e o bulă mediatică a elitei, dar numai traversând ţara poţi să afli în ce măsură este adevărat, dar şi ce singular se manifestă, prin comparaţie cu oricare alt loc.

Din ce în ce mai mult realizez, cu fiecare zi de călătorie, că americanii nu doresc să cunoască detaliile despre politica externă. Nu e mare diferenţa faţă de 1940. E-adevărat, nu eram conectaţi la lumea exterioară aşa cum suntem acum, dar nici situaţia globală nu e atât de critică pe cât era atunci. Americanii nu vor un alt 11 septembrie, după cum nu vor nici un alt război cu Irakul. S-ar putea ca lucrurile să nu fie mai complicate de atât. Tradiţiile lor jacksoniene înseamnă că se aşteaptă ca guvernul să vegheze la siguranţa lor, să-i vâneze şi să-i ucidă pe toţi cei care atentează la această siguranţă. Dar dacă violenţa porneşte de la tine, ar fi bine să existe un motiv întemeiat pentru asta. Între aceste două extreme, nu-i bate la cap cu detaliile. În pofida transmisiilor media 24/7, nu prea sunt interesaţi.

Ştiu că zeci de milioane de americani au urmărit intervenţiile bombastice ale lui Donald Trump în timpul dezbaterilor pentru alegerea candidatului prezidenţial republican. Dar interesul visceral real pentru Trump se leagă intrinsec de reala lipsă de interes pentru politică pe care am detectat-o de-a lungul călătoriei mele. Pentru că Donald Trump reprezintă un soi de antipolitică: un strigăt primar împotriva elitei politice, fiindcă e incapabilă să intre în legătură cu oamenii de jos şi fiindcă nu contribuie îndeajuns la îmbunătăţirea vieţii lor. Oamenii, prinşi în capcana propriilor temeri pe măsură ce viaţa devine tot mai complexă, sunt pur şi simplu alienaţi.

Iar această alienare se regăseşte în gustul pentru politicienii populişti.

Se poate vedea uşor de ce izolaţionismul, asociat mai ales cu distinsul senior al Partidului Republican de la jumătatea secolului XX, Robert Taft[41] din Ohio, a constituit o tradiţie americană venerabilă şi respectabilă. Se potrivea bine cu un peisaj în cuprinsul căruia se întâmplau atât de multe, încât lumea din exterior nu părea să fie niciodată reală pe deplin. Astăzi, desigur, cu o Americă din ce în ce mai mult urbanizată şi suburbanizată – citeşte globalizată –, în contact strâns cu alte continente, izolaţionismul îşi pierde forţa de atracţie, e deci mai puţin respectat. Dar nu pot să fac total abstracţie de absenţa preocupării pentru probleme de interes mai larg, o absenţă care continuă să coexiste cu un continent imens, adăpostind atâtea frământări economice şi sociale proprii. *Lăsaţi-ne în pace şi vă vom lăsa în pace, altfel vom veni după voi oriunde v-aţi afla*. Din câte am văzut până în clipa de faţă, gândul mă duce la tradiţia jacksoniană a lui Walter Russell Mead, chiar dacă sunt conştient că politica externă a Americii trebuie să fie mult mai mult decât atât. Dar chiar dacă trebuie să fie mai mult, un decident politic american – oricât ar fi de idealist sau de dedicat îmbunătăţirii lumii şi alinării suferinţelor umane – nu poate să nu se întrebe: *Cât pot aceşti oameni din străfundurile ţării să suporte cu adevărat? Care e punctul de la care încep să fie afectaţi de acţiunile Americii în exterior? Ce înţelepciune înnăscută au privind intervenţia militară, dacă acceptăm că pentru majoritatea lor tradiţia jacksoniană reprezintă punctul de plecare?*

DRUMUL SOARELUI PROBEAZĂ DIMENSIUNILE CONTINENTULUI. Pe măsură ce înaintez spre vest soarele apune seara mai târziu, iar

dimineaţa răsare mai târziu, aşa că dimineţile sunt mai întunecate şi serile mai luminoase. Dar traversez apoi din Indiana înspre Illinois, dau ceasul înapoi cu o oră, căci mă aflu acum în zona centrală de fus orar, iar procesul se reia din nou, şi din nou când traversez din zona orară montană în partea de vest a statului Nebraska în ora Pacificului în Nevada. Să zbori spre California şi să-ţi dai ceasul înapoi cu trei ore nu înseamnă să şi cunoşti spaţiul pe care l-ai străbătut, întrucât n-ai apucat să vezi diferenţele, de la o seară la alta sau de la o dimineaţă la alta, de-a lungul drumului.

După câteva mile în interiorul Illinoisului dai peste o altă variaţie: începe cu adevărat preria. Pământul e neted cât vezi cu ochii. Pâlcurile strânse de copaci s-au retras la marginea orizontului. Sunt mile întregi de sol cu fâşii lungi de culturi de porumb şi soia, întrerupte din loc în loc de silozuri metalice mari, circulare. Pământul negru şi iarba din zonă îndulcesc singurătatea peisajului, reamintindu-ne cât de bogat este, de fapt. Întrucât această producţie şi rodnicie vor continua sute şi sute de mile, atât spre nord şi spre sud, cât şi spre est şi spre vest, ele constituie baza bogăţiei continentale care, la rându-i, permite o abordare a lumii atât de ambiţioasă – marcată ca atare la fiecare câteva decenii de un dezastru de proporţii, sângeros –, încât costurile materiale şi umane sunt absorbite cu uşurinţă de bogăţia însăşi şi de dimensiunea pământului care a generat-o de la bun început. Aceste lanuri de porumb din Illinois sunt cele care permit, în ultimă instanţă, elitelor din Washington să ia în calcul decizia de a *acţiona*, chiar dacă alţii ar putea să sufere sau să fie afectaţi de consecinţele ei.

O imagine care mi-a trecut mereu prin faţa ochilor: un tren de marfă Union Pacific, întinzându-se parcă pe toată lungimea orizontului, înaintând cu

un zgomot infernal spre un complex de silozuri de porumb sau de soia ca să-şi încarce vagoanele. Asemenea expresii ale forţei naţiunii nu s-au schimbat de decenii, dar puţini din cei aflaţi în poziţii efective de putere le văd sau mai sunt conştienţi, de fapt, de ele. Priveliştea mă face să mă smeresc. Ştiu că imensitatea continentului e aceea care a necesitat producerea de locomotive mai puternice şi mai eficiente decât în alte părţi ale lumii, ceva care, la rându-i, a facilitat producerea de motoare de mare putere, pentru distanţe lungi, pentru navele noastre de război, astfel că forţa marinei noastre militare este direct legată de dimensiunile uscatului continental şi ale căilor ferate care îl împânzesc.

Priveliştea îi face pe mulţi locuitori ai Vestului Mijlociu să fie modeşti, la rândul lor, un motiv pentru care cei crescuţi în prerie şi pe Marile Câmpii tind să fie precauţi când e vorba de decizii în politica externă. Intuiţia le spune că aşa cum capriciile vremii pot să distrugă recoltele, lucruri asupra cărora nu avem control pot să interfereze cu măreţele planuri croite în Washington.

Springfield, Illinois, capitala statului, arată la fel de expusă vântului şi preriei ca pe vremea lui Lincoln. Zgomotul trenurilor de marfă se aude pretutindeni în mijlocul oraşului. Paragina vitrinelor de magazine, bătute în scânduri, se vede la o sută de yarzi din clădirea sediului administrativ al statului. Nu sunt destui copaci, iar reţeaua amplă de clădiri de beton ca nişte cutii – cam ca prin sălbaticii ani 1970 – adesea nu se poate distinge de clădirile parcărilor. Pe vremea lui Lincoln, reţeaua străzilor *aparţinea* preriei, cu toate posibilităţile sale futuristice şi cu anularea diferenţelor dintre indivizi. Dar astăzi, Springfield arată mai puţin ca un loc al tuturor posibilităţilor, fiind mai degrabă depăşit de Chicago şi de alte capitale de stat, mai dinamice. Chicago pare

să fi luat literalmente tot aerul din Springfield: încă un exemplu care ne arată cum a devenit America o reţea de oraşe-stat, mult mai strâns interconectate cu alte continente decât cu interiorul propriei ţări. Fuziunea cu restul lumii şi cu civilizaţia globală e cea care alimentează forţele de separaţie în interior. Springfield: încă un oraş mic care ar trebui să ne inspire, dar de fapt n-o face.

Lincoln era *din* Springfield mai mult decât din oricare alt loc. Aşa că avem ceva de învăţat de aici.

UN FLUX CONSTANT DE VIZITATORI AŞTEAPTĂ SĂ INTRE în casa cu două nivele a lui Lincoln în fiecare zi. (Un element de comparaţie: eram unul dintre cei doar trei vizitatori, într-o dimineaţă întreagă, la conacul mult mai impresionant al lui Buchanan.) Aceasta a fost casa, la colţul dintre Eigth Street şi Jackson Street, în care Lincoln a locuit între 1844 şi 1861 şi în care şi-a împlinit visul american de a urca de la cele mai umile premise spre a deveni un membru al burgheziei. În 1856, când el era un avocat în vârstă de patruzeci şi şapte de ani, soţii Lincoln strânseseră suficienţi bani ca să-şi renoveze şi să-şi extindă casa în stilul Renaşterii greceşti cu tuşe de stil victorian. Lincoln se ridicase la această culme prin migraţie[42], autoeducaţie şi muncă îndârjită. Întregul sistem al experienţei sale de viaţă se inspirase şi fusese alimentat de democraţie, egalitarism şi libertate economică – de toate acele posibilităţi inerente la frontieră. Aşa că a susţinut construirea şi îmbunătăţirea căilor ferate şi a canalelor ca modalitate de a încorpora acea frontieră în cadrul naţiunii. Lincoln era un om al Vestului, aşa cum era înţeles pe atunci acest termen: primul preşedinte care se născuse dincolo de Apalaşi, care luptase în Black Hawk War[43] din 1832, fusese arpentor în prerie şi navigase cu pluta în josul

fluviului Mississippi până la New Orleans. Ştia din proprie experienţă care era miza dezbaterilor cu privire la extinderea sau nu a sclaviei în teritoriile din vest.

Casa lui Lincoln e confortabilă, aproape prosperă, dar lipsită de orice ostentaţie sau urmă de grandomanie. E doar *foarte* caracteristică pentru clasa de mijloc şi de acea, poate, e o imagine mişcătoare. În timp ce Buchanan, la momentul în care a devenit preşedinte, era un om bogat, Lincoln se situa în pătura superioară a clasei de mijloc. Oricare ar fi fost celelalte diferenţe între cei doi, aceasta e fundamentală. În casa lui Buchanan se află litografiile lui cu regina Victoria şi prinţul Albert, persoane pe care le întâlnise în carne şi oase în diverse ocazii, pe vremea când era şeful misiunii diplomatice a Statelor Unite la Londra. Prosperitatea din casa lui Lincoln iese în evidenţă mai ales prin cele două dormitoare separate, pe care le foloseau el şi soţia sa, Mary Todd Lincoln, precum şi prin soba de gătit cu lemne, din bucătărie: o bucătărie la fel de mare ca şi căsuţa de bârne în care s-a născut. Buchanan era un om de lume, înconjurat de cristaluri şi ornamente aurite şi cu un pian cu coadă, făcut de Jonas Chickering[44] la Boston; aici în Springfield avem mobila făcută manual şi tapetul la modă al unui avocat de succes din prerie.

În dormitorul de la etaj al lui Lincoln, de lângă cel al soţiei sale, se află măsuţa de scris cu compartimente, la care şi-a gestionat o parte din corespondenţă în lunile dintre alegerea sa ca preşedinte şi ceremonia de inaugurare, când ţara însăşi pe care urma s-o conducă era pe punctul de a se destrăma. Modestia materială a decorului şi priveliştea parţială a preriei, pe care o putea contempla de la masa de scris în timp ce medita la soarta naţiunii, te fac să simţi un nod în gât. Casa lui

Buchanan e un monument istoric; cea a lui Lincoln e un altar. În casa lui Buchanan te însoţeşte un ghid în costum de epocă şi care acceptă bacşis; în cea a lui Lincoln e un pădurar de la Serviciul Naţional al Parcurilor, care ne atrage atenţia că aici, în această casă, îl găsim pe adevăratul Lincoln, mai adevărat decât cel oficial pe care-l întâlneşti la Memorialul Lincoln din Washington.

Călătoria de la sălbăticia din Kentucky până la această casă confortabilă din apropierea a ceea ce era atunci marginea de vest a aşezărilor i-a furnizat lui Lincoln o mai bună înţelegere a mizei rebeliunii sudiste decât cea obţinută de Buchanan de pe urma propriei călătorii. Lincoln era un om al frontierei de vest; Buchanan, a cărui viaţă îşi avea centrul în Lancaster, Pennsylvania, nu era un astfel de om. Dar desăvârşind Uniunea, punând capăt diviziunii Nord–Sud şi îndreptând America pe calea transformării într-o ţară industrializată, cu motorul clasei de mijloc orientat de la est la vest, Lincoln i-a luat locul lui Buchanan, fiind ultimul dintre aşa-zişii preşedinţi ai frontierei care au guvernat America. Geografia nu determină caracterul individual, dar totuşi contează.

Lincoln privea în depărtarea preriei şi vedea întreaga lume. Dar cineva care să ne unească în timpurile de azi nu poate fi un Lincoln, întrucât nu mai e vorba ca o orientare politică s-o învingă pe alta în America. Problema este ca jumătatea globalizată a populaţiei să respecte şi să obţină sprijinul (şi întemeierea) jumătăţii naţionaliste, mai înrădăcinată cum este aceasta în geografie. Căci cultura globală are o slăbiciune fatală. Ruptă de pământ, ea are mai puţine motive de a lupta, întrucât pământul ţării înseamnă mai puţin decât înainte. Iar prin desprinderea oamenilor de tradiţiile înrădăcinate în geografie, cultura globală îi face mult mai susceptibili la mode şi toane, şi chiar la ideologii.

Asta e ceea ce face geopolitica mult mai coruptă şi mai abstractă: o simplă luptă de orgolii şi de identităţi comunitare, dusă pe un teren în care tradiţia stabilă, conservatoare, ancorată în peisaj, s-a pierdut, sau se pierde chiar sub ochii noştri.

TOCMAI DIN INEXORABILA SA UNIFORMITATE ÎŞI TRAGE forţa peisajul din Vestul Mijlociu. În bezna răsunând de zgomotul furtunilor de primăvară, staţiile de benzină şi magazinele universale se umplu de lumină, de conversaţiile animate despre vreme şi efectul ei asupra recoltelor, discutate cu o cordialitate francă. Ritmurile susţinute ale muzicii country se aud peste tot, până şi la toaletă. Pe autostrada 67, în McDonough County, Illinois, inima ţării atinge un grad de sinteză cu valoare de simbol: peisajul solului negru, aidoma unei mări, al unei bogăţii agricole pe care exploratorii spanioli călătorind la nord de Mexico, precum Coronado[45], n-au ştiut s-o preţuiască. Trebuie să munceşti din greu ca să scoţi la lumină această bogăţie. Pâraiele şi râuleţele se înmulţesc. Traversez Mississippi la Hamilton, Illinois, înspre Keokuk, Iowa, cobor în Missouri, apoi traversez râul Des Moines înapoi spre Iowa. Frontiera de est se reîntoarce, apoi se îndepărtează, se întoarce încă o dată în timp ce preria plată devine o mare blândă, bătută de vânturi, de dealuri de-un verde electric, populate ici şi colo de turme de vite negre. Din cauza dimensiunilor înseşi ale preriei, ea are nesfârşite variaţiuni topografice.

Iar reperele cu valoare istorică nu se mai termină. Fiecare loc e mândru de istoria sa. Cu cât America devine mai globală, cu atât mai mulţi oameni îşi caută rădăcinile, spre a vedea ce rol a jucat un loc sau altul în colonizarea continentului şi extinderea democraţiei. Istoria militară – adică ridicarea de

forturi în prerie, câmpii şi munţi pentru a putea gestiona problemele cu indienii în secolul al XIX-lea – este de o importanţă capitală pentru oamenii de aici, fiind urmată de activitatea coloniştilor, de diverşii paşi în direcţia egalităţii în drepturi a femeilor şi afro-americanilor, de înfiinţarea sindicatelor şi aşa mai departe. Nu există istorie mai bună şi mai uşor accesibilă decât aceste monumente şi comentariile pădurarilor de la Serviciul Naţional al Parcurilor. O istorie precisă, profundă şi, lucru esenţial, echilibrată: imună la toanele academice şi totuşi în pas cu lucrările deschizătoare de drumuri ale cercetătorilor.

Între timp, povestea celor două Americi continuă: mirosul industrial de mâncare grasă, de fast food, şi pişcătura pe limbă a unui Chardonnay învechit în butoi de stejar, la un restaurant scump în Des Moines. Des Moines, capitala statului Iowa, abundă de o prosperitate elegantă care-ţi ia ochii, atât în ce priveşte mâncarea, cât şi arhitectura strălucitoare: rod al sectorului de asigurări care nu se bazează pe guvernarea statală. Nu e nici un Chicago în Iowa ca să micşoreze Des Moines. Mă simt la un univers distanţă faţă de somnolenţa mohorâtă din Springfield.

FLUVIUL MISSOURI SE PIERDE PRINTRE CONSTRUCŢIILE de pe ambele maluri: în Council Bluffs, Iowa, şi în Omaha, Nebraska. Oraşele acestea sunt înfricoşătoare prin gigantismul lor. Fiecare taluz, fiecare bandă de autostradă, fiecare parcare, fiecare mall şi spaţiile dintre mall-uri şi dintre parcări, spaţiile dintre mesele care se înşiră în restaurantele din mall-uri – toate sunt la o scară ale cărei dimensiuni alienează şi accentuează sentimentul de singurătate. Dar nici una nu este grandioasă sau deliberat impunătoare, sau menită să intimideze şi să strivească individul şi spiritul lui aşa cum a făcut-o

arhitectura comunistă a Războiului Rece cu piatra şi betonul ei. Nu, această arhitectură din Council Bluffs şi Omaha, toată această profund însuşită psihologie a utilizării spaţiului ne transmite pur şi simplu ideea că acesta există din belşug. Nu e nevoie să facem lucrurile mai mici. Aceasta este condiţia americană, sursa optimismului şi a antipatiei faţă de elite şi aristocraţii de orice soi, care au nevoie de constrângeri ale spaţiului pentru a creşte valoarea pământului propriu – ceea ce le îngăduie apoi menţinerea poziţiei sociale. Aceasta a fost diferenţa crucială dintre Lumea Veche şi cea Nouă. Spaţiul practic nelimitat este esenţa mentalităţii de frontieră. Vestul American este imanent în Omaha.

Omenirea are nevoie de estetică, iar aceasta are la rându-i nevoie de un simţ al limitelor şi al proporţiilor. De aceea prea mult spaţiu este periculos. Prea mult spaţiu poate să ducă la amăgire, căreia America îi cade periodic victimă. Deoarece suprema cauză îmbrăţişată de agresiunea americană – pentru credinţa în propriile-i valori misionare – constă în cucerirea spaţiului. Dar cum spaţiul se restrânge din ce în ce mai mult din cauza răspândirii oraşelor şi a suburbiilor şi a revitalizării centrelor oraşelor, iar presiunea crescândă asupra resurselor de apă impune limite acestei creşteri – oprind expansiunea înspre deşert –, America va trebui să-şi modereze impulsurile şi obiectivele dacă doreşte să continue să prospere, în special în condiţiile în care o lume haotică şi instabilă e din ce în ce mai aproape.

În 1893, istoricul Frederick Jackson Turner a făcut faimoasa afirmaţie ce proclamă sfârşitul epocii frontierei şi, în consecinţă, finalul unei tendinţe dinamice specifice în cultura americană. Dar după cum arată Omaha, frontiera nu pare să se fi închis de tot. Continentul e atât de mare, încât mai este loc de creştere în interiorul său. Mai mult, frontiera ne-a

însoţit suficient timp ca să rămână adânc încorporată ca trăsătură a caracterului naţional, deşi tot mai vagă şi mai subţire. E destul să vă uitaţi la politica noastră externă şi la expansiunea Americii din vremea lui Turner până în zilele noastre.

Lumea însăşi a devenit frontiera de azi a Americii. Iar asta este o binecuvântare şi o pedeapsă deopotrivă. Modul în care este gestionat spaţiul în Omaha oferă o explicaţie tulburătoare, aproape subconştientă, pentru ambiţiile imperiale ale Americii.

Note

21. Walt Whitman, *Leaves of Grass/Fire de iarbă*, trad. rom. Mihnea Gheorghiu, Editura Pandora, 2000, p. 232.

22. Istoric american (1914–2004), profesor la universitatea din Chicago, manager al Bibliotecii Congresului între 1975 şi 1987.

23. Nu este vorba de vreun rege european, ci de un şef indian din tribul Wampanoag, care a adoptat acest nume datorită relaţiilor de prietenie dintre tatăl său şi pelerinii de pe Mayflower, relaţii care s-au deteriorat din cauza expansiunii coloniştilor, totul culminând cu un conflict sângeros care a durat trei ani.

24. E vorba despre cântecul *America* (1968), care povesteşte o călătorie către inima Statelor Unite pe autostrada New Jersey.

25. Formarea Sistemului Interstatal de Autostrăzi a fost susţinută printre cei dintâi de preşedintele Dwight D. Eisenhower, fapt pentru care acesta îi poartă astăzi numele.

26. *Pound*, în engleză, echivalentul a 453,6 gr.

27. În ordine Cal Alb, Pasărea din mână, Contact sexual (deşi *intercourse* are şi sensul de comunicare, mesaj).

28. Culori asociate cu Partidul Democrat şi, respectiv, cu Partidul Republican.

29. Epoca de Aur în istoria SUA este epoca de după Războiul Civil până la începutul secolului XX.

30. Curent în arhitectura de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, predominând în nordul Europei şi în Statele Unite, considerat o ultimă fază a Neoclasicismului.

31. Universitar american (n. 1952), profesor la Bard College.

32. Inspirate de gândirea politică a lui Woodrow Wilson (1856–1924), al 28-lea preşedinte al Statelor Unite, între 1913–1921, membru al Partidului Democrat.

33. Inspirate de gândirea politică a lui Alexander Hamilton (1755–1804), unul dintre Părinţii Fondatori ai Statelor Unite, primul Secretar al Trezoreriei în timpul administraţiei prezidenţiale a lui George Washington.

34. Inspirate de gândirea politică a lui Thomas Jefferson (1743–1826), unul dintre Părinţii Fondatori ai Statelor Unite şi al treilea preşedinte, între 1801–1809, principalul autor al Declaraţiei de Independenţă.

35. Inspiraţi de gândirea politică a lui Andrew Jackson (1767–1845), al şaptelea preşedinte al Statelor Unite, între 1829–1837.

36. Bible Belt, o linie de state învecinate, în sudul Statelor Unite, în care comunităţile fundamentaliste protestante joacă un rol semnificativ.

37. Asociaţie a universităţilor din Vestul Mijlociu american înfiinţată în 1895, iniţial cu scopul de a desfăşura concursuri atletice interuniversitare, dar incluzând ulterior şi scopuri legate de învăţământul şi cercetarea din universităţile membre.

38. Ivy League, o asociaţie de universităţi de pe Coasta de Est, fondată în anii 1930 cu scopul promovării excelenţei în mediul universitar. Şapte din cele opt instituţii partenere au fost întemeiate în perioada colonială a Statelor Unite.

39. Politician republican (n. 1942), purtător de cuvânt al Camerei Reprezentanţilor, acuzat şi condamnat în 2016 pentru agresiune sexuală împotriva minorilor, pe vremea când era instructor de wrestling la o şcoală din Illinois.

40. Oficial, numele unei căi ferate electrificate, dar

funcţionând şi ca referent pentru Megalopolisul din Nord-Est, cea mai urbanizată regiune a Statelor Unite, cu o populaţie de aproape 50 de milioane de locuitori. Zona mai este cunoscută şi drept Coridorul Boston–Washington.

41. Politician conservator (1889–1953), fiul lui William Howard Taft, cel de al 27-lea preşedinte al Statelor Unite (1909–1913).

42. Familia s-a mutat din Kentucky în Indiana şi apoi în Illinois.

43. Războiul Şoimului Negru, denumit astfel după şeful indian din tribul Sauk. Acesta a iniţiat o incursiune în Illinois, din teritoriile indiene din Iowa, ceea ce a dus la declanşarea conflictului, care însă nu a durat decât câteva luni.

44. Producător de piane din Boston (1798–1853). Calitatea acestora a fost recompensată cu o medalie de aur la Expoziţia Internaţională din Londra, din 1851.

45. Francisco Vázquez de Coronado y Luján (1510–1554), conchistador şi explorator spaniol.

IV
Note despre un peisaj orizontal

CASELE ŞI MINI MALL-UL ARATĂ CA NIŞTE DECORURI risipite în noapte. Îmi ţin pleoapele strânse şi parcelele din suburbiile pline cu verdeaţă din North Omaha dispar. Cu ochii minţii văd un moment de răscruce din istoria americană. A început în acest loc, unul dintre ultimele avanposturi ale preriei înainte de a ajunge la Marile Câmpii, şi mai solitare. Pentru că aici, în acest loc, a fost aşezată Tabăra de Iarnă. În 1847, în al treilea an al preşedinţiei lui James K. Polk, 148 de pionieri mormoni şi-au început de aici călătoria înspre Marele Bazin din Utah, către Valea Lacului Sărat, după cum se va dovedi în cele din urmă. Asta a fost înainte de apariţia căii ferate, iar greutăţile îndurate de aceşti pionieri sunt aproape cu neputinţă de imaginat. Călătoria, ca să-l citäm pe Wallace Stegner, a fost „un ritual de trecere, actul final de devoţiune şi anduranţă care i-a dus“ pe mormoni în Împărăţia lui Dumnezeu, şi în Sion. E un soi de „literalitate“ în credinţa mormonilor pe care adepţii secularismului pur şi simplu nu o pot cunoaşte şi nu pot nici măcar să şi-o imagineze. Căci Pämântul Sfânt îi aştepta nu în Orientul Mijlociu, ci în Vestul american. Intervenţia divină le-a deschis calea. Râurile au îngheţat ca să le ţină căruţele, prepeliţele au căzut din cer peste pionierii înfometaţi ca mana peste israeliţi. Aceste miracole au survenit după succesiunea de masacre, raiduri nocturne, crime, procese, precum şi alte acte de persecuţie împotriva mormonilor în Missouri şi Illinois, agresiuni de care ei încercau să scape. Nu

guvernatorul din Missouri a fost acela care a ordonat miliţiilor sale, în 28 octombrie 1838, că mormonii trebuie să fie „exterminaţi sau izgoniţi din stat“?[1]

Câţiva dintre prigonitori aveau, într-un fel, dreptate. Pentru că, în esenţa lui, mormonismul se dovedea puternic înregimentat şi în antiteză cu democraţia turbulentă şi zgomotoasă, cu accent pe individualism, pe care se clădea America frontierei. Ca să spunem adevărul, mormonii, mai ales în sectele şi ramurile cele mai radicale, au fost ei înşişi predispuşi spre violenţă şi perfidie: neadmiţând nici un fel de disidenţă, înclinaţi spre viziuni excentrice, din când în când spre militarism şi chiar atrocităţi. Nu le voi construi o imagine romanţată, după cum n-a făcut-o nici America frontierei. Preşedintele James Buchanan a trimis armata SUA spre Utah în 1857 ca să-i supună. Aşa cum ne explică Stegner în *The Gathering of Sion*, „în loc să glorifice individul liber“, mormonismul „glorifica grupul obedient… Ceea ce au pornit ei să construiască în Marele Bazin nu era un stat, nici o republică, ci o Împărăţie“ – „ierarhică, teocratică, patriarhală“.

Şi totuşi, ca populaţie, ei au constituit o mişcare spre vest, şi niciodată înainte sau după ei n-a mai existat în istoria Destinului Evident un grup de pionieri atât de disciplinat, organizat şi sistematic, cu accent pe colectivitate, atât de concentrat pe ideea de grup şi, în consecinţă, în felul său, atât de vădit non-american. Pesemne că era nevoie de o asemenea strategie colectivă de severă restrângere pentru a te deschide spre întinderile cele mai ostile şi lipsite de apă ale continentului american. Se poate argumenta şi că Marele Bazin nu putea fi colonizat *decât* de către mormoni. În „hegira“ lor către Marele Lac Sărat, mormonii vor construi şosele, poduri şi aşezări de-a lungul drumului. Principalele autostrăzi şi căi ferate de astăzi din Nebraska şi statele învecinate au

început pe Ruta Mormonilor. De fapt, o treime din drumul spre California şi Oregon, în 1849, se făcea de-a lungul Rutei Mormonilor. Asta însemna a lucra în cuprinsul limitelor spre a învinge limitele; era vorba despre triumful grupului asupra individului.

La Tabăra de Iarnă din North Omaha, mormonii au părăsit aşezările din Statele Unite şi au intrat pe teritoriul indian. Şi-au spus rugăciunile după ce focurile s-au stins şi au alunecat în somn, sub pături, apăraţi, cum scrie Stegner, doar de cei care stăteau de veghe şi de parolele acestora. În 27 iunie 1847, vor trece prin Pasul de Sud din Wyoming înspre tărâmul de „refugiu“.[2] În mintea lor, se despărţeau de Necredincioşi; în fapt, extindeau teritoriul stăpânirii imperiale americane, iar libertatea individuală avea prea puţin de-a face cu aşa ceva.

Albul orbitor, ca tăişul unui cuţit, al templului mormon din North Omaha, înălţat în 2001 spre a comemora Tabăra de Iarnă, pare să emane o curăţenie extremă a comportamentului şi a credinţei, dar ceva diferit de puritate: ceva ce atinge un punct în care religia se întâlneşte cu ideologia. La câteva săptămâni după aceea voi ajunge la templul mormon din Salt Lake City, cu zidurile sale de granit groase de aproape trei metri, împodobit de Tabernacolul Mormon, Sala de Adunare, Centrul de Conferinţe, muzeul de istorie, două biblioteci, două centre pentru vizitatori şi clădirile monumentale ale administraţiei – toate înălţându-se printre grădinile îngrijite obsesiv unde mormonii zâmbesc şi urează fiecărui vizitator o zi bună. E o aură de bogăţie fabuloasă, produsul unui cult condus în stil corporatist. Este absolut american în versiunea cea mai întunecată cu putinţă.

Nu poţi să nu te gândeşti la fanatismul inerent cuceririi Vestului. În pofida optimismului şi a eroismului pe care o viziune tradiţională asupra Destinului Evident le presupune, trebuie să luăm în

calcul îngrozitoarea vărsare de sânge, distrugerea masivă a unei culturi băştinaşe. O asemenea intensitate a convingerilor poate avea partea ei întunecată. Mormonii au fost în centrul acestei aventuri imperiale, chiar dacă armata SUA a săvârşit majoritatea crimelor şi a relocărilor forţate ale indienilor. Totuşi, lumea de azi e imposibil de imaginat fără Statele Unite, aşa cum există ele de la o mare la alta – ca urmare a cuceririi Vestului. Nu încerc să justific nimic, dar subliniez încă o dată contradicţia morală. Contribuţia mormonilor la făurirea a ceea ce este America depăşeşte cu mult numărul lor. Şi totuşi, astăzi sunt integraţi. În Salt Lake City, templul mormon, care cândva domina orizontul, este pus în umbră de hotelurile înalte din apropiere şi de opulentele clădirile de birouri, cu o plazza pentru shopping care pune în evidenţă un gigantic magazin Nordstrom chiar peste drum de Parcul Templului. Ceva mai departe în Salt Lake City sunt braserii cu liste sofisticate de bere şi vinuri, unde clienţii sunt tineri, zvelţi, îmbrăcaţi ca la New York sau ca în orice oraş european, mulţi dintre ei lucrând în industria locală de programare. Oraşul întemeiat de liderul mormon Brigham Young în 1847 face astăzi parte dintr-o reţea cosmopolită globală, cu toate aşa-zisele ei păcate. America pe care o văd în această călătorie este în toiul transformării ei finale într-o civilizaţie universală. Culoarea locală se pierde încet-încet, ceea ce face şi mai importantă ancorarea în adevărurile trecutului şi ale peisajului său.

LA VEST DE LINCOLN, CAPITALA STATULUI, lespezile de rocă pe care se întinde Nebraska încep uşor şi vizibil să se înalţe. Câmpiile devin mai largi şi aerul mai subţire. E ca un zvon de eliberare. Ceva s-a întâmplat. Grâul începe să ia locul porumbului şi soiei. Îşi fac apariţia pivoţii primului centru gigant de

irigaţii, dat fiind că apa din sol pare să se fi evaporat, iar căile navigabile sunt reduse brusc la pâraie vremelnice. Limita de viteză pe autostrada interstatală creşte la şaptezeci şi cinci de mile pe oră, iar drumul e drept ca o riglă. I-80 este pe ruta de catâri şi marfă, veche de 150 de ani, către teritoriile mormone, indiene şi cele ale goanei după aur. Mă aflu în Central Platte Valley.

Chiar la nord de Râul Platte era Ruta Mormonilor; exact la sud se află Ruta Oregon şi ruta Pony Express[46]. Calea ferată transcontinentală trecea pe aici, aşa cum astăzi trece Union Pacific. Vagoanele pentru călători dispar şi locul le este luat de caravanele autocamioanelor cu optsprezece roţi: acestea din urmă sunt mai lungi decât cele din Est, cu o distanţă mai mare între roţi şi cu cabine şi containere şi mai mari, transportând adesea carne de vită sau grâne, cu doi şoferi alternând utilizarea cuşetei din cabină. N-am mai văzut niciodată astfel de autocamioane. Acum intrăm în Vestul adevărat, unde reţeaua densă a arterelor rutiere şi fluviale, precum şi aşezările populate dispar rapid, iar drumurile şi râurile rămase devin cordoane ombilicale vitale care conectează Estul cu coasta puternic populată a Pacificului. Iowa, cu numeroşii ei copaci, cu solul negru şi cu umbrare verzi pline de viaţă, indicând atingerea mânii omeneşti – împreună cu curbele şi pantele şoselei –, a dispărut aproape complet din amintire. Peisajul vertical s-a terminat şi cel orizontal îi ia locul, lărgind fruntariile cerului şi aducând norii mai aproape de pământ.

Autocamioanele pe optsprezece roţi mă fascinează de-a dreptul. Mi-aduc aminte cât de obosit era tatăl meu după ce conducea toată noaptea, noapte de noapte. În mod cert era un sacrificiu pentru el să ne ducă în acele lungi excursii, care implicau ore în plus de condus, în vacanţele şi în zilele lui libere.

Vântul s-a înteţit şi suflă constant. Cu puţine trăsături ale peisajului care să-ţi atragă atenţia, semnele de la staţiile de benzină se năpustesc înspre tine ca nişte ochi injectaţi, ieşiţi din orbite. Traversez meridianul o sută de grade longitudine la Cozad, Nebraska. Fiecare bucată de autostradă este dedicată forţelor armate. Aproape fiecare tăbliţă cu caracter istoric vorbeşte despre forturile militare, construite pentru a asigura protecţia căii ferate, a telegrafului şi a curselor regulate ale diligenţelor, împotriva indienilor. Una dintre ele, pe care o voi citi un pic mai târziu, spune povestea cunoscută a Narcissei Whitman, „deschizătoare de drumuri şi misionar martir“, care a călătorit călare pe partea de nord a râului Platte, în 1836, „devenind prima femeie albă care a traversat continentul american“ şi care, împreună cu soţul ei, Marcus, „a fost masacrată de indienii Cayuse“ în 1847, la sediul misiunii lor protestante din Walla Walla, Washington. (Indienii erau pe bună dreptate furioşi pe albi pentru epidemia de pojar pe care o răspândiseră.) Mă doare să citesc aceste tăbliţe cu frazele lor oneste, atât de limpede articulate într-o engleză cât se poate de directă, şi eroicele lor poveşti concise, însufleţitoare. Aici se predă o istorie mai veche, nu genul de istorie frecvent predată azi în şcoli şi universităţi, în care povestea Vestului este redusă la atrocităţi şi la aproape nimic altceva. Este adevărat că cercetarea istorică e necesară pentru a contracara naţionalismul şovin. Cu cât ştim mai multă istorie, cu atât mai complexă devine povestea trecutului nostru şi cu atât mai realist îl putem privi. Dar fără un trecut de care să ne putem agăţa, e cu neputinţă să influenţăm geopolitica în sensul bun al lucrurilor. Cum să ne dăm seama încotro s-o luăm dacă nu putem să găsim în trecut o sursă de inspiraţie? Prea multă acţiune distructivă vine din mediul academic, şi prea puţină inspiraţie.

Avem nevoie de echilibru.

PORT CU MINE O ALTĂ CARTE SACRĂ, The Great Plains / *Marile Câmpii*, de Walter Prescott Webb, publicată în 1931, cu unsprezece ani înaintea capodoperei lui DeVoto, *The Year of Decision: 1846*, o carte inspirată în parte de una anterioară. Webb, care a rămas texan toată viaţa, a avut un singur subiect: Marile Câmpii ca o cheie pentru rezolvarea misterului a tot ce era America şi a tot ce urma să devină. „Caracteristica climatică distinctă a Marilor Câmpii… este deficitul elementului climatic esenţial – apa.“ Acest deficit, continuă Webb, condiţionează nu doar viaţa plantelor şi a animalelor, ci şi pe cea a oamenilor, precum şi a instituţiilor lor. De aceea, linia cheie despărţitoare a geografiei americane este meridianul de o sută de grade longitudine, care trece prin inima statelor Dakota de Nord, Dakota de Sud, Nebraska, Kansas, Oklahoma şi Texas. La vestul acestei linii invizibile, în mijlocul unui peisaj plat şi monoton, pe tot parcursul către coasta Pacificului, media anuală de precipitaţii e de doar 50 mm pe an. Vestul arid începe de la această linie. Aici iarba înaltă face loc celei mărunte, specifică solurilor sărace. La est de această linie, pe tot drumul spre Atlantic, peisajul e puternic împădurit; la vest de această linie pământul e aproape lipsit de copaci, cu câteva excepţii evidente, cum ar fi zona Pacific Northwest. Un peisaj vertical cu panorame lipsite de perspectivă face deci loc unuia orizontal şi vast. Pe Marile Câmpii vânturile de uniformitate şi viteză extremă sunt la fel de puternice ca pe ţărmul mării. Webb furnizează apoi detalii peste detalii despre tipurile de vânt din Câmpii, cum ar fi chinook, nordicul şi viscolul; este o lucrare de geografie care, aidoma cărţilor lui DeVoto, explică destinul american.[3]

Marile Câmpii erau potrivite pentru bizonii care

păşteau iarba măruntă, în turme care cândva numărau milioane de exemplare, înainte de sosirea civilizaţiei europene. Viaţa indienilor depindea de bizoni, care le furnizau „hrană, veşminte şi adăpost“. Marile Câmpii i-au făcut pe indienii care le locuiau să fie nomazi, şi nu agricultori, ei fiind şi cei care au opus cea mai înverşunată rezistenţă împotriva civilizaţiei europene. Nici un trib indian nu s-a adaptat mai bine la folosirea cailor, introduşi la începutul secolului al XVIII-lea, decât cele din Marile Câmpii, din nou, un efect al caracteristicilor geografice. Indienii din Marile Câmpii – Comanche, Cheyenne, Sioux şi ceilalţi – erau, împreună cu penuria de material lemnos şi de apă, o componentă critică a barierei împotriva coloniştilor europeni.[4]

Citindu-l pe Webb, devine limpede că istoria Statelor Unite depinde de istoria modului în care pionierii s-au adaptat la Marile Câmpii, sau „Marele Deşert American“, cum l-au perceput prima dată. Într-adevăr, orientarea geografică a Americii de la est la vest, aşa cum au ajuns s-o cunoască generaţii întregi de americani, este rezultatul conceptual şi cartografic al acestei lupte încununate de succes. Eroismul Rutei Oregon nu constă în colonizarea Teritoriului Oregon – care în multe locuri era ospitalier, udat de ape şi împădurit, similar celui de pe Coasta de Est –, ci în însuşi faptul de a fi ajuns în Oregon.

Webb vine cu ideea că Marile Câmpii au stopat extinderea sclaviei, determinând cu mult timp înainte înfrângerea Confederaţiei. După cum explică Webb, „Războiul Civil a fost un conflict între teritorii ale căror diferenţe erau, înainte de toate, de natură economică“. Sistemul sudist se baza pe „plantaţie, recolte regulate şi munca sclavilor“. Sistemul nordist se baza pe „mici ferme, munca liberă a angajaţilor şi dezvoltarea industriei“. La sfârşitul războiului din

1812, ambele sisteme erau bine implementate, iar rivalitatea dintre ele avea să fie pe deplin recunoscută abia după două decenii. Cât timp cele două sisteme au putut să avanseze spre vest în acelaşi ritm, echilibrul s-a menţinut şi rivalitatea dintre ele a fost îngheţată într-un soi de punct mort. Dar dacă Marile Câmpii constituiau un obstacol pentru pionieri în general, „obstacolul era mai mare pentru Sud decât pentru Nord“. Sistemul nordist putea să se adapteze aridităţii, oricât de dificil ar fi fost; cultura sudistă a bumbacului nu putea. Aşa că sclavia a fost sortită pieirii.[5]

Marile Câmpii, scrie Webb – în special sudul Marilor Câmpii cu centrul în Texas şi Oklahoma –, au inventat de asemenea tradiţia cowboy-lor, oferind mediul natural perfect pentru oameni călare care conduc turme mari de vite pe distanţe apreciabile. Cultura şi civilizaţia ranch-ului, aşa cum o ştim, împreună cu calul, lasoul şi pistolul cu şase gloanţe, a luat naştere dintr-un peisaj arid şi lipsit de copaci. Şi pentru că ariditatea nu putea să susţină decât o populaţie împrăştiată pe o arie vastă de semideşert, cu mari distanţe între aşezările umane, oamenii „trebuiau să se bazeze doar pe resursele proprii“. Încrederea în sine a devenit o atitudine esenţială şi fundamentală pentru locuitorii frontierei din Vest. „Omul Vestului de altădată nu avea de ales decât să dea dovadă de curaj“, explică Webb.[6] Da, şi curajul era rodul geografiei. Geografia însăşi, atât de pustie şi înfricoşătoare, încuraja asumarea unui grad de risc – un aspect fundamental al personalităţii americane.

Marile Câmpii au şocat şi au schimbat personalitatea anglo-europeană aşa cum nimic altceva nu o mai făcuse, oferindu-i o perspectivă asupra universului natural cu care nu se mai întâlnise pe nici unul din malurile Atlanticului. Atât în Europa, cât şi în statele din est, precum şi în prerie (deşi într-o

mai mică măsură), geografia era benignă, cu râuri şi porturi şi un sentiment al protecţiei care a încurajat dezvoltarea unei culturi a elitei. Dar abia în orizontalitatea lipsită de copaci a Marelui Deşert American a ajuns Vestul să fie pentru prima dată perceput ca spectaculos, înşelător şi romantic. America, aşa cum o ştim, s-a născut oarecum cu această nouă perspectivă. Era un peisaj care dădea frâu liber singurătăţii, veneraţiei, exaltării şi depresiei. Profunzimea schimbării petrecute în sufletele oamenilor poate fi înţeleasă aruncând doar o simplă privire la harta căilor ferate din Statele Unite din 1890. Oriunde te-ai uita la est de meridianul nouăzeci şi opt sau o sută de grade longitudine (alegeţi-l pe care vreţi) harta este aproape înnegrită de liniile de căi ferate; la vest de acel meridian, unde precipitaţiile scad brusc, liniile de cale ferată se opresc pur şi simplu şi sunt puţine şi la mare distanţă una de alta. Statele Unite care se apropiau de secolul XX se bifurcă între un Est întunecat şi un Vest plin de lumină.

Să-l ascultăm pe Web:

> Adevărul frapant, adevărul esenţial, este că Vestul nu poate fi înţeles doar ca o simplă extensie a stării de lucruri din Est. Deşi „rădăcinile prezentului se întind adânc în trecut“, nu rezultă de aici că roadele prezentului sunt aceleaşi sau că roadele Vestului sunt identice cu ale Estului. O asemenea concepţie ar distruge variabilitatea istoriei, făcând din ea o ştiinţă exactă. În istorie diferenţele sunt mai importante decât similitudinile. Când se face un studiu comparativ al teritoriilor, adevărul dominant care iese la iveală este exprimat prin cuvântul *contrast*.[7]

ORA 6 A.M. MICUL DEJUN. Miros de şuncă prăjită. Diverşii oaspeţi ai motelului, cu toţii străini,

se salută unii pe alţii cu o emoţie vecină cu exaltarea. Aromele de la primele ore ale dimineţii sunt un semn că a început o nouă zi şi că ne putem aştepta la orice. Pe la 6:30 transportoarele de mărfuri, trailerele şi SUV-urile îşi pornesc motoarele în parcarea învecinată cu gigantica staţie de benzină şi cu autostrada interstatală. Americanii sunt cel mai mult ei înşişi şi cei mai plăcuţi ca oameni când călătoresc. Suntem o naţie neliniştită. Spiritul de aventură, la bine sau la rău, este aliatul optimismului.

Un sens al realizării creşte în mine: nu realizarea ca efect al împlinirii profesionale, ci un sentiment mai tonifiant şi mai puternic: acela al parcurgerii de mari distanţe. Pentru prima oară de când am plecat de acasă, acum trei săptămâni, obiectivul atingerii Pacificului nu mai pare atât de nerealist. O oră de condus mă aduce în zona fusului orar montan. O tăbliţă indicatoare ne spune că sute de mii de imigranţi şi alţi oameni au călătorit spre vest de-a lungul acestei rute, începând din 1841. De aici înainte, monumentele sunt munţii înşişi şi trecătorile: s-a construit puţin prin comparaţie cu Estul. Chimney Rock, ridicându-se la o sută de metri faţă de fundul văii şi vizibilă de la mile depărtare, e o calotă de gresie pe o culme de argilă, gresie şi cenuşă vulcanică. Arată ca un coş de fum răsturnat. Acest fenomen geologic este venerat aici ca un simbol al patriotismului, deoarece a servit ca punct de întâlnire pentru pionierii care veneau de-a lungul rutelor Oregon, California şi aceea a Mormonilor. În era globală a avioanelor cu reacţie, e poate dificil să înţelegem puterea pe care acest monument o exercita asupra imigranţilor din secolul al XIX-lea care se îndreptau spre vest, după ce parcurseseră deja 450 de mile de la Council Bluffs, Iowa, îngheţând de frig sau trecându-i toate sudorile în căruţele care scârţâiau şi le zgâlţâiau oasele. La Valley Forge, peisajul a fost

transformat începând cu sfârşitul secolului al XVIII-lea; aici nu. Aici capeţi un sentiment al acelei naţiuni americane plămădite din sânge şi lut, cu toată cruzimea ei.

Pionierii au adus pojarul şi holera triburilor Lakota Sioux şi Cheyenne, care, cu toate acestea, s-au întors împotriva imigranţilor numai după ce pârâiaşul de colonişti albi s-a transformat în şuvoi. Cultura băştinaşă era una cu mediul înconjurător. Funcţiona. Ea rămâne o absenţă stranie, care te bântuie, împreună cu aceea a milioanelor de bizoni pe aceste câmpii înalte, mai ales atunci când, în picioare, nemişcat, te uiţi la pustietate şi te concentrezi preţ de câteva clipe. Crima uriaşă e ca un pietroi care-ţi stă în gâtlej. Oricât ai încerca să-l înghiţi, subliniind toate binefacerile pe care cultura industrială avansată, care a înlocuit-o pe cea băştinaşă, le-ar fi adus, nu prea merge. Şi totuşi trebuie să faci cumva să respiri. Singurul răspuns la crima comisă aici este ca Statele Unite să folosească forţa rezultată din cucerirea unui continent pentru a continua să facă bine în restul lumii. În timp ce Estul este suprapopulat şi înţesat de şosele şi căi navigabile, Vestul lipsit de apă e mai mult pustiu, cu relativ puţine căi de acces. Cucerirea lui a fost, nu se poate tăgădui, o aventură imperialistă, aşa cum DeVoto o demonstrează cu iscusinţă în scrierile sale. Şi până şi cele mai iluminate imperii sunt de o cruzime peste măsură.

Mă aflu acum pe autostrada US 26, îndreptându-mă spre vest de-a lungul râului North Platte, în Nebraska. Vehiculele şi zonele locuite practic au dispărut, iar tăcerea este asurzitoare, cu excepţia sunetelor pătrunzătoare scoase de cintezoi şi ciocârlii, în timp ce podişul se înalţă în valuri sculpturale. Sunt aflorimente şi coline modelate de ploaie şi de vânt care se ridică deasupra podişului

înalt cu ierburi mărunte. O vâlcea puţin adâncă, în sălbăticie, indică urmele căruţelor de pe Ruta Oregon. Nici o urmă încă de conversaţie pe teme politice, ori de câte ori mă opresc la magazine şi la staţiile de benzină, deşi ştiu că Jeb Bush e luat în colimator de mass-media pentru unele formulări improprii cu privire la războiul din Irak. Oamenii de la casă din magazinul universal vorbesc despre un „pom de rahat“, măslinul rusesc, şi despre toate pagubele pe care le provoacă de-a lungul malurilor lui North Platte, unde plopii şi cedrii roşii sunt indigeni. Trenurile de marfă Union Pacific sunt o prezenţă constantă, unul după altul, mergând în direcţia opusă mie şi transportând cărbune din Wyoming şi din alte locuri către Est. Se vorbeşte tot timpul despre energia solară şi eoliană. Voi avea ocazia să văd ferme solare şi eoliene ceva mai departe spre vest. Dar cărbunele domină privelişte a care se oferă călătorului. Mai rămânem încă o vreme în era cărbunelui fosil, era dominaţiei americane.

Totuşi, semnele unei diviziuni economice şi sociale embrionare sunt prezente, chiar şi în pustietate. Până şi în colţul de nord-vest al Nebraskăi există unul sau două restaurante care servesc salate greceşti în porţii mici, decorate cu rafinament, şi vinuri alese, unde oamenii stau singuri sau perechi, tăcând împreună cu smartphone-urile lor: din ce în ce mai mult, acestea înseamnă *acasă* pentru ei, o lume virtuală în care îşi canalizează toate grijile şi temerile, ceea ce face ca locurile în care efectiv dorm peste noapte să fie din ce în ce mai ireale. Şi apoi mai e restul: nici măcar lanţuri de restaurante, ci cu un nivel mai jos, servind grăsime prelucrată industrial şi frecventate de o cultură omogenizată de oameni ai muncii de o politeţe fără cusur, care discută despre vite şi despre problemele cu copiii şi dificultăţile financiare. Aşa că multe din reşedinţele pe care le

văd în aceste oraşe sunt unităţi locative mobile, caravane ancorate în locuri desemnate anume. E un element de efemeritate în aceste locuri (nu de tipul virtual, asociat cu smartphone-urile), unde oamenii plătesc cu bani gheaţă şi unde bănuţii contează încă, chiar dacă terenul neocupat, care îţi dă fiori, te face să tânjeşti după permanenţă şi intimitate.

PORT CU MINE ÎN CĂLĂTORIE O TREIA CARTE SACRĂ, una care este un fel de continuatoare a celorlalte două. Această carte de Wallace Stegner, *Beyond the Hundredth Meridian/ Dincolo de Meridianul 100*, a fost publicată în 1953; îi este dedicată lui DeVoto şi este parţial inspirată de Webb. Cred că fundamentele puterii americane, şi ceea ce America poate să facă pornind de la ele, au fost puse de către aceşti trei bărbaţi în deceniile de mijloc ale secolului XX, chiar dacă iniţial nu asta şi-au propus. Ei studiau mai degrabă geografia, în sensul deplin, de secol XIX, al cuvântului – în care geografia era un punct de pornire pentru studiul istoriei şi al culturii –, ceea ce de obicei este mult mai lămuritor decât metodologiile ştiinţelor politice din secolul XX. Cărţile lor alcătuiesc un canon fără de care locul Americii pe glob şi în geopolitică e mai greu de înţeles.

Regretatul Wallace Stegner este cunoscut multora ca un formidabil romancier, dar cred că asta e cea mai importantă dintre cărţile lui, pentru că îi stabileşte pe deplin reputaţia ca expert în ceea ce priveşte Vestul şi, în consecinţă, ca om care a înţeles, într-un mod mai profund decât elitele de pe Coasta de Est, ce anume a făcut ca această ţară să fie măreaţă. Pe pagina a treia el scrie că „pe tot cuprinsul vastului bol concav al interiorului continentului efectul unificator al geografiei a fost pus în evidenţă, pentru că aici, unde totul mergea către centru, în loc

să fie dispersat şi divizat de munţii din zona centrală, oamenii n-au putut fi niciodată divizaţi în o sută de triburi şi naţiuni, precum în Europa, ci au fost nevoiţi să acţioneze toţi ca unul“[8]. Da, el aduce aici lămuriri suplimentare la ceea ce DeVoto observase în *The Course of Empire* (publicat cu un an mai devreme, în 1952): că geografia a *funcţionat*, pur şi simplu, în zona temperată a Americii de Nord, într-un mod în care nu a funcţionat în Europa. A funcţionat în primul rând din cauza unui pământ plat din inima ţării, unit de un sistem complex de râuri care curg în general într-o direcţie diagonală, convergentă – nu ca, de pildă, marile fluvii din Rusia care curg pe direcţia nord–sud în unghiuri drepte care blochează acel teritoriu întins, atenuând astfel un control de tip central asupra longitudinilor eurasiatice. Deci mare parte din relativele noastre forţe îşi au sursa în formaţiuni naturale săpate în sol cu milioane de ani în urmă.

Stegner consfinţeşte astfel ceea ce Lincoln a simţit în fiinţa sa de om al preriei: anume unitatea geografică esenţială a continentului, pe care trebuie construită unitatea politică. Stegner îşi ocupă restul cărţii cu implicaţiile acelei unităţi geografice asupra jumătăţii aride de vest a Statelor Unite. El pune imediat în contrast două viziuni. Prima, aparţinându-i lui William Gilpin, un vechi prieten al lui Andrew Jackson, este aceea a unei abundenţe continentale căreia nu i s-au impus limite în ce priveşte creşterea şi, în consecinţă, puterea geopolitică. A doua îi aparţine maiorului John Wesley Powel – soldat, explorator şi geograf al Vestului –, al cărui realism se baza pe faptele observabile, şi care, în consecinţă, a venit cu precizarea că întinderi imense din vestul Statelor Unite erau lipsite de apă, ceea ce însemna că dezvoltarea lor trebuia să fie îndeaproape reglementată. Cu alte cuvinte, chiar dacă geografia

dăruise poporului american unitate politică, asta nu însemna că nu existau limite pentru ceea ce se putea obţine sau înfăptui. Geografia americană spunea o poveste despre constrângeri severe, dar şi despre orizonturi nemărginite.

Cartea lui Stegner este o încercare de a demonstra corectitudinea viziunii lui „Wes“ Powell, astfel că Powell devine eroul naraţiunii. Powell chiar a fost o personificare a drumului spre Vest în America de la mijlocul secolului al XIX-lea, cu o copilărie pe drumuri întortocheate, care l-a purtat în etape de la New York în Ohio şi Wisconsin şi Illinois, în susul şi în josul fluviilor Ohio, Mississippi şi Missouri. În 1862, în timpul bătăliei de la Shiloh, luptând pentru Uniune în Războiul Civil, şi-a pierdut un braţ. Stegner scrie că handicapul „i-a afectat lui Powell viaţa aşa cum o stâncă prăbuşită într-un curent iute afectează cursul râului. Cu o viteză ca a lui, pur şi simplu a trecut peste, ca spuma unui val“. Isprava cea mai de seamă a lui Powell, care mai mult decât oricare alt eveniment i-a furnizat o perspectivă filozofică asupra pericolelor şi limitărilor aferente Vestului muntos, a fost expediţia din 1869 pe râurile Green şi Colorado, din Wyomingul de astăzi, în jos pe toată lungimea Utahlui, spre Arizona: porţiunea întinsă cea mai puţin explorată a Vestului la acel moment. Cursurile exacte ale acestor fluvii încă nu erau cunoscute, iar harta Marelui Bazin era în general plină de „pete albe“.[9]

Cataractele fluviilor erau înspăimântătoare şi transbordările epuizante pe fundalul unui peisaj monumental de terase, stânci sfărâmate, canioane stacojii şi „forme bizare rezultate din eroziunea deşertului“. Trupa lui Powell a trăit cu slănină râncedă şi turte de făină mucegăite, bând apă tulbure. Marile parcuri naţionale de astăzi din Utah, care atrag milioane de turişti, erau cândva la fel de

singuratice, periculoase şi înfricoşătoare ca orice parte a Yemenului sau acel Teritoriu Pustiu din Arabia Saudită[47].

Scrie Stegner: „Nouă oameni au plonjat în necunoscut de la ultimul avanpost al civilizaţiei din Uinta Valley pe 6 iulie 1869. Pe 30 august s-au întors şase.“[10]

Ei identificaseră ultima piesă a marelui puzzle al continentului american: o piesă lipsită în aşa măsură de cercetarea la faţa locului, încât „cunoaşterea ştiinţifică se afla la suprafaţă ca agatele de muşchi şi geodele de jasp din unele văi, gata de a fi descoperite doar săpând cu mâinile“, continuă Stegner. „Ea purta deja amprenta lui Powell. Munţii şi pâraiele şi aflorimentele poartă numele date de el şi de oamenii lui.“ Un capitol istoric care fusese deschis chiar la începutul secolului al XIX-lea, odată cu cumpărarea Louisianei de către Jefferson, se închidea acum, şapte decenii mai târziu, cu harta practic completă a ceea ce urma să devină cele patruzeci şi opt de state *de mai jos*.“[11]

În anii următori, John Wesley Powell va juca un rol esenţial în înfiinţarea unor instituţii în Washington, desemnate să studieze şi să reglementeze colonizarea Vestului arid. Forţa birocratică a guvernului federal, aşa cum o cunoaştem astăzi, îşi are originea în instituţii precum Cadastrul Geologic, Serviciul Naţional al Parcurilor, Serviciul Pădurilor, Cadastrul de Coastă şi Geodezic, Biroul Standardelor, Biroul Minelor, Serviciul de Îmbunătăţiri Funciare – toate legate într-un fel sau altul de procesul de monitorizare a solurilor sărace din Vest. S-ar putea susţine chiar că, dacă ar fi fost colonizate de la vest la est, iar nu de la est la vest cum au fost de fapt, Statele Unite ar fi fost luate în stăpânire de o autocraţie mult mai centralizată. Libertatea în America a rezultat în parte şi din faptul

că cele treisprezece colonii bogate în ape aveau puţină nevoie de reglementări. Iar acea abundenţă naturală s-a extins şi în adâncul preriei. Dacă Iowa avea pământ arabil în procent de 100%, în Utah, de pildă, acesta era doar de 3%. Aşa că pionierii nu aveau cum să ocupe pur şi simplu Utahul şi să prospere. Reglementări stricte din partea unei autorităţi de stat centralizatoare se impuneau pentru ca oamenii să progreseze.

Mesajul explorărilor lui Powell va crea un paradox: chiar dacă Munţii Stâncoşi purtau aura spiritului de la frontieră şi a individualismului, ariditatea însăşi a zonei impunea ca interesul public să prevaleze asupra celui individual. Viziunea lui Powell a însemnat sfârşitul principiului *laissez faire* şi a pus accentul pe ideea de control comunitar asupra irigaţiilor – ceea ce va duce la creşterea dramatică a puterii Washingtonului. Şi exact aşa s-a şi întâmplat: de la meridianul nouăzeci şi cinci şi până la Pacific, „ameliorările hidrografice“, după cum scrie Stegner, „au redesenat deja harta Vestului“. Marile baraje construite de oameni (Hoover, Grand Coulee, Bonneville), canalizările râurilor, luncile artificiale, rezervoarele (cel mai faimos dintre ele – Lacul Mead) au schimbat literalmente geografia a jumătate din Statele Unite.[12]

Poate că peisajul grandios al Vestului „a uluit imaginaţia“ şi „a iscat formulări profetice“, inducând un sens al măreţiei americane care pur şi simplu n-ar fi existat (sau cel puţin nu în aceeaşi măsură) dacă Vestul ar fi fost o simplă extensie topografică a Estului.[13] Şi totuşi, aşa cum o demonstrează repovestirea de către Stegner a vieţii lui Wes Powell, peisajul Vestului avertiza asupra pericolelor, limitelor şi faptelor aflate dincolo de fantezia despre peisaj. Deşi americanii şi în special intelectualii lor tăgăduiesc lucruri precum soarta, înseşi

caracteristicile fizice ale continentului şi felul în care pionierii s-au adaptat la ele, demonstrează că soarta există. Nu putem să facem întotdeauna ce dorim. Alte forţe dau formă finală rodului eforturilor noastre. Astfel, John Wesley Powell devine ultimul erou american pentru oameni ca Stegner, DeVoto şi Webb. Pentru Powell, singurele idei erau cele practice, faptele concrete care vorbesc de la sine.

LA GRANIŢA DINTRE NEBRASKA ŞI DAKOTA DE SUD, măreţia fantomatică a păşunilor Oglala şi Buffalo Gap National se risipeşte între Black Hills, numite astfel de tribul Lakota Sioux din cauza pinului negru şi a molidului care acoperă aceşti munţi de altitudine joasă. Trec prin portalul unui monument de marmură foarte asemănător celor din Washington, D.C., şi apoi printr-o colonadă în aer liber împodobită cu steagurile celor cincizeci de state şi teritorii, numele fiecăruia dintre ele şi data intrării în Uniune fiind încrustate pe coloanele de formă pătrată. Imigranţi recenţi, veterani ai războaielor din Vietnam, Irak şi Afganistan şi mulţi, mulţi alţii păşesc înspre terasa de unde poate fi admirată priveliştea. Sunetul vocilor este redus până aproape de pragul tăcerii depline. Ochii fiecăruia se ridică spre culmea muntelui, unde capetele înalte de optsprezece metri ale celor patru preşedinţi sunt sculptate în granit, aidoma unor zei, „pe cât de aproape de cer putem“ să le facem, ca să-l citãm pe sculptor, Gutzon Borglum.

Washington, Jefferson, Lincoln şi Theodore Roosevelt: patru cei mai de seamă preşedinţi la momentul aniversării a 150 de ani de la independenţa Americii, în 1926, când Borglum şi-a început lucrul aici. Granitul ne dă certitudinea că opera va rămâne neclintită pentru cel puţin o mie de ani. După ce am condus de-a latul continentului înspre sălbăticie,

Muntele Rushmore îmi oferă revelaţii pe viu, revelaţii pe care nici o fotografie nu le poate oferi. Pentru că Muntele Rushmore ne copleşeşte tocmai prin amplasarea sa, nu pe dealul Capitoliului, ci pe culmea unui munte din Vest, parte a Louisianei cumpărate cândva, purtând promisiunea unui continent care a rezultat din optimismul pionierilor. Un optimism care, la rându-i, a fost indus de democraţie şi de lichidarea sistemelor europene elitiste, un proces pe care aceşti patru preşedinţi s-au străduit atât de mult să-l promoveze şi să-l asigure. Punctul culminant al poveştii americane – o poveste începută de Washington şi Jefferson – are de-a face mai mult cu Vestul decât cu Estul.

În pofida dimensiunii lor inumane, aceste sculpturi nu sunt, deşi asta poate să intrige, opresive sau totemice. Ele nu ne intimidează şi nici nu amintesc de vreo forţă tiranică. Este lumină şi nu întuneric în ochii acestor preşedinţi. Fiecare priveşte în viitor, se pare. Poate că Borglum, bine-cunoscut pentru rasismul şi antisemitismul său şi, în general, pentru tendinţele fasciste, şi-a dorit să creeze ceva mitic şi eroic, mai degrabă decât democratic, sau poate şi una, şi alta, dar rezultatul eforturilor sale vorbeşte efectiv împotriva urâţeniei lui interioare. America şi istoria ei păşesc aici pe tărâmul mitului, dar este un mit al luminii care pune într-o perspectivă tragică, cel puţin, întunericul revărsat asupra băştinaşilor şi a modului lor de viaţă chiar între aceste dealuri.

„Să sculptezi munţii“, scrie istoricul de artă, născut în Marea Britanie, Simon Schama de la Universitatea Columbia[48], înseamnă a proclama „cu cea mai emfatică retorică posibilă, supremaţia omenirii, înstăpânirea ei de necontestat asupra naturii.“ Cu alte cuvinte, e vorba de dominare. Schama compară valorile artistice ale lui Borglum cu

acelea ale constructorului nazist Albert Speer. Schama crede că democraţia americană e mai bine reprezentată de „disputele anoste, adesea lipsite de însemnătate, din Congres decât de patru coloşi de granit sculptaţi pe un versant muntos“. Pentru Schama, prin amplasarea acestor coloşi de-a lungul veritabilei „coloane vertebrale“ muntoase „a continentului“, Borglum atrage atenţia, mai mult sau mai puţin conştient, asupra „adevăratei esenţe a Americii: înclinarea ei spre expansiune teritorială“.[14] Desigur, în ce priveşte valoarea artistică, critica pe care Schama i-o face lui Borglum este parţial justificată. Dar numai pentru că Muntele Rushmore nu se ridică la nivelul cunoscătorului estet nu înseamnă că nu are o valoare proprie: în acelaşi fel, muzica marşurilor lui John Philip Sousa, pompoasă şi însufleţitoare – cântecele pe care tatăl meu le iubea atât de mult – şi care cu siguranţă nu se ridică la înălţimea lui Mozart sau Beethoven, poate să inspire totuşi un viguros sentiment patriotic.

Lucrările anoste ale Congresului pot constitui un monument al democraţiei mai bun decât Muntele Rushmore. Dar instituţii precum Congresul, cu toate blocajele şi nesatisfăcătoarele, deşi necesarele, compromisuri, nu pot să-l inspire în mod normal pe omul obişnuit. Avem nevoie de Muntele Rushmore. El umple un gol. Oamenii se simt pur şi simplu mai bine în raport cu patria lor după ce-l văd, asta-i tot. Şi, oricum, cine spune că Muntele Rushmore trebuie judecat ca operă de artă? El există în afara artei – nu că ar fi ceva mai mare sau mai bun, ci pur şi simplu dintr-o altă categorie. Critica de artă, prin natura ei, nu poate să justifice geopolitica; deci, vă întreb, ar putea fi lumea ca întreg mai bună fără „înclinaţia spre expansiune teritorială“ a Americii, oricât de lipsită de justificare din punct de vedere moral a fost aceasta în momente cruciale?

Deocamdată, în punctele de atracţie turistică învecinate din Keystone, Dakota de Sud, mulţi chelneri şi chelneriţe sunt din locuri extrem de diverse ca Ucraina, India, Nepal ş.a.m.d. Încearcă şi ei să răzbească şi să rămână în America – da, încă ţara tuturor posibilităţilor. Dacă pe terasa de unde puteam admira priveliştea monumentului erau doar şoapte şi o linişte desăvârşită, aici turiştii – care includ imigranţi din Asia şi America Latină – pălăvrăgesc cu toţii, făcând schimb de bileţele şi luându-se la întrecere cine vine mai de departe şi a trecut prin mai multe state ca să ajungă aici. Plăcuţele de înmatriculare din parcări sunt din toate colţurile ţării. Keystone, şerpuitor şi dispersat, apare ca un han uriaş lângă un străvechi loc de pelerinaj. Măreţul monument din apropriere le-a arătat tuturor ceea ce au în comun.

Văd aici punctul culminant al călătoriei mele. Ea are un scop. Nu e nimic excentric să conduci la pas, săptămâni în şir, dintr-o parte a continentului în cealaltă. Keystone e pentru mine revelaţia exactă a ceea ce fac, dat fiind că ceea ce caut există cu adevărat.

UNDE ANUME ÎŞI GĂSESC LOCUL STATELE UNITE în istoria citită prin geografie a lumii? Îmi pun această întrebare în timp ce conduc dinspre partea de vest a Dakotei de Nord înspre estul Wyomingului, şi observ desişurile vălurite de salvie de pe întinderile de iarbă, care-ţi taie respiraţia. După cum am menţionat, Statele Unite reprezintă ultima parte a zonei temperate bogate în resurse colonizată de europeni după epoca Iluminismului. Zona temperată a Americii de Nord este şi cel mai mare dintre sateliţii geografici protejaţi de oceane de aşa-zisa „Insulă Lume“ constituită din Afro-Eurasia, după cum a botezat geograful britanic Halford

Mackinder[49] emisfera estică. Civilizaţia europeană a avut aici o poziţie perfectă, protejată, precum şi o abundenţă de căi navigabile interioare şi resurse naturale de negăsit la o asemenea scară în altă parte. Asta a asigurat Statelor Unite, după ce Lincoln a înfrânt rebeliunea sudistă, o forţă geografică şi politică potenţială nemaiîntâlnită până atunci în istorie.

Faptul că al Doilea Război Mondial a distrus peisajele şi infrastructurile atât în Europa, cât şi în Asia, lăsând America nevătămată, nu face decât să sublinieze felul în care geografia a binecuvântat Statele Unite. Americanii, şi în special elitele lor politice şi intelectuale, pot să se dispenseze de ideea de geografie doar pentru că n-au fost victimele ei, spre deosebire de alte popoare – şi chiar în pofida faptului că atât de mult din trecutul lor şi din locurile cu semnificaţie istorică sunt asociate cu ea. În Polonia, România, Filipine, Vietnam şi alte locuri pe care le-am vizitat ca jurnalist am auzit mereu lamentaţia că *Geografia e coşmarul nostru.* Nu aici – aici avem un sol negru, bogăţii geologice în subteran, întinderea sălbăticiei şi oceane protectoare. Şi această abundenţă i-a schimbat pe de-a-ntregul pe coloniştii europeni – politic, psihologic şi filozofic –, transformându-i în americani, Marile Câmpii fiind în acest sens cel mai elocvent exemplu.

Dar combinaţia de urbanizare, tehnologie avansată şi creştere absolută a populaţiei, împreună cu o pletoră de alte schimbări acasă şi în străinătate, erodează, mult mai rapid decât o fac eonii de vânt şi de ploaie care se năpustesc asupra monumentelor de granit, avantajele conferite de geografie: determinându-ne să ne întoarcem la calităţile noastre ca societate şi cultură politică, cu bune şi cu rele deopotrivă. Competiţia e din ce în ce mai puţin în favoarea noastră. Da, e adevărat că tehnologia

limitează geografia, făcând-o, în consecinţă, mai preţioasă şi mai vulnerabilă. Inamicii ne pot atinge aşa cum nu puteau s-o facă în vremuri mai vechi, determinându-ne să ne lăsăm mai uşor ademeniţi în capcanele acestei lumi. Dar zilele de condus prin acest semideşert la altitudine arată cât de abstractă şi îndepărtată poate să pară lumea din afară. Prevenirea unui atac cu o mulţime de victime, a unui război scăpat oribil de sub control, a unei pandemii, sau a altor lucruri de soiul ăsta – pentru mulţi americani există prea puţine dovezi concrete ale pericolelor din lumea exterioară cu care cei din Washington se confruntă în fiecare zi.

ÎNTR-UN RESTAURANT CU O SINGURĂ ÎNCĂPERE CU AER închis în Fort Laramie, Wyoming, există o siluetă de carton în mărime naturală a unei femei pilot de avioane cu reacţie care face reclamă la o reducere de 10 procente pentru militarii activi. După cum am mai spus, toate autostrăzile din Vest au fost dedicate forţelor armate. Şi peste tot de-a lungul drumului întâlnesc veterani purtându-şi cu mândrie şepcile negre cu litere aurii care indică războiul la care au luat parte, sau nava ori unitatea de uscat în care au servit. În Vest, cutiile în care poţi să laşi mărunţişul la casă nu sunt pentru Societatea Umanitaristă, ci pentru Veteranii din trupele auxiliare care au luptat în războaiele de peste mări. Războiul din Irak s-o fi dovedit nepopular, dar numărul victimelor n-a făcut decât să sporească dragostea oamenilor pentru soldaţi. Spre deosebire de Europa, unde un număr de ţări fie au colaborat cu naziştii, fie au fost neutre în al Doilea Război Mondial, sau au văzut cum pier fără motiv milioane de oameni în Primul Război Mondial, americanii, purtători ai unor trăsături de caracter specifice unei societăţi de colonişti şi de frontieră, stabilesc cu

militarii din rândurile lor o legătură cum în puţine alte ţări de pe pământ se poate vedea. Prin fundamentele ei, cea mai sănătoasă relaţie între civili şi militari existentă în armatele marilor puteri ale lumii permite Statelor Unite să suporte bugete de apărare crescute şi să adopte o poziţie ofensivă în locuri de peste mări şi ţări. În Europa, în ciuda ameninţărilor teroriste, a valului de refugiaţi sosiţi pe mare, a unui Orient Mijlociu care se dezintegrează în imediata apropiere şi a unei Rusii revanşarde, militarii sunt adesea percepuţi de către civili ca nişte slujitori civili în uniforme amuzante. În America, fără îndoială mai puţin ameninţată, datorită avantajului pe care i-l conferă geografia, o uniformă militară înseamnă un statut social mai înalt. Pentru că datorită istoriei noastre începând cu Valley Forge, datorită experienţei frontierei, a cărei memorie e păstrată în peisajul Vestului nostru, şi datorită faptului că Sudul, după cum a înţeles Faulkner, a fost printre ultimele regiuni ale continentului în care s-au defrişat păduri, menţinând astfel o cultură războinică, ataşamentul pe care americanii îl simt faţă de forţele lor armate este unul de factură aproape romantică. Iar obiectivul primordial al oricăror forţe armate este cucerirea unui spaţiu.

Fortul Laramie, care a început ca o îngrăditură din nuiele de plop în 1835, a stat la confluenţa râurilor Laramie şi North Platte, la marginea de vest a Marilor Câmpii, înainte de dealurile de la poalele Munţilor Stâncoşi. Ulterior extins la o serie de clădiri de chirpici, a devenit un punct de plecare şi o răscruce de drumuri pentru expansiunea spre Vest şi o bază pentru operaţiunile militare din timpul Războaielor Indiene, ceva mai târziu, în secolul al XIX-lea. Într-un moment sau altul de-a lungul timpului, indienii, vânătorii de blănuri, muntenii, misionarii, căutătorii de aur, cowboy-ii, pionierii,

fermierii, angajaţii de la Pony Express şi mormonii se întâlneau în acest punct în care aveau loc schimburi de marfă şi care garanta siguranţa rutelor montane. Aici şi-a început Francis Parkman cercetările de călător şi scrierile despre viaţa indienilor, pe care DeVoto le-a detaliat şi le-a criticat în cărţile sale. Din exponate rezultă cu claritate că mai puţin de două procente din decesele imigranţilor albi din Vest pot fi atribuite violenţei indienilor. Ambele culturi şi civilizaţii se temeau de un război deschis, până când fluxul de pionieri a devenit mult prea mare spre a mai fi ignorat, exacerbat cum era de descoperirea zăcămintelor de aur de pe pământurile indienilor din Black Hills. De fapt, Fort Laramie era mai puţin un fort, cât mai degrabă o colonie împrăştiată. Aici se mai află încă barăcile numerotate, locuinţele unde erau încartiruiţi ofiţerii, casa doctorului vădind un pretins confort victorian ş.a.m.d. Într-unul dintre exponate, Fort Laramie este etichetat drept o „Ellis Island“ a pionierilor imigranţi care au colonizat Vestul. Fortul, bătut de vânturi la peste o mie două sute de metri altitudine, este încă pur şi simplu în mijlocul pustietăţii. Până şi în ziua de azi, marginea Câmpiilor Înalte pare să nu fi fost pe deplin cucerită.

Pionierii înşişi au asemuit Câmpiile Înalte cu un ocean de pământ uscat. Pe măsură ce înaintez spre vest, continui să urc. Oceanul acesta devine din ce în ce mai agitat, rostogolind, înspre cer şi nori, lungi vălătuci maronii sau de un verde albicios, cu desişuri de salvie ca unică vegetaţie dominantă. Norii se îndepărtează precum fumul unei lumânări, iar crestele de gresie roşie apar la orizont, delimitând distanţele vaste. Barajul Alcova de pe autostrada Wyoming 220 este primul mare proiect de construcţii hidraulice pe care-l voi întâlni, dintre cele ridicate sub administraţia lui Franklin Delano Roosevelt în

timpul Marii Crize Economice. Nu trece mult şi munţi de joasă înălţime şi sumbri, cu cutele lor de vegetaţie veşnic verde, erup în turle de granit înzăpezite. Ca să treci prin aceste monstruoase imensităţi şi să dai peste peisajul blând şi fertil din Oregon sau, în cazul mormonilor, să ajungi la sălbăticia şi mai puţin ospitalieră din Marele Bazin al marelui Utah şi să te stabileşti efectiv acolo însemna să te naşti ca un popor având sentimentul că e aproape proprietar asupra propriului destin. Wallace Stegner, Roderick Frazier Nash şi alţii au observat că, începând cu puritanii, coloniştii europeni care-şi croiau drum în sălbăticia Americii de Nord au pus adesea semnul egalităţii între geografia ei şi speranţa însăşi.

Indicatoarele cu informaţii de natură istorică, broşurile locale şi istoriile în rezumat din meniurile barurilor şi restaurantelor din Wyoming se referă la pionierii de pe rutele Oregon, California şi cea a Mormonilor ca la „imigranţi“: colonizarea Vestului reprezenta un risc, o aventură disperată, o transformare culturală aproape la fel de radicală ca la traversarea Atlanticului dinspre Europa. A considera colonizarea Vestului ca experienţa esenţială pentru imigranţi înseamnă a avea o perspectivă mai agresivă, de îmblânzitori ai frontierei, asupra excepţionalismului american, decât cei care văd America mai degrabă ca antiteză a Europei, cu toate prejudecăţile ei de Lume Veche. A îmblânzi frontiera este implicit o acţiune de stăpânire imperială. Din nou, ambele atitudini sunt necesare pentru a opera de-a curmezişul planetei, aşa cum fac Statele Unite, şi a o face în cadrul anumitor limite morale. Imigrantul care ajungea la Ellis Island vedea în America un refugiu; experienţa pionierului imigrant care înainta spre vest îl făcea să vadă în America un ideal construit pe ideea de cucerire.

Jeffrey City, Wyoming, era un oraş minier al exploatărilor de uraniu, înfloritor până prin anii 1980, când cererea de uraniu a scăzut brusc, pe fondul controverselor legate de mediu, precum şi al altor preocupări. Acum oamenii zăbovesc la o cafenea aproape abandonată, iar clienţii stau la rând să cumpere ţigări. Prin toate aşezările din estul şi centrul Wyomingului văd magazine unde cele mai mari reclame sunt la ţigări, gumă de mestecat şi arme. De pildă: „The Armory at Able Tactical“ oferă „arme de foc, muniţie, echipament pentru exterior, servicii de armurărie“. Cultura armelor este o extensie a culturii frontierei, iar cultura frontierei supravieţuieşte în zone extrem de puţin populate ca aceasta. În termeni geografici, cultura *roşie*[50] a frontierei domină porţiuni largi ale Statelor Unite, nu doar în Marile Câmpii şi Munţii Stâncoşi, ci şi în Sud. Dar în termeni demografici – în termeni de vot – este în uşoară scădere. Totuşi, pentru o categorie apreciabilă de bărbaţi albi, dezamăgiţi de viaţă şi dezorientaţi într-o lume a civilizaţiei schimbătoare, o armă şi o camionetă tip papuc asigură astăzi bazele identităţii şi ale respectului de sine. A călători cu maşina de-a curmezişul Americii cum fac eu înseamnă a călători cu folos înapoi în timp, cu scopul de a obţine o perspectivă anume, absentă în Estul aglomerat – dar asta tot înapoi în timp se cheamă. Lumea după care tânjesc aceşti oameni nu se va mai întoarce. Imensităţile geografice sunt chiar aici, dar cele demografice sunt în aeroporturi, în oraşe şi în întinsele suburbii, unde din ce în ce mai puţini oameni fumează, şi mai puţini sunt obezi şi din ce în ce mai mulţi se simt absorbiţi de civilizaţia globală.

AVEM AICI ÎNCĂ UN PEISAJ DE FRONTIERĂ EXTREM. Determinismul geografic al lui Faulkner, una din trăsăturile scrisului său, ne stă încă alături. Şi

dacă totuşi Sudul (şi Vestul, de asemenea) ne alimentează cu tragedii, în acelaşi timp sălbăticia vestului cu preriile, câmpiile şi munţii săi a furnizat americanilor o bază pentru ambiţiile lor internaţionale. *Pentru că dacă această întindere nesfârşită a putut fi cucerită, atunci, până la un punct, poate fi şi lumea.*

Iniţial, sălbăticia a furnizat cadrul pentru o amplă viziune a autorităţii federale: gestionarea resurselor de apă şi forestiere, cu mari baraje şi autostrăzi ce urmau a fi construite. Acea viziune, deşi netranspusă în viaţă decât spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi în primele decenii ale secolului XX, era un lucru pe care într-o formă foarte rudimentară Lincoln îl înţelesese, cu credinţa sa neclintită în unitatea naţională, încă de la începutul mandatului său. Forţa peisajului a devenit forţă economică şi, indirect, forţă educaţională, după cum o demonstrează zecile de universităţi de stat. Iar forţa economică înseamnă nesfârşite turbulenţe sociale, cu inechităţi şi discrepanţe pretutindeni, repercusiuni ale dinamismului însuşi; ceea ce nu înseamnă a justifica sau a accepta astfel de inechităţi, ci mai degrabă a le pune într-o anumită lumină. Iar aceste inechităţi în cuprinsul unui vast peisaj îi trag pe americani şi pe liderii lor înapoi spre continent, unde mai sunt atâtea de reglat sau de ameliorat. E complicat. Şi, pentru că e complicat, liderilor noştri din Washington li se impune să fie centrişti şi pragmatici şi să nu dorească să cucerească lumea – şi totuşi n-ar trebui nici să stea deoparte. Am tot respectul pentru impulsul izolaţionist înnăscut din interiorul continentului, unde puţini au chef să discute politică şi cu siguranţă nu politică externă: nu pentru că astfel de discuţii ar inflama spiritele (la urma urmei, sondajele arată că oameni locuind în aceleaşi state sau districte sunt adeseori de acord cu privire la aceste subiecte); nu,

oamenii evită astfel de discuţii mai degrabă pentru că subiectele sunt departe de preocupările lor imediate.

Dar mai ştiu şi că America a făcut o lungă călătorie, departe de propria-i istorie şi gata să fie prinsă în mrejele unei istorii globale. Ironia constă în faptul că, pentru a fi eficienţi pe plan global, liderii americani trebuie să rămână ancoraţi în propriul sol. Propriul lor sol – peisajul pe care-l străbat acum, copleşitor şi pustiu în mare parte – este singurul care-i poate ghida în mod corespunzător.

TRECĂTOAREA SOUTH PASS DIN WYOMING, cumpăna apelor, un podiş aflat la peste 2 000 de metri altitudine: te întâmpină după ce pământul s-a fărâmiţat într-un haos de creste deformate, peticite cu zăpadă. Nu e aproape nimic la care să te poţi uita în afară de cer. Aici se află cea mai importantă cale de acces prin Munţii Stâncoşi, cea prin care au călătorit mormonii. Este un preludiu la înfricoşătorul cadru natural din Utah şi Marele Bazin, care se întinde înspre nordul Arizonei, Nevada şi California. Aici izbucnesc spre înălţimi Wasatch, Uinta şi alte culmi muntoase. Este un peisaj copleşitor, care aboleşte timpul uman şi care trebuie să le fi confirmat adepţilor Bisericii Sfinţilor din Ziua cea de pe Urmă că se aflau într-o misiune spirituală dincolo de hotarele istoriei normale. Da, excepţionalismul american poate fi insuportabil, dar este în parte şi produsul peisajului.

Iar cucerirea acelui peisaj, cucerirea nu doar a spaţiului, ci şi a naturii şi a unui timp inuman, ca să spunem aşa, s-a realizat prin alterarea, în multe locuri, a peisajului însuşi. Conducând pe deasupra barajului Flaming Gorge în nord-estul statului Utah, de o parte a lui se află un bazin cu ape calme de dimensiuni colosale; de cealaltă parte, un hău ameţitor de beton turnat care se duce în jos preţ de

150 de metri, construit între 1956 şi 1964 sub trei preşedinţi americani. Stâncile stacojii care l-au determinat pe John Wesley Powell să-i dea numele de Flaming Gorge se află acum sub nivelul apei din lacul de acumulare. Sistemul hidrografic al râului Green, în josul căruia Powell şi echipa sa şi-au riscat în mod repetat vieţile – încercând să treacă prin lungile şi furioasele cataracte succesive –, este acum docil şi îmblânzit.

Ca să poţi aprecia pe deplin curajul şi faptele lui John Wesley Powell trebuie să ajungi până la oraşul Green River din centrul zonei de est a Utahului. Conduci o vreme pe la sud de Salt Lake City pe şoseaua interstatală, apoi coteşti brusc spre est preţ de 125 de mile într-o zonă semideşertică. În văzduhul limpede, între 1 500 şi 2 000 de metri altitudine, formele contorsionate ale canioanelor şerpuite – rozul-portocaliu, stacojiul, incandescenţa ca de lavă, albul de zinc, negrul de zgură; aflorimentele, terasele de stânci şi monumentele – alcătuiesc peisajul făurit parcă de un meşter olar cu o întreagă panoplie de forme din lut. Ici şi colo dau peste câte un orăşel sau, ca să fiu mai exact, o adunătură de staţii de benzină şi mici magazine de cartier. În cele din urmă Green River îşi face apariţia, răzbind prin imensitatea aridă. Oraşul e un pic mai mare decât celelalte, datorită şi câtorva moteluri. Membrii expediţiei lui Powell se lansaseră într-o sălbăticie nemarcată pe hărţi, palpabilă şi în zilele noastre. Locul acesta a fost ultima etapă în consolidarea unei stăpâniri imperiale a continentului. Dar cel mai adânc şi de departe cel mai relevant mesaj al descoperirilor lui Powell – cel pe care el a dorit să-l ţinem minte – este că însăşi ariditatea acestui peisaj, unde râul în sine este singurul element de susţinere a vieţii până dincolo de orizont, e un argument în favoarea reţinerii, a bunei plănuiri şi a umilinţei, în cea mai mare parte din ceea

ce facem, acasă sau peste mări şi ţări. În pofida tehnologiei, relativ puţini oameni pot să trăiască în aceste locuri chiar şi în zilele noastre.

PEISAJUL VESTULUI TE COPLEŞEŞTE prin chiar repetarea platourilor şi canioanelor sale. Mintea începe s-o ia razna, întrucât nu se vede nici un habitat uman asupra căruia să se poată aţinti privirea. Gândurile devin din ce în ce mai abstracte. Sunt din ce în ce mai puţine conversaţii pe care poţi să le auzi fără să vrei. Îmi trece prin faţa ochilor imaginea Şcolii de la Hudson River, un grup de pictori care s-au remarcat pe la mijlocul secolului al XIX-lea, pictând peisajul de pe valea Râului Hudson, din statul New York, împreună cu Munţii Catskill şi Adirondack din vecinătate. La generaţiile care au urmat, subiectele de inspiraţie s-au deplasat spre est, către peisajele de pe coasta Noii Anglii, şi spre vest, către Munţii Stâncoşi şi Sierra Nevada. Opera lor era echivalentul, în tuşe de penel, al transcendentalismului lui Henry David Thoreau şi Ralph Waldo Emerson. Peisajele panoramice ale lui Thomas Cole, Albert Bierstadt, Frederic Edwin Church şi ale altor membri ai Şcolii de la Hudson River evocă luciditate, linişte, primitivism şi o claritate simbolică, aproape fotografică. Ei pictau paradisul, altfel spus, dând un sens de maiestate biblică sau delfică – cum vă place – peisajului american şi invitându-te, în consecinţă, să meditezi asupra lui. În însăşi sălbăticia lui, acest peisaj natural se oferea într-o strânsă paralelă cu toate posibilităţile asociate libertăţii politice. Şi pentru că toate fundalurile erau americane, veneraţia lor pentru acest peisaj anume adăuga un strat artistic distinct naţionalismului în afirmare al ţării (deşi poate fără să fi avut o asemenea intenţie). La pregnanţa acestei arte a peisajului se adăuga ameninţarea

industrializării şi dinamica începuturilor societăţii de masă aduse de secolul al XIX-lea, faţă de care aceste fundaluri de sălbăticie idilică erau o păsuire. Aceste creaţii artistice vorbesc despre o estetică americană singulară. Tablourile Şcolii de la Hudson River ar putea în egală măsură să ţină tovărăşie prozei lui DeVoto şi a lui Stegner. Aceste picturi strigă în gura mare ceea ce Robert Frost spune în poemul *The Gift Outright / Darul desăvârşit*: darul fiind acela al unui peisaj maiestuos, care-i provoacă pe cei care-l ocupă să creeze o mare naţiune pe temelia lui.[15] Aici patriotismul şi activismul de mediu curg în aceeaşi albie. Desigur, aşa cum Şcoala de la Hudson River şi mişcarea de conservare a naturii pe care a generat-o – şi asta îi include pe Stegner şi DeVoto – erau răspunsuri patriotice la procesul de industrializare, lumea postindustrială a mega-oraşelor şi a zonelor rezidenţiale a generat un activism de mediu postnaţional care, simţindu-se alienat de societate, a dat naştere unei provocări la adresa patriotismului tradiţional.

Dar nici viziunea pictorilor din Şcoala de la Hudson River nu era atotcuprinzătoare. Cel puţin asta era opinia lui Walt Whitman, care credea că America e măreaţă tocmai din pricina furiei sale barbare şi a tulburărilor sale sociale – caracterul ei neîmplinit, nerafinat, pe care aceşti artişti paşnici nu l-au surprins (deşi, ca să fim corecţi, nu asta le era intenţia).[16] Credinţa lui Whitman era că imigranţii vor transforma ţara într-o tumultuoasă civilizaţie globală, îmbrăţişând Pacificul şi alte oceane, pe măsură ce „principiul individualităţii“ avea să elimine treptat diferenţele culturale.[17] Altfel spus, America va *deveni* lumea şi va avea nevoie, în consecinţă, de un scop mai amplu, definibil în acea lume, pentru a-şi păstra identitatea naţională – şi a continua să utilizeze termenii *noi* şi *al nostru*, chiar dacă mai rar.

PARCUL NAŢIONAL ZION ÎN SUD-VESTUL UTAHULUI, cu monumentele sale de gresie impozante, catifelate, străpungând cerul, este suma tuturor peisajelor din Vestul Sălbatic. Numele iniţial al parcului a fost „Mukuntuweap“, însemnând „canionul drept“ în limba ramurii sudice a tribului Paiute. Numele de „Zion“ a fost ales în 1918 ca instrument de marketing, cu referire la mormoni. Dar aceste pământuri aparţin, din vremuri străvechi, indienilor şi, într-o bună zi, parcul s-ar putea să revină la numele iniţial, aşa cum s-a întâmplat cu Muntele McKinley, rebotezat Denali. Pentru a se defini deplin pe sine ca putere liberală în lume, Statele Unite vor trebui să continue procesul de acceptare a crimelor săvârşite în trecut. În felul acesta nu vor mai fi imperiale în spirit, ci numai prin comparaţie cu alte puteri de-a lungul istoriei.

Peisajul Zionului e de pe altă lume, dar în acest moment am epuizat adjectivele. E greu să nu te repeţi când minunăţiile formaţiunilor geologice se succedă una după alta preţ de sute şi mii de mile la vest de Missouri. Dar e de spus câte ceva şi despre vizitatorii parcului. Nu mai avem de-a face cu mulţimea de familii americane bine definite, alimentând patriotismul copiilor lor printr-o vizită la unul din parcurile naţionale. Turiştii sunt mai variaţi: mulţi europeni în primul rând, iar printre americani mulţi tineri, entuziaşti ai ieşirilor în aer liber cu tot echipamentul, scump şi complex. Aşa cum mentalitatea conservaţionistă a lui Stegner şi DeVoto, cu accentul ei pe istoria Americii, a evoluat către un activism de mediu planetar, Parcul Naţional Zion emană acum un sentiment post-naţional distinct. Şi încă ceva: ca şi la Valley Forge şi în alte locuri cu caracter istoric, sunt şi câteva familii de imigranţi asiatici şi indieni; mult mai puţin afro-americani. Date fiind suferinţele îndurate de unii în istoria

noastră, imigranţii poate că o îmbrăţişează mai uşor decât descendenţii sclavilor de odinioară.

CONDUC DE-A LUNGUL VECHII RUTE SPANIOLE ÎN SUDUL NEVADEI, o rută care traversa sud-vestul mai mult sau mai puţin orizontal. Îngrămădirile de barăci prăpădite oferă focuri de artificii, chibrituri, reclame pentru arme şi jocuri mecanice. Vestul American se prezintă acum în deplina-i pustietate şi penurie de apă. Aici în sud-vest, ale cărui peisaje cu mormane de zgură şi halde de cenuşă îmi amintesc atât de mult de Mesopotamia, Afganistan sau Yemen, America nu este defel un imperiu natural – ci unul fortuit, rapace, trăind încă pe muchie de cuţit. E o cultură a deşertului, cu lumini strălucitoare, jocuri de noroc, muzică şi sisteme de aer condiţionat funcţionând ca sisteme de susţinere a vieţii. Cea mai mare parte a acestui teritoriu completează cele patruzeci şi opt *aflate mai jos* doar pentru că Statele Unite au câştigat o dispută politică şi militară cu Mexicul în secolul al XIX-lea – asta ca să revenim la o moştenire ambiguă din punct de vedere moral –, care mai târziu a ajutat ţara să îndrepte lumea în cele două mari războaie din secolul următor. Cu cultura de limbă spaniolă revenind puternic, cum se întâmplă deja de câteva decenii, cultura americană protestantă tradiţională nu este supusă nuanţării doar din partea unei noi culturi cosmopolite globale, ci şi dinspre o Lume Veche aparte, o cultură a Contrareformei catolice în sud, adâncind disoluţia Americii în maelströmul planetar. Aici mă simt ca şi cum aş fi pe pământuri mişcătoare, de parcă marginile continentului n-ar fi defel naturale.

Populaţia Mexicului, care a crescut de şase ori din 1940, este aproximativ o treime din populaţia Statelor Unite, iar populaţia de la graniţa de sud

continuă să crească într-un ritm şi mai mare. Astăzi, populaţia din nordul Mexicului este mai mult decât dublă faţă de momentul semnării, în 1994, al Acordului Nord-American de Liber Schimb cu Statele Unite. La jumătatea distanţei dintre graniţă şi Mexico City, pe sute de mile, dolarul american este o monedă curentă de schimb. Un nou stat-regiune este pe cale să ia fiinţă, cuprinzând nordul Mexicului şi sud-vestul Statelor Unite. Aici nu-i vorba despre declinul sau degenerarea Americii, întrucât Mexicul însuşi devine o economie din ce în ce mai dinamică, specifică ţărilor dezvoltate, ci despre transformarea Americii în afara rădăcinilor ei geografice din zona temperată.

POWEL ŞI OAMENII LUI AU INTRAT PE FIRUL RÂULUI COLORADO undeva în apropiere de aici, în 1869. În 1928, Congresul şi preşedintele Calvin Coolidge au aprobat construirea a ceea ce mai târziu se va numi barajul Hoover, după Herbert Hoover, care i-a urmat lui Coolidge la Casa Albă. Barajul a fost inaugurat de preşedintele Franklin Roosevelt în 1935. Înainte ca barajul să fie construit, a fost necesară construirea a patru tuneluri, fiecare lung de 1 000 până la 1 300 de metri, cu diametrul de 17 metri şi pereţi groşi de un metru, pentru a devia cursul râului Colorado. O instalaţie de foraj mobilă, cu două punţi, a fost creată în acest scop. Cele patru tuneluri au fost gata în 19 luni, cu doi ani înainte de termen. A urmat construirea unui baraj temporar de pământ pentru a forţa apa să intre în tunelurile de deviere. Pentru construirea barajului propriu-zis, noroiul, aluviunile şi nisipul au trebuit să fie excavate până la o adâncime de peste 40 de metri pentru a atinge stratul de rocă menit să susţină colosul final. Barajul Hoover este cel mai larg baraj gravitaţional în arc din emisfera vestică, ceea ce înseamnă că forţa

pură ţine apa în loc. Pe o parte, aproape de culmea deschiderii de 380 de metri, se află creaţia însăşi a barajului, lacul Mead, lung de 110 mile, reţinut de ceea ce află de cealaltă parte a crestei; blocuri agregate de beton, interconectate, fiecare dintre ele cântărind 1 100 de tone, ajungând până jos la 221,3 metri, adică mai mult decât obeliscul din Washington[51] sau decât Gateway Arch din St. Louis. Peste 400 000 de hectare de teren agricol sunt irigate în mai multe state din sud-vest datorită barajului Hoover. Barajul asigură de asemenea apă pentru nevoile domestice a milioane de oameni din Las Vegas, Los Angeles, San Diego, Phoenix şi Tucson. Turnurile în consolă ale complexului, care furnizează electricitate pentru toate staţiile de transformatoare adiacente desfăşurate pe toată suprafaţa deşertului – ca nişte embleme ale unei civilizaţii extraterestre – iluminează literalmente întreg Sud-Vestul. Un difuzor cu sonorul dat la maximum proclamă de pe baraj că în umbra barajului Hoover simţi că „Viitorul nu are limite“, că nu există nimic pe care omul să nu-l poată înfăptui dacă-şi pune ambiţia la încercare.

Nu eram chiar atât de sigur.

Barajul Hoover, una dintre marile minuni inginereşti ale lumii moderne, a creat Sud-Vestul aşa cum îl ştim astăzi. Dar există o diferenţă fundamentală între această lucrare umană şi alte proiecte gigantice construite de alte imperii şi civilizaţii. Mari lucrări hidraulice, terifiante ridicări de monumente şi proiecte inginereşti au fost, de-a lungul istoriei, produsul tiraniilor şi, în consecinţă, al muncii sclavilor. Nu sclavii au construit însă barajul Hoover. Oameni mândri şi liberi au construit acest monstru. S-au bătut să pună mâna pe locurile de muncă bine plătite, cum au fost, de pildă, constructorii „alpinişti“, suspendaţi la 300 de metri de marginea canionului ca să lucreze la baraj. Barajul

Hoover poartă cu sine o cu totul altă semnificaţie decât multe alte lucrări de construcţie comparabile, de-a lungul istoriei.

Într-adevăr, geografia e doar o jumătate din povestea Americii. Cealaltă jumătate nu constituie obiectul acestei cărţi: spiritul inventiv al civilizaţiei europene, caracterizată printr-o credinţă protestantă seculară şi prin tradiţiile parlamentare britanice moderne, care au fost transformate aici pentru a crea un grad de eficienţă economică şi un dinamism social fără precedent, într-un mare stat democratic. Toate acestea s-au regăsit în construirea barajului Hoover, o realizare inginerească ce astăzi sfidează limitele.

Senzaţia de extincţie şi valurile de căldură emanate de acest peisaj cenuşiu îmi ridică totuşi nişte semne de întrebare. Chiar şi lacul Mead începe să sece, scăzând la niveluri istorice record, iar în jurul marginilor s-a format un inel de sare. Asta va reduce substanţial cantitatea de energie generată de barajul Hoover. O secetă care a ţinut ani întregi e doar una dintre cauze. Elementul subiacent este că civilizaţia Sud-Vestului american, inclusiv coridorul urban Los Angeles–San Diego, nu trăieşte în cadrul unor limite sustenabile. Prea mult gazon, prea multe terenuri de golf şi prea multă apă menajeră. Viitorul s-ar putea să nu fie tocmai lipsit de limite. S-ar putea ca aici civilizaţia americană să înceapă să se contracte.

JUNGLA NESFÂRŞITĂ DE FIRME DE NEON ABSURDE, distorsionate, corodate, intermitente din deşertul Nevada, făcând reclamă la jocurile de noroc şi la distracţiile aferente, se opreşte brusc, căci un alt semn luminos vesteşte „Bine aţi venit în California“. Încă o dată, deşertul pare imaculat, pus în evidenţă de splendoarea futuristă a panourilor de la centrala de energie solară de la Ivanpah, construită cu doar câţiva ani în urmă şi oarecum la fel de uluitoare vizual ca

barajul Hoover – ca o creaţie a unei civilizaţii extraterestre mult mai avansate. Barajul Hoover are desigur succesori, mărturii ale ingeniozităţii americane şi ale extensiei reale a etosului frontierei.

Barstow, California, se află în mijlocul deşertului Mojave, o pustietate sumbră de zgură, dincolo de orice imaginaţie. Tatăl meu obişnuia să se lase pradă amintirilor despre traversarea deşertului de sud-vest când se uita la pereţii dormitorului din apartamentul nostru, ca şi cum ar fi fost încă orbit de strălucirea soarelui. Aici hotelul se află între staţia de autobuz şi magazinele prăfuite, cu tot soiul de mărfuri. Mulţimea de case cu un singur nivel şi restaurantele ieftine dau un soi de aură de sit arheologic, ca şi cum oraşul va fi într-o bună zi, destul de curând, abandonat. Ca să mănânci în oraş nu găseşti nimic mai bun decât Chili's. O parte din clientelă, din câte îmi dau seama din conversaţie – atât de tehnică şi de banală –, sunt prestatori de servicii de la Centrul Naţional de Instruire de la Fortul Irwin, unde armata SUA se pregăteşte pentru actuale şi viitoare bătălii, de la confruntări în locuri prestabilite până la contracararea insurecţiilor: peisajul de aici te duce cu gândul la cel din Orientul Mijlociu. În restaurant sunt familii, mai mult sau mai puţin numeroase, şi oameni tineri. Toată lumea este politicoasă în mod natural şi vorbeşte cu voce joasă, în pofida muzicii. Oricât de neconvingătoare par împrejurimile, liantul social pare ferm şi chiar viguros. Lipsa elementului estetic se potriveşte cu spiritul practic inerent Americii, culminând cu mini mall-ul, elementul de design urban definitoriu pentru Barstow.

Mă aflu aproape de Pacific acum, dar sunt încă în miezul unei fragile culturi a deşertului. Peisajul de aici nu e prietenos cu ideea de naţiune. Naţiunea a fost creată ceva mai departe, în ceea ce am lăsat în urma mea ceva mai devreme în călătoria mea, acolo

unde preria se întâlneşte cu Marile Câmpii, şi a avut suficientă forţă ca să se extindă până aici, iar apoi numai prin acţiuni ulterioare să revină dinspre Pacific. Chiar şi aşa, spaţiile libere n-au fost umplute încă: arterele lineare ale civilizaţiei au fost mai degrabă conturate de la un capăt la celălalt. Liantul social de la Chili's este punctul culminant al întregului proces.

Barstow a fost într-adevăr avanpostul de sud-vest al Coridorului Mormonilor, un popas pe Vechea Rută Spaniolă, un loc unde armata s-a confruntat cu tribul Paiutes, şi unde calea ferată Union Pacific s-a încrucişat pentru prima dată cu câteva şosele interstatale la jumătatea drumului dintre Las Vegas şi Los Angeles. Asta face din Barstow un nod de transport pentru zona suburbiilor metropolei Los Angeles, care se întinde înspre est în deşert, altfel cunoscut şi ca imperiul din interiorul continentului. Desigur, acestea sunt informaţii disparate, gata formulate, de găsit în orice enciclopedie. Ceea ce le uneşte este că toate – drumul caravanelor, căile ferate, şoselele – au de-a face cu ocuparea, colonizarea şi dezvoltarea finalmente imperială a continentului zonei temperate. Aici este locul unde, pentru prima dată în călătoria mea, simt iminenţa graniţei mexicane la extremitatea de sud-vest a ţării. Deşi cucerirea nu e o treabă prea grozavă, puterea este relativă. Oricare ar fi contradicţiile morale şi geopolitice în situaţia cartografică a Americii şi oricum s-a ajuns la ea, condiţia internă a Americii este mult mai avantajoasă şi, da, mai morală în comparaţie cu cele din Europa, Rusia, China sau India de la începuturile secolului XXI.

În Barstow, la o jumătate de zi de condus dinspre Pacific şi dinspre frontiera cu Mexicul, am cugetat asupra competitorilor Americii.

EUROPA, LA ŞAPTEZECI DE ANI DE LA ÎNCEPUTUL proiectului postbelic de unificare, e sfâşiată de contradicţii interne bazate, la origine, pe geografie, istorie, limbă şi origine etnică. Modelele de dezvoltare ale Europei de nord, Europei mediteraneene şi ale celei balcanice sunt încă foarte diferite, oricare ar fi excepţiile. Membre ale Uniunii Europene precum Grecia şi Bulgaria sunt, prin comparaţie cu Germania şi Franţa, ţări sărace din Lumea a Treia. Din cauza acestor mari diferenţe, statele europene încă mai iau decizii pe baza unui interes preponderent naţional mai degrabă decât pe baza unuia paneuropean. Degeaba sunt eurocraţii de la Bruxelles cu gândul la *Europa, strada* europeană gândeşte altfel. Între timp, înspre est, Europa este ameninţată de agresiunea rusească în exterior şi de slăbiciunea Rusiei în interior, cu toate tendinţele ei dezintegratoare; înspre sud-vest, Europa este ameninţată de un Orient Mijlociu haotic şi radicalizat; iar la sud, de imigranţii din Africa de nord şi Africa subsahariană, dat fiind că graniţa de sud a Europei nu este Mediterana – care este efectiv un liant –, ci deşertul Sahara. Epoca de coeziune internă a Europei poate că a apus deja.

Rusia acoperă jumătate din longitudinile pământului, o suprafaţă practic imposibil de unificat. Ba încă şi mai fragmentată de fluvii largi cu un curs vertical mai degrabă decât diagonal, spre deosebire de cele care traversează continentul american. Astfel că Rusia e aproape imposibil de guvernat, cu excepţia unui control centralizat exercitat fără scrupule. Rusia are puţine graniţe care pot fi apărate, ceea ce o face cea mai lipsită de siguranţă putere terestră. De-a lungul istoriei, acest fapt a determinat Rusia să fie cu precădere agresivă. Autocraţia a devenit pentru Rusia la fel de naturală precum democraţia pentru Statele Unite. Oricât de

determinist ar suna, sunt puţine indicii că viitorul politic al Rusiei va fi mult mai luminos decât prezentul. Populaţia ei este în declin, exceptându-i pe mulsulmani şi alte elemente minoritare, iar cei mai de seamă inamici politici ai preşedintelui Putin sunt la dreapta naţionalistă, nu la stânga de orientare democratică.

China, spre deosebire de Rusia, ocupă latitudini temperate, la fel ca Statele Unite. Are mii de mile de coastă în est, iar în vest ajunge la Asia Centrală, bogată în energie şi resurse minerale. Ritmul ei de dezvoltare timp de mai bine de o treime de secol a fost ameţitor – precum cel al Statelor Unite între sfârşitul Războiului Civil şi începutul Războiului Hispano–American, războiul care a atras pentru prima dată atenţia asupra Statelor Unite ca putere imperială. Dar în timp ce Statele Unite se învecinează cu două oceane şi o Canadă slab populată, a clasei mijlocii, singura provocare geografică fiind Mexicul populat şi copleşit de sărăcie, China trebuie să aibă de-a face cu aliaţii Americii din apropiere: Japonia, Coreea de Sud, Filipine, Australia ş.a.m.d. Şi asta fără să mai menţionăm Rusia, duşmanul istoric al Chinei, sau instabila putere nucleară a statului totalitar al Coreei de Nord. Chiar şi în interiorul propriilor graniţe, China urmaşilor dinastiei Han se confruntă cu inamici ce vin din adâncurile istoriei: uigurii musulmani de neam turcic, tibetanii şi mongolii din interior. China este un stat autoritar căruia îi este teamă de liberalizarea politică pentru că, printre altele, ar putea să ducă la şi mai multe tulburări în aceste zone locuite de minorităţi. Totuşi, asemenea escaladări ale tensiunilor ar putea fi inevitabile pentru că, oricare ar fi problemele pe care le are economia SUA şi oricât de inegal ar fi distribuită bogăţia în Statele Unite, tribulaţiile economice ale

Chinei – rezultând din boom-ul prelungit – sunt mult mai profunde şi structurale. Nu, China nu e pe cale să ia locul Statelor Unite ca putere economică supremă. Şi chiar dacă ar putea, argumentul că o lume dominată de China ar fi mai sigură şi mai umană decât una dominată de America este, s-o spunem pe-a dreaptă, un argument slab până la a friza absurdul.

India posedă o logică geografică de excepţie, încadrată cum este de Marea Arabiei, Golful Bengal, jungla birmaneză şi de sistemul alpin himalayan. Cu toate acestea, Indiei i-a lipsit un unic bloc masiv de organizare demografică, precum Valea Wey din China sau partea inferioară a Fluviului Galben. Reţeaua hidrografică din India, în general, mai mult divizează decât uneşte. Latitudinile tropicale ale Indiei corelate cu istoria invaziilor dinspre nord-vest au slăbit de-a lungul istoriei continuitatea guvernării şi dezvoltarea economică. Desigur, India este stabilă politic, evident democratică şi motivată de un scop naţional. India are mari posibilităţi. Poate fi un mare pilon de putere în politica secolului XXI. Dar îi lipseşte pur şi simplu capacitatea de concura cu adevărat sau de a depăşi Statele Unite într-un viitor apropiat sau pe termen mediu.

Toate acestea sunt suficient de evidente. Dar trebuie să fie menţionate pe de-a dreptul pentru a demonstra că, cel puţin în termenii geopoliticii convenţionale, Statele Unite nu au încă un competitor real. Geografia rămâne un avantaj copleşitor şi o sursă a puterii americane. Am călătorit timp de multe săptămâni de la est la vest de-a lungul celei mai impresionante geografii politice din lume, sau din istorie la drept vorbind.

TRAVERSEZ UN ALT ŞIR DE MUNŢI ÎNAINTE ca briza rarefiată a mării să dea claritate peisajului. Un oraş-stat global îşi face brusc apariţia, precum

cele pe care le-am lăsat în urmă pe cealaltă coastă: de data aceasta cu oameni bronzaţi şi supli, cu ambuteiaje în trafic şi cu suburbii nesfârşite, bine îngrijite. Ajungând în portul San Diego, întrezăresc un şir de carene cenuşii ale unor vase de război gigantice, în danele lor, cu prova îndreptată spre restul lumii.

Note

46. Companie de servicii poştale transcontinentale, înfiinţată în 1859. După înlocuirea sa cu telegraful, Pony Express a căpătat o aură romantică şi a devenit parte a folclorului american.

47. Unde se află cea mai mare întindere de deşert, dar şi cele mai bogate zăcăminte de petrol.

48. Născut în 1945, Simon Schama este specialist în istoria artei, istoria Olandei şi istoria Franţei.

49. Geograf, universitar şi politician englez (1861–1947), director al London School of Economics, unul dintre fondatorii geopoliticii şi ai geostrategiei.

50. A nu se presupune o tentă comunistă, referirea este la culoarea adoptată de republicani.

51. Cel mai înalt obelisc din lume, măsurând aproximativ 169 de metri.

V
Catai

SUNT PUŢINE EXPRESII SINGULARE ALE PUTERII MILITARE şi naţionale la începuturile secolului XXI atât de intense ca baza navală de la San Diego, principalul port al flotei SUA din Pacific din zona „celor patruzeci şi opt de state *aflate mai jos*“. Priviţi carenele cenuşii de oţel, înşirate pe mile întregi, ale celor peste cincizeci de monştri de război, fiecare vas de suprafaţă şi fiecare submarin costând miliarde de dolari, aliniate, în formaţie de luptă, la cheiurile lor uriaşe: fregate, distrugătoare, crucişătoare, vase amfibie şi ciudatul portavion – unul singur costând până spre 18 miliarde de dolari, cu zecile lui de avioane de luptă cu reacţie şi alte escadroane pe punte. Fiecare din cele 11 portavioane cu propulsie nucleară, din clasele Nimitz şi Ford, cu o pistă de decolare de lungimea câtorva stadioane de fotbal, este o imagine emblematică a unei staturi cvasiimperiale: capabile să lanseze pe calea aerului atacuri asupra unui ţărm aflat la sute de mile depărtare; capabile, în virtutea simplei poziţionări pe mare, să aplice presiuni diplomatice în timp ce tunurile lor rămân mute. Într-adevăr, un singur portavion SUA şi grupul său de intervenţie, cohorta de crucişătoare, distrugătoare, submarine şi alte nave, constituie (exceptând bombele nucleare) cea mai însemnată armă de distrugere violentă din epocile modernă şi postmodernă. Statele Unite au un număr de portavioane mai mult decât dublu faţă de orice altă ţară, mulţi dintre cei mai apropiaţi competitori având portavioane pe care marina SUA nici măcar nu

le-ar eticheta astfel – pentru noi, ele ar fi doar nişte nave amfibii de asalt mai mici.

Aceasta este marina epocii industriale pe care Theodore Roosevelt a început s-o edifice acum un secol cu Marea Flotă Albă – flota de război care a făcut înconjurul lumii între 1907 şi 1909 pentru a-i promova viziunea imperială. Şi fiindcă utilizarea efectivă a armelor nucleare este (cel puţin) extrem de problematică, această marină constituie, de la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, cel mai important instrument strategic al Americii.

După ce am condus mai bine de o lună, văd linia coastei în toată splendoarea ei, subliniind distanţa pe care am străbătut-o. Coborând din maşină ca să mă uit mai îndeaproape la nave, îmi aduc aminte că, potrivit estimării istoricului şi arheologului cu studii la Yale şi Cambridge John R. Hale[52], flota ateniană era „simbolul libertăţii şi al democraţiei“ şi, în acelaşi timp, al „ambiţiilor imperiale“, guvernând peste 150 de insule şi oraşe de pe coastă. „Fără flota ateniană“, scrie Hale, „nu ar fi existat nici Parthenonul, nici tragediile lui Sofocle şi Euripide, nici *Republica* lui Platon sau *Politica* lui Aristotel“. Navele de război ale Atenei antice au fost şi „o forţă care a încurajat noile democraţii de la un capăt la celălalt al lumii greceşti“.[1] Nu este o exagerare să spunem că marina SUA a avut o funcţie similară – dacă nu chiar în acelaşi grad – de-a lungul istoriei acestei ţări şi în special începând cu anii ’40.

Această flotă este aceea care, organizată în grupuri de portavioane de intervenţie, lucrând la unison cu grupul de armate ale forţelor aeriene americane, susţine o ordine maritimă liberală, în care liniile de comunicaţie pe mare şi accesul la hidrocarburi sunt securizate pentru aliaţii Americii, împingând pirateria la marginile câmpului de luptă, pe post de pericol mai degrabă exotic. Acesta este

principalul bun geopolitic pe care America îl furnizează lumii. Iar dacă soldaţii şi puşcaşii marini americani au luptat şi şi-au dat viaţa în războaie murdare şi neconvenţionale, aceste nave de război – gardienii tăcuţi ai libertăţii – sunt cele care, sprijinite aerian, îşi proiectează forţa de impact asupra unor largi porţiuni de pe suprafaţa globului în fiecare zi. Poate că America a fost umilită în Afganistan şi Irak, unde obiectivul de a pune în ordine societăţi islamice complexe s-a dovedit de neatins, dar puterea SUA se exprimă încă prin forţele sale navale şi aeriene, fie că imaginea lor ajunge sau nu pe prima pagină. Dacă forţele noastre terestre sunt destinate unor împrejurări neprevăzute, forţele maritime şi aeriene acţionează la nivel global în fiecare zi. Marina este *echipa de pe teren*: viteza sa operaţională este aceeaşi în toată lumea, fie în vreme de pace, fie de război. Atât de crucială ca importanţă este marina noastră, încât dacă un combatant inamic ar scufunda sau ar scoate din luptă fie şi numai unul dintre cele 11 portavioane, asta ar constitui un dezastru naţional, în termeni de strategie şi reputaţie, la fel de devastator ca 11 septembrie. Destinul Evident, cucerirea unui continent, cu descătuşarea vastei bogăţii economice şi a voinţei naţionale ce au urmat, atinge maxima concentrare aici, la baza navală San Diego. E un final potrivit pentru călătoria mea.

În deceniul anterior, mi-am petrecut multe săptămâni pe mare ca gazetar, navigând de-a curmezişul Pacificului şi prin arhipelagul indonezian la bordul USS *Benfold* – un distrugător din clasa Arleigh Burke[53], cu rachete teleghidate, al cărui port de reşedinţă este aici, la San Diego. Am petrecut mai multe săptămâni în Pacific, la bordul lui USS *Houston*, un submarin nuclear de atac din clasa Los Angeles[54], al cărui port de reşedinţă este Pearl Harbor în Hawaii. În ambele voiaje am trăit printre sute de

marinari, cu vârsta cuprinsă între 20 şi 25 de ani, într-un spaţiu cenuşiu, înghesuit, apărând şi dispărând pe imensitatea oceanului: vastitatea Pacificului este într-adevăr de neînţeles când te târăşti pe suprafaţa lui cu o viteză de 30 şi ceva de noduri. Tinerii aceia, bărbaţi şi femei, proveneau din interiorul plat şi plictisitor al continentului – de prin cele mai estice prerii până la cele mai vestice porţiuni din Câmpiile Înalte, deci din zonele prin care am călătorit – şi nu văzuseră niciodată un ocean până a se înrola în marină. Aveau totuşi cucerirea *spaţiului* în sânge, ca un soi de moştenire de la înaintaşi, şi colaborau în perfectă armonie, gestionând cele mai complexe realizări ale electronicii militare şi rigorile mecanice ale artei navigaţiei. Un echipaj de trei sute şi ceva de marinari şi ofiţeri pe fiecare distrugător, pe fiecare submarin, crucişător ş.a.m.d., cu toţii trebuie să-şi coordoneze eforturile cu cei cinci mii de membri ai echipajului unui portavion. Sunt ca nişte orăşele pe mare. Puterea navală americană este edificată nu doar pe echipamente, ci şi pe o tradiţie de generaţii, fără de care asemenea echipamente nu pot fi operate. Am cucerit un continent terestru, secetos în zonele sale deşertice, doar pentru a deveni o naţiune maritimă.

GEOGRAFIA NU E LOCUL UNDE SE ÎNCHEIE ANALIZA puterii naţionale, dar e în mod cert locul de unde începe. Adevărul este că geografia Americii e cea mai privilegiată din lume: una perfect adecvată ideii de naţiune şi de responsabilitate globală. Dacă Alaska şi Hawaii permit Statelor Unite să-şi proiecteze forţa în Pacificul central şi de nord, cele patruzeci şi opt de state *aflate mai jos* sunt protejate de două mari oceane şi de zona arctică a Canadei; la sud se află doar Mexicul, cu populaţia sa comparativ tânără (ca vârstă) de 122 de milioane, susţinându-se pe populaţii şi mai tinere din America Centrală, ceea

ce inhibă până la un punct combinaţia Americii de splendidă izolare şi acces pe oceane atât spre Europa, cât şi spre Asia.

Este un continent înzestrat cu păduri şi pământ fertil, ca să nu mai vorbim de zăcămintele de fier, cărbune, plumb, argint şi aur (şi, după cum se va dovedi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, hidrocarburi). Mai important totuşi, şi mai puţin înţeles de către unii, cele patruzeci şi opt de state *aflate mai jos* posedă mai multe mile de căi navigabile în interiorul continentului decât mare parte din restul lumii la un loc. După cum am observat deja, sistemele hidrografice ale fluviilor şi râurilor Mississippi, Missouri, Ohio, Arkansas şi Tennessee sunt orientate pe continent mai degrabă diagonal decât perpendicular, unind în consecinţă întreaga zonă temperată a Americii de Nord – care se întâmplă să fie în mod covârşitor ocupată de Statele Unite. Şi, ca să reluăm, această reţea de râuri interioare nu traversează zonele de deşert ale Americii, ci este dispusă peste leagănul de pământ arabil al continentului – solul fertil din Vestul Mijlociu –, încurajând mişcarea populaţiei şi îngăduind produselor să ajungă mai uşor pe piaţă, deschizând interiorul continentului explorării şi comerţului.[2] Mai există şi linia ţărmului crestat al continentului, cu porturile sale naturale cu ape adânci, protejate, în special pe Coasta de Est, care au facilitat robusta dezvoltare economică a celor 13 colonii iniţiale. În plus, pe Coasta de Est şi pe aceea a golfului există lungi bariere formate din insule, protejând din loc în loc acest ţărm crestat, ceea ce favorizează traficul maritim dintr-o parte în alta a continentului. Toţi aceşti factori amplifică forţa comercială a reţelei hidrografice a Americii, pentru care marele Mississippi e ca o pâlnie ce se varsă în Golful Mexic şi în Marea Caraibelor.

Într-adevăr, geografia a fost aceea care a pregătit scena pentru o stăpânire imperială la nivel de emisferă. Marele strateg american de origine olandeză al anilor 1930 şi al începuturilor anilor 1940 Nicholas Spykman[55] a explicat că, prin dobândirea unui control efectiv asupra Zonei Caraibelor, extensia pe mare a masei sale continentale, Statele Unite au ajuns să domine emisfera vestică şi astfel au avut resurse disponibile pentru a influenţa balanţa puterii în emisfera estică. Iar aceasta s-a dovedit a fi dinamica geopolitică esenţială a secolului XX, întrucât Statele Unite au înclinat balanţa de forţe în favoarea sa în cele două războaie mondiale şi în Războiul Rece care a urmat. Toate acestea, desigur, au implicat multe alte lucruri, dar fără această geografie imprevizibilă trenurile cu trupe de lângă Cairo, Illinois, pe care tatăl meu le-a văzut venind din toate părţile ţării în 1942, ar fi fost de neconceput.

Pe scurt, situaţia geografică a „celor patruzeci şi opt de state *aflate mai jos*“ e următoarea: coloniile iniţiale de pe Coasta de Est erau binecuvântate cu multe porturi naturale, iar Munţii Apalaşi la vest ofereau o barieră protectoare în primele etape ale procesului de colonizare. Acea barieră protectoare era întreruptă totuşi de văi prin care coloniştii puteau ajunge în preria din Vestul Mijlociu, un teren plat, bun de cultivat, care a generat edificarea unei culturi americane unice, eradicând diferenţele dintre comunităţile de imigranţi prin munca de mare productivitate. La vremea în care pionierii înaintând spre vest au dat peste o barieră geografică cu adevărat formidabilă – Marele Deşert American –, alăturarea unei identităţi naţionale deja puternice cu tehnologia care a construit, printre altele, calea ferată transcontinentală, a permis atingerea punctului culminant al Destinului Evident. Americanii sunt un

mare popor nu doar prin democraţia şi credinţa lor protestantă (care asociază credinţa într-un Dumnezeu unic cu munca grea, lucru pe care l-au adoptat inconştient toţi imigranţii nonprotestanţi), ci şi datorită locului în care s-a întâmplat să îşi ducă viaţa.

Înzestrarea geografică fără precedent a îngăduit Statelor Unite deopotrivă să domine emisfera vestică şi să ajute la determinarea unor evenimente în emisfera estică. În virtutea poziţiei sale, America are interese în toată Eurasia, din Europa până în China. Dacă, după cum mă văd nevoit să repet, ne gândim la Afro-Eurasia ca la o „Insulă-Lume“, conform formulării marelui geograf al Imperiului Britanic Halford Mackinder, atunci America de Nord este cea mai mare masă continentală satelit capabilă să influenţeze acea Insulă-Lume.[3] Vena umflată a fluviului Mississippi, strângând capilarele celorlalte sisteme hidrografice din inima ţării cu tot comerţul aferent, se varsă în Zona Caraibelor şi apoi în marile oceane (mai târziu şi cu ajutorul Canalului Panama), constituind pentru Statele Unite, de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, nucleul unui interes de durată pentru toate celelalte continente care împart aceleaşi oceane.

Lumea zilelor noastre oferă o imagine fragmentată despre implicarea Americii. Fie că e bine sau prost gândită, înţeleaptă sau nu, această implicare iradiază în totalitate, deşi indirect, din binecuvântata noastră aşezare continentală. Niciodată nu am fost, oficial, un imperiu, în pofida episoadelor intermitente de imperialism, cum ar fi guvernarea (sau ajutorul dat întemeierii) Liberiei, Filipinelor, Japoniei postbelice, Germaniei ş.a.m.d. Dar influenţa noastră în întreaga lume, provocările noastre militare şi diplomatice, frustrările noastre generale, în special în Afro-Eurasia, au toate dimensiuni imperiale: ceea ce înseamnă că orice comparaţie cu privire la situaţia

noastră internaţională trebuie făcută în raport cu fostele imperii, chiar dacă detestăm să fim numiţi imperialişti. Luptăm pe căi diplomatice şi prin desfăşurări de forţe armate să prevenim, în emisfera estică, tipul de dominaţie de către o putere rivală pe care noi înşine îl exercităm în emisfera vestică. Este un demers amoral prin care se obţine un rezultat moral. Asta înseamnă că susţinem democraţiile şi statele bunăstării sociale din Europa împotriva unei Rusii iliberale, revanşarde, şi statele democratice din sudul şi estul Asiei împotriva unei Chine autoritare şi brutale. Poate că Uniunea Sovietică a murit, iar China nu mai este comunistă în sine, dar dimensiunile Rusiei şi Chinei, populaţia lor numeroasă şi guvernele lor nedemocratice necesită ajungerea la o stare de echilibru, furnizând astfel Statelor Unite o compensaţie de o anumită valoare, chiar dacă limitată, pe îndepărtatele teatre de operaţiuni din Ucraina şi Afganistan.

Acest context justifică necesitatea gestionării Pacificului de către America prin prezenţa Flotei a Şaptea şi a asigurării unui sprijin masiv pentru NATO în Europa. Fără NATO în Europa şi fără vasele de război ale SUA în mările Chinei de sud şi de est – ca de altfel şi în Golful Persic şi Mediterana – democraţii puternice, vechi şi emblematice precum cele din ţările baltice, Israel şi Taiwan n-ar fi fost niciodată capabile să supravieţuiască. Ţări ca Vietnamul, Malaezia şi Filipinele în Asia de Sud-Est – ca şi ţările din Europa Centrală şi de Est – ar fi finlandizate (dominate) de Beijing şi Moscova. Într-un sens mai larg, pe lângă asta, fără constelaţia forţelor SUA din întreaga lume, riscul unui război interstatal major ar creşte substanţial.

Acum când scriu aceste rânduri, marina SUA are aproape trei sute de nave de război. Într-adevăr, o lume cu doar două sute de nave de război americane,

să zicem, ar fi cu totul diferită.[4] Pentru că exact prezenţa extrem de stabilizatoare a acestor trei sute de nave ajută la menţinerea păcii între Japonia şi China, între India şi China, între ţările din Golful Persic şi Iran ş.a.m.d. Nu există săptămână în care forţele speciale ale armatei SUA (Beretele Verzi) să nu se afle în misiuni de instruire în zeci de ţări, învăţându-i pe militarii armatelor din ţările gazdă nu doar să lupte, ci şi respectul pentru drepturile omului şi rolul ce revine cadrelor militare în democraţiile incipiente. Poate că Statele Unite au dus războaie care nu s-au dovedit necesare, în Vietnam sau Irak, înrăutăţind mai degrabă situaţia din acele ţări, dar după decenii, de pe la jumătatea secolului XX, constatăm că, atât prin serviciile militare, cât şi prin cele diplomatice, America a făcut ca lumea să fie mult mai stabilă şi mult mai favorabilă ideii de societate civilă decât ar fi fost altfel. Ca să nu mai vorbim de ajutorul economic, de asistenţa bilaterală şi de sprijinul acordat organizaţiilor internaţionale precum Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială. Toate astea pot să pară ceva obişnuit şi banal. Dar după standardele istoriei imperiale, mergând înapoi până în Antichitate – din nou, singura perioadă din istorie cu care politica noastră externă suportă vreo comparaţie –, ele sunt lucruri extraordinare şi niciodată n-ar trebui privite ca de la sine înţelese. Uniunea Europeană şi însăşi globalizarea sunt imposibil de imaginat în afara protecţiei oferite de puterea Americii. După ce a asigurat Statelor Unite un grad incomparabil de protecţie faţă de vâltoarea din Afro-Eurasia, dându-le chiar acces la căile de navigaţie din Atlantic şi Pacific, aceeaşi geografie este acum considerabil neutralizată de tehnologie: în orice domeniu, de la cursele aeriene la comunicaţiile electronice. Asta nu a făcut decât să adâncească implicarea şi influenţa

Americii pe glob. Rămânem un imens continent, dar într-o lume din ce în ce mai mică şi mai interconectată, astfel că suntem din ce în ce mai vulnerabili la orice, de la cutremurele financiare globale până la violente mişcări ideologice. Aşa cum au demonstrat evenimentele din 11 septembrie –, ca să luăm cel mai clar exemplu –, extremismul islamist trebuie (cel puţin) contrabalansat, dacă nu subminat şi controlat. Practic, este pur şi simplu imposibil pentru noi să evadăm din cadrul geopolitic al lumii secolului XXI.

Toate acestea converg spre un lucru izbitor: America este *destinată să conducă*. Acesta este verdictul geografiei, aşa cum a fost el dat în ultimele două secole şi jumătate.

Şi mai e ceva.

Asumându-şi de-a lungul deceniilor acest destin conducător, Statele Unite şi-au creat, că ne place sau nu, alte obligaţii, absolut unice. Să menţionăm doar un exemplu: subiectul delicat al Memorialului Holocaustului din Statele Unite. Faptul că acest muzeu constituie atât un monument, cât şi un depozitar al istoriei are o semnificaţie mai redusă decât amplasarea sa (după cum au observat unii) în vecinătatea lui National Mall din Washington, D.C., practic într-un loc din care se poate vedea Memorialul lui Jefferson. Holocaustul – care li s-a întâmplat evreilor în Europa – a primit oficial dreptul de a face parte din experienţa istorică americană, aşa că oricând şi oriunde au loc atrocităţi în masă America trebuie cel puţin să le bage în seamă, dacă nu cumva chiar să reacţioneze.

Nu, America nu este o ţară normală, cum sugera cândva că ar putea deveni la sfârşitul Războiului Rece regretata Jeane Kirkpatrick[56], o conservatoare luminată. O ţară normală care şi-ar vedea de treburile ei nu ar face dintr-un asemenea muzeu parte din

panteonul propriu. America are, mai degrabă, obligaţii la o scară imperială: încă o dată, vă rog doar să vă uitaţi la mărimea flotei şi a forţelor aeriene şi la cum sunt distribuite platformele lor operaţionale pe planetă. Gândiţi-vă că la începutul secolului XXI Statele Unite aveau peste 700 de baze militare în 130 de ţări. Până şi paza de coastă a SUA, care oficial nu e o forţă cu caracter militar, este desfăşurată în diferite părţi ale globului, iar ca număr de vase se află pe locul doisprezece în lume.

Acesta este materialul disponibil, şi n-avem altă opţiune decât să-l gestionăm. Bernard DeVoto a surprins intuitiv o bună parte din el călătorind în 1940 în interiorul Statelor Unite, susţinând cu pasiune, în adunările comunităţilor locale, intrarea Americii în război. Iubea continentul pe care-l considera deopotrivă o republică şi un imperiu. Atâtea lucruri se petreceau în interiorul lui, încât lumea exterioară nu părea niciodată reală pe deplin. Gândind aşa, el a văzut ramificaţiile morale şi geopolitice complexe ale Destinului Evident înainte ca generaţii întregi de universitari să nu vadă decât răul din el. El a sesizat cu adevărat că binecuvântarea destinului geografic a pus pe umerii Americii povara unor responsabilităţi globale.

Aşa a procedat, de pildă, George H.W. Bush, ultimul preşedinte al statului-naţiune cu adevărat şi ultimul care a luptat în al Doilea Război Mondial, un om a cărui maturizare trece prin puncte de referinţă precum şcolile pregătitoare de elită din Noua Anglie, confruntările navale din Pacific şi câmpurile petrolifere din Texas. Bush senior nu era un intelectual, dar el şi-a însuşit profund ce înţelesese cărturarul DeVoto: că America e un continent de asemenea dimensiuni, încât a conduce nu e o opţiune, ci un destin. Aşa se face că-i suna la telefon întruna pe liderii planetei, încă de la începutul preşedinţiei

sale – cu mult înainte ca prăbuşirea imperiului sovietic şi invazia Kuweitului de către Irak să fi evidenţiat necesitatea unor asemenea convorbiri. Decizia lui Bush de a angaja în luptă sute de mii de militari ai SUA pentru a scoate Irakul din Kuweit a avut ceva din cutezanţa asociată cu Destinul Evident, la fel cum deciziile de a nu rupe relaţiile cu China după masacrul din Piaţa Tiananmen – şi de a nu se bate cu pumnul în piept după prăbuşirea Pactului de la Varşovia – au avut ceva din constrângerile impuse de colonizarea Vestului american secetos. Lecţiile contradictorii ale colonizării Vestului erau înscrise, inconştient, în logica politicii sale externe. Şi astfel el a ajuns să fie unul dintre marii preşedinţi americani cu un singur mandat, clasat nu departe în urma lui James K. Polk.

În faţa acestor adevăruri incontestabile cu privire la condiţiile geografice ale Statelor Unite, la ce implică ele, la învăţămintele pe care ni le oferă, dezbaterea dintre realişti şi idealişti care are loc la Washington este, în acelaşi timp, maniheistă la modul inutil şi mai degrabă o ceartă cu privire la tacticile de adoptat. Realismul nu a fost invenţia malefică a lui Henry Kissinger, ci o tradiţie în politica externă americană, mergând înapoi în timp până la George Washington, John Quincy Adams[57] sau la „oameni înţelepţi“ precum George F. Kennan[58] şi Dean Acheson[59]. Idealismul, pe de altă parte, este atât de adânc înrădăcinat în politica americană, încât curentul wilsonian continuă să trăiască la mult timp după dispariţia celui de-al douăzeci şi optulea preşedinte american, indiferent de câte ori s-ar demonstra că a greşit. John Quincy Adams i-a avertizat pe americani să nu pornească în căutarea de „monştri care trebuie distruşi“, dar Woodrow Wilson i-a îndemnat pe compatrioţii săi să facă exact acest lucru. Aşa se face că politica externă americană a fost

adeseori un compromis între cele două idiosincrazii. Ronald Reagan a făcut uz de retorica wilsoniană inflamată a reînarmării morale, înconjurându-se în acelaşi timp de realişti la Pentagon, la Departamentul de Stat, ba chiar şi în interiorul Casei Albe, şi acceptându-le cu viclenie sfaturile. Acest compromis inerent a fost un element-cheie al măreţiei sale.

Nici umanitarismul persistent (pentru că nu poate fi susţinut), nici neoizolaţionismul (pentru că nu reuşeşte să accepte *destinul* geografic al Americii de lider mondial) nu pot fi baza unei politici externe responsabile. Politica externă a Americii va fi întotdeauna wilsoniană într-un anumit grad, pentru că toţi preşedinţii americani caută să extindă graniţele societăţii civile la întreaga lume. Rezistenţa faţă de acest obiectiv, riscul şi preţul asociate cu învingerea acestei rezistenţe din partea adversarilor Americii vor face ca realiştii să fie printre cei dintâi care să solicite moderaţie. Realiştii optează în general pentru interese în defavoarea valorilor, întrucât valorile noastre nu pot fi impuse pretutindeni; ei optează pentru ordine în defavoarea libertăţii, întrucât fără ordine e anarhie şi, în consecinţă, nici un fel de libertate pentru nimeni. Idealiştii wilsonieni se încaieră adesea cu realiştii când dezbaterea se concentrează pe nivelul de intervenţie într-o anume ţară sau în alta. Dar ambele tabere, cu excepţia celor aflaţi la marginile acestor curente, au susţinut mereu o securitate viguroasă şi o prezenţă diplomatică americană în întreaga lume. Şi acest consens, într-un sens istoric mai larg, pune în umbră dezbaterile filozofice la foc mic despre cum să gestionezi şi să utilizezi o asemenea prezenţă în fiecare zi ce ni s-a dat.

Politica externă americană, tocmai pentru că este aceea a unei mari puteri continentale, este guvernată de tensiunea dintre moralitate şi amoralitate. Puterea

poate fi exercitată moral în iniţiative umanitare, dar exact aceeaşi putere poate fi dobândită amoral de dragul contrabalansării adversităţilor geopolitice şi al protejării căilor de comunicare şi acces la hidrocarburi: obiective care, chiar dacă nu sunt imorale, nu intră totuşi în categoria principiilor cu adevărat nobile. Aşa că persistenţa în iniţiative umanitare necesită persistenţa în dobândirea amorală şi în menţinerea puterii americane.

Să revedem, preţ de câteva clipe, teza istoricului Frederick Jackson Turner din 1893, *Semnificaţia frontierei în istoria americană*. Americanii, scria el, au fost oameni încăpăţânaţi şi agresivi, formaţi de necesitatea de a defrişa pădurile în eforturile lor ca pionieri. Frontiera a făcut din americani „o naţiune în marş“, într-un mod diferit faţă de alte popoare. Pentru că am fost o societate de frontieră, am fost şi una de colonişti, iar societăţile de colonişti absorb imigranţii mai bine decât societăţile înrădăcinate pe aceleaşi pământuri de sute şi mii de ani. Noile teritorii creează mai multe oportunităţi, care, la rândul lor, dărâmă ierarhiile prestabilite.

Turner îşi făcea griji că încheierea perioadei frontierei de vest în 1890 ar putea să dilueze această dinamică. Theodore Roosevelt era de altă părere, afirmând că materialismul extrem al ţării, ca să dăm un singur exemplu, era un semn sănătos că etosul frontierei era suficient de adânc înrădăcinat în caracterul american pentru a nu putea fi şters de acolo. Permanenta obsesie americană în ce priveşte inovaţia tehnologică a fost o altă faţetă a etosului frontierei. Şi în acelaşi fel, aş adăuga eu, trebuie înţeles consensul de decenii între cei care votează şi aleşii lor din Congres: că forţele navale americane nu trebuie angajate doar pentru a juca rolul de pază de coastă, ci peste tot în lume unde e nevoie de ele.

Aduceţi-vă aminte că, la puţin timp după

terminarea Războaielor Indiene, în 1890, cam pe vremea când Turner era preocupat de efectul încheierii perioadei frontierei asupra spiritului american, armata SUA a devenit imediat activă pentru trei decenii în Cuba, Puerto Rico, Panama şi Mexic, precum şi într-un număr de războaie minore şi expediţii de pedepsire dincolo de graniţele continentale ale Statelor Unite. Ca să nu mai pomenim de operaţiuni similare în aceeaşi perioadă în Filipine, China, Siberia, la toate acestea adăugându-se corpul expediţionar american trimis în Europa ca să lupte în Primul Război Mondial. Colonizarea continentului, eliberarea spaţiului – o întreprindere periculoasă, dezonorantă moral şi adesea violentă, care a durat câteva secole, depinde cum socotim – a garantat într-un fel că etosul frontierei nu va fi prea uşor de dislocat din spiritul american. Este ca o trăsătură de caracter a unui strămoş îndepărtat, care continuă să reapară în arborele genealogic. Efectul geografiei poate fi atenuat prin tehnologie, dar nu poate fi eradicat în totalitate. Şi dacă geografia a fost prima care ne-a angrenat în reţeaua umanităţii în virtutea atitudinii noastre exaltate faţă de celelalte continente, tehnologia este aceea care, mai degrabă decât să schimbe acest trend geografic, îl amplifică acum, prin implicarea noastră sporită în lumea din afară. Din nou, suntem *predestinaţi să conducem*.

NOI, AMERICANII, SUNTEM CVASIIMPERIALIŞTI; totuşi, aşa cum am spus, în acelaşi timp urâm imperialismul. Istoricul de la Oxford John Darwin[60] scrie că „antiimperialismul american îşi avea rădăcinile în ostilitatea generalizată a coloniştilor împotriva autorităţii imperiale şi în teama de nu fi exploataţi de negustorii, bancherii, proprietarii de vase şi furnizorii din metropolă“. De

la aşezările din cele treisprezece colonii până la convoaiele de căruţe înaintând spre Oregon, centrele europene de putere erau mai peste tot privite cu o suspiciune care făcea parte din mentalitatea pionierilor. Totuşi, cucerind continentul în maniera în care am făcut-o, ne-am pomenit într-o poziţie strategică avantajoasă, cu rezerve de energie departe de-a fi epuizate, care în plus aveau nevoie de debuşeuri. Pe scurt, în timp ce denunţam ideea de imperiu, ne-am trezit curând că aproape devenisem unul dintre ele.

Într-o carte deschizătoare de drumuri din 2008, *AfterTamerlane: The Rise and Fall of Global Empires, 1400–2000/După Timurlenk: mărirea şi prăbuşirea imperiilor globale, 1400–2000*, Darwin observă că „imperiul este adesea privit drept păcatul originar al popoarelor europene, care au corupt o lume inocentă“. Marxiştii, iar mai târziu şi universitarii cu vederi de stânga au privit imperialismul ca fiind, aproape literalmente, rădăcina întregului rău politic, iar imperialismul este pus astăzi în campusurile universitare pe acelaşi plan cu sexismul şi rasismul: vinovat de o asuprire şi o exploatare de aceeaşi magnitudine. Dar adevărul este, continuă Darwin, că imperiile au făcut parte din viaţa noastră încă de la apusul Antichităţii şi „sunt parte a unui proces aproape universal în societăţile umane“. Schimbul de bunuri şi de idei a dislocat întotdeauna unele societăţi într-o mai mare măsură decât altele, „făcându-le vulnerabile la colaps intern şi la preluare de către alţii din afară“. Disparităţile de forţă militară dintre societăţi au jucat de asemenea un rol, astfel că imperiul, în cadrul căruia comunităţi etnice diferite se aflau sub sceptrul unui conducător comun, „a fost modul implicit de organizare politică de-a lungul celei mai mari părţi a istoriei“.[5] Datorită matricelor geografice, capacităţile necesare construirii de noi

state erau pur şi simplu distribuite inegal. Aşa se face că cele mai mari progrese în planul civilizaţiei au avut loc în cadrul unor sisteme imperiale. Vârsta de aur a Islamului a fost una imperială, în primul rând sub Abbasizi, iar mai târziu, într-o măsură mai redusă, în imperiile conduse de Fatimizi şi Hafsizi.[61] Mongolii erau cruzi, dar pe cine au subjugat sau distrus ei? Alte imperii – Kwarazmian, Bulgar, Song ş.a.m.d. Înaintea imperiilor europene din Africa au existat imperiile indigene africane precum Mali, Songhai şi altele, entităţi cu propriile împliniri culturale. Imperiile europene, pe care stânga le are în vedere când condamnă nediferenţiat imperialismul, au venit după mii de ani de conducere imperială indigenă în Mediterana, Persia, India şi China. În epoca modernă timpurie şi în epoca propriu-zis modernă, imperiile multietnice ale habsburgilor şi otomanilor, cu toleranţa şi cosmopolitismul lor, au ocrotit drepturile minorităţilor mai bine decât au făcut-o statele naţionale ce le-au urmat. Timp de milenii, în perioadele de interregnum dintre imperii, a domnit adeseori anarhia. Cine afirmă că stăpânirea imperială este în mod necesar reacţionară? Atena, Roma, Veneţia şi Marea Britanie erau totuşi, cu toată cruzimea lor, cele mai avansate regimuri din acele perioade.

Practic, se poate ca britanicii să fi eşuat în ultimă instanţă în India, Palestina şi prin alte părţi, dar la scară mare istoria Imperiului Britanic este una a asigurării unei vaste armături de stabilitate, stimulată de căi de comunicaţie marine şi feroviare, acolo unde înainte se poate demonstra că fuseseră mult mai puţine. De fapt, aşa cum a arătat istoricul Niall Ferguson[62] de la Harvard, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX Imperiul Britanic a făcut posibilă o formă de globalizare, înainte ca ea să fie întreruptă de o criză economică în întreaga

lume, de două războaie mondiale şi un Război Rece. După aceea a prins rădăcini o nouă formă de globalizare, lucru posibil, aşa cum am arătat, datorită prezenţei forţelor navele şi aeriene americane, care a facilitat siguranţa schimburilor comerciale şi a transferurilor de energie: cu alte cuvinte, un sistem de schimburi comerciale al lumii libere favorabil producţiei industriale şi investiţiilor. Acest *sistem* american, după cum subliniază Darwin, este „imperial sub toate aspectele în afară de nume".[6] Cărămizile cu care s-a construit acest sistem american au fost Doctrina Truman, Planul Marshall, crearea Organizaţiei Tratatului Nord-Atlantic (NATO) şi pactul de securitate cu Japonia, toate puse în practică în cei şase ani de după al Doilea Război Mondial, asigurând astfel securitatea Europei de Vest şi Asiei de Est împotriva comunismului sovietic şi chinez. America avea toate mijloacele economice pentru a înfăptui aceste lucruri. În definitiv, în 1945 Statele Unite deţineau jumătate din capacitatea de producţie a lumii şi era singura parte a lumii industrializate al cărei teritoriu nu fusese devastat de război.

Istoricul de la Universitatea Yale Paul Kennedy[63] afirmă că America s-a „confruntat cu aceleaşi încercări şi probleme" ca şi Roma, Marea Britanie, Turcia otomană şi alte imperii în ce priveşte sarcina de a stabili un minimum de securitate într-o lume anarhică.[7] Desigur, America, a cărei misiune este de a stabili o ordine mondială liberală, se străduieşte să fie altfel decât sistemele imperiale clasice. Dar şi dacă poate reuşi în această privinţă, o comparaţie cu imperiile anterioare nu face decât să ne ajute să ne înţelegem mai bine pe noi înşine; trebuie să vedem limpede ce suntem şi ce rol jucăm în lume. Într-adevăr, Războiul Rece, care a durat patruzeci şi patru de ani, a continuat tradiţia imperială sub masca luptei

ideologice. Darwin numeşte această epocă bipolară „cealaltă faţă a decolonizării“, în care prăbuşirea imperiilor coloniale britanic şi francez a forţat Statele Unite şi Uniunea Sovietică să intre în competiţie pentru a influenţa Lumea a Treia care abia îşi cucerise independența, facilitând astfel construirea a două noi imperii.[8] Ele au inclus colonii efective în doar câteva cazuri, dar au evidenţiat o preponderenţă a influenţei americane sau sovietice. De fapt, dacă imperiile britanic şi francez nu s-ar fi destrămat aşa cum s-a întâmplat, începând cu sfârşitul anilor 1940 şi până în anii 1960, bătălia bipolară dintre Statele Unite şi Uniunea Sovietică n-ar fi atins asemenea dimensiuni globale, întrucât ar fi fost redusă la un conflict legat doar de soarta Europei Centrale.

În 1989, regimurile comuniste din Europa Centrală şi de Est s-au prăbuşit, urmate de dezintegrarea Uniunii Sovietice înseşi în 1991. Dar dacă Statele Unite rămân ultimul aşa-zis imperiu, cu o forţă militară uriaşă, fără echivalent imaginabil, ele nu mai au acum posibilitatea să facă ordine în lume. Să fie limpede: fără dominaţia americană navală şi aeriană de azi, lumea ar fi într-o situaţie şi mai anarhică decât este. Dar asta nu înseamnă că întregul corpus al puterii americane – militar, economic, diplomatic şi geografic – e cât de cât în măsură să facă din această lume un loc pe deplin paşnic. Putem să instalăm o ordine considerabilă în întreaga lume, dar distanţa dintre *considerabil* şi *deplin* e mare. De aceea, trebuie să descriem acum ce umple golul dintre cele două concepte. Pentru că Statele Unite trebuie să angajeze pe viitor resursele unui continent pentru a gestiona o situaţie globală de anarhie asemănătoare – una care a urmat epocilor imperiale şi postimperiale ale Războiului Rece.

ÎN NUMĂRUL PE FEBRUARIE 1994 AL

REVISTEI *The Atlantic Monthly*, am publicat un editorial, „Anarhia ce va să vină“, despre felul în care puţinătatea resurselor, creşterea demografică, tribalismul, intoleranţa religioasă, crimele şi bolile destrămau şi urmau să destrame ţesătura socială şi politică a unor regiuni importante ale lumii. Citam un cercetător canadian, Thomas Homer-Dixon[64], care descrie lumea „limuzinelor de lux“ a ţărilor bogate şi a elitelor, preocupată de fineţuri tehnologice şi de pieţele financiare, privind pe geamul maşinilor lor de mare viteză la o lume distrusă de conflicte şi sărăcie, în care autoritatea era din ce în ce mai slabă sau inexistentă. Întrucât limuzina metaforică include nu doar anumite ţări, ci şi cartierele bogate şi hotelurile de lux din ţările aflate în afara limuzinei, elitele vestice pot continua să nege realitatea dură aflată dincolo de propriul mediu, chiar dacă se aventurează în exterior, din când în când, către ţările cele mai înapoiate din punct de vedere material. Jurnaliştii pot lua interviuri unor figuri din societatea civilă locală, ei înşişi educaţi în Vest, declarând apoi că există speranţe pentru o anume ţară, chiar dacă autoritatea acelor elite educate în Vest se opreşte la marginea capitalei, dincolo de care domneşte semihaosul. Ţările din Africa de Vest pe care le-am folosit ca exemple în prima parte a lungului meu articol din 1994 au continuat să se deterioreze ori s-au prăbuşit de-a dreptul până la sfârşitul anilor 1990. De atunci, ele au supravieţuit ca teritorii sub tutela organizaţiilor de caritate din Vest şi prin programe de protecţie socială, în majoritatea cazurilor fără a clădi baze substanţiale de producţie care să le scoată în afara zonei de pericol. Şi dacă restul lumii n-a ajuns în situaţia Africii de Vest, e limpede totuşi că există un număr semnificativ de ţări, mari sau mici, care fie s-au dezintegrat într-un haos total sau parţial, fie au un soi de stabilitate îndoielnică. Astfel, problemele pe

care le-am ridicat în urmă cu aproape un sfert de secol continuă să se regăsească în cruciada Americii pentru ordine în lume.

Argumentul meu era că sporirea populaţiei, în special în cartierele sărace de la periferia oraşelor din Lumea a Treia, la care se adaugă puţinătatea resurselor – lipsa de apă şi de nutrienţi din sol, de pildă – n-au generat conflicte etnice şi religioase *prin ele însele*, ci au agravat diviziunile deja existente în cadrul comunităţii. La rândul lui, acest fapt a dus la conflicte armate în care delimitările dintre crimă şi război – atât cel convenţional, cât şi cel neconvenţional – nu mai funcţionau.

Totuşi, privind la lumea cu care are de-a face America la începutul secolului XXI şi văzând pletora de situaţii de anarhie şi cvasianarhie, constatăm că există şi alţi factori în fundal, foarte greu de acceptat, dar care acum trebuie recunoscuţi ca atare.

După cum am văzut, e o lume postimperială, cu imperiul sovietic ieşit din scenă şi cu puterea americană limitată în capacitatea ei, de pildă, de a pune în ordine societăţi islamice complexe, intens populate şi divizate în facţiuni. Imperialismul, deşi nu e nici corect şi nici civilizat în multe sau în cele mai multe împrejurări, a asigurat unor mari părţi din Africa, Asia şi America Latină, în epoca modernă timpurie şi în epoca propriu-zis modernă, un minimum de securitate şi ordine administrativă pentru perioade semnificative de timp. În acele epoci, europenii au divizat planeta într-o reţea de entităţi, artificiale sau nu, şi au *guvernat*. Cu toate acestea, ordinea nu s-a destrămat în momentul decesului imperiilor europene în anii 1960 – în parte datorită apariţiei unor lideri autoritari postimperiali.

Pentru că s-au socotit luptători pentru libertate împotriva Vestului, aceşti noi lideri autoritari au crezut că au justificarea morală să guverneze după

bunul-plac, aşa că au menţinut ordinea, fără nici un fel de scrupul, în interiorul aceloraşi graniţe pe care europenii, în diverse împrejurări, le creaseră. Şi întrucât aceste graniţe erau adesea (deşi nu întotdeauna) artificiale, trecând peste grupuri etnice şi religioase, această generaţie de lideri au trebuit să croiască identităţi naţionale distincte şi, prin urmare, state cu identitate nonreligioasă pentru a le asigura stabilitatea: acestea au fost circumstanţele regimurilor tiranice ale lui Hafez al-Assad, Saddam Hussein, Muammar Gaddafi ş.a. Dar, aidoma coloniştilor europeni de dinaintea lor, aceşti lideri postimperiali au cam ieşit din scenă în ultima vreme. Şi ce au lăsat în urma lor?

Un vid, după cum s-a dovedit.

De fapt, aceşti conducători, în special în Orientul Mijlociu, nu construiseră nici un fel de instituţii funcţionale. În schimb, timp de decenii, ei au condus mai degrabă state de tip *moukhabarat* – adică state dominate de poliţia secretă şi alte servicii de securitate aferente. Astfel, atunci când instrumentele de opresiune s-au prăbuşit, aparatul birocratic menit să asigure ordinea a dispărut în totalitate sau aproape, ca şi orice umbră de societate civilă: toate formele de organizare dintre regimul de la vârf şi familia extinsă şi tribul de la bază fuseseră de mult lichidate. Noţiunea de stat avea foarte puţin conţinut, astfel că identităţile tribale şi religioase au ajutat la umplerea golului creat. Acele identităţi primordiale erau susţinute de ultimul tip de tehnologie sub forma platformelor de socializare, care deşi pot să ajute la răsturnarea regimurilor, nu pot asigura un pol organizat şi coerent de înlocuire a puterii birocratice pentru a facilita după aceea o nouă stabilitate. Însăşi ideea că, după epoca liderilor autoritari postimperiali, va veni o eră de democraţie stabilă, precum în Europa Centrală şi de Est după prăbuşirea Zidului

Berlinului, era extrem de naivă. Spre deosebire de Europa Centrală şi de Est, societăţile din Orientul Mijlociu aveau, prin comparaţie, o relativ redusă tradiţie burgheză, cu mulţimea ei de instituţii pe care să se sprijine.

Ascensiunea Statului Islamic şi a altor mişcări jihadiste, atât sunite, cât şi şiite – dar şi altele, de factură etnică, afirmându-se din Nordul Africii până în India –, pe care Statele Unite trebuie să le înfrunte nu este un fapt cu totul şi cu totul nou în istoria imperială şi postimperială. Experimentatul comentator cu sediul la Paris William Pfaff[65], care s-a ocupat de politica internaţională timp de decenii, înainte de decesul survenit recent, a observat că ascensiunea mişcărilor populiste radicale, care revendică în multe cazuri restaurarea unei pierdute Vârste de Aur, a avut loc de două ori în China dinastiei Qing de la mijlocul şi sfârşitul secolului al XIX-lea (răscoala Taiping şi cea a Boxerilor), o dată în India britanică (răscoala Sepoy) pe la mijlocul secolului al XIX-lea şi o dată în Sudanul britanic (răscoala Mahdistă) la sfârşitul aceluiaşi secol. În acest sens, aşa cum bine explică Pfaff, grupuri precum Armata Rezistenţei Domnului din Uganda şi Boko Haram din Nigeria, pe care în Occident le etichetăm ca pur „teroriste“, sunt de fapt mişcări milenariste de eliberare (oricât ar fi de brutale) reprezentând un răspuns la dubla ameninţare a modernismului şi a globalizării.[9] În special islamismul radical care bântuie în Africa reprezintă răspunsul la revoluţia comunicaţiilor în societăţile eşuate: un islamism extremist colectiv, comunicat prin media este singurul răspuns pe care tinerii africani îl pot găsi la eşecul societăţii.

Astfel că acum avem un continuum islamic şi mai mare între Europa şi China care a trecut prin mişcări sociale şi tehnologice profunde, în timp ce structuri

politice anchilozate sau scârţâind din toate încheieturile, provenind din perioada imperialismului european, s-au dezintegrat parţial sau total. Din această anarhie izbucnesc mişcări religioase violente şi carismatice, care declară război Occidentului, şi în particular Statelor Unite – simbol totemic al lumii moderne, laice. Statele Unite au răspuns încercând să vindece şi să stabilizeze înseşi locurile de origine ale acestor războinici jihadişti. Dar tot ce-au încercat s-a soldat cu un eşec: fie că e vorba de construirea unei naţiuni în sensul deplin al cuvântului, în cazul preşedintelui George W. Bush în Irak, fie de o abordare mai subtilă, diplomatică, prin operaţiuni speciale, precum cea a preşedintelui Barrack Obama în Yemen. Pentru că mişcarea politică şi religioasă în lumea islamică este de dimensiuni impresionante, greu de imaginat pentru cei din afară, făcând deci dificilă, dacă nu imposibilă, exercitarea unei influenţe esenţiale din partea Vestului.

Într-adevăr, căutarea unei legitimităţi şi a căii celei mai drepte continuă să aibă loc în Casa Islamului cam de la prăbuşirea califatului otoman după Primul Război Mondial, şi nu dă semne că s-ar fi potolit. O altă problemă este că, în timp ce ţări ca Tunisia şi Egiptul, în graniţele lor actuale, au o solidă bază istorică (Cartagina cea Mare şi Valea Nilului) şi deci o relativ puternică identitate statală, Libia, Siria, Irak şi Yemen nu sunt decât vagi expresii geografice care, după epocile imperială şi postimperială, au revenit la normalitatea lor implicită, ultrafragmentată. (Desigur, ţări ca Siria şi Irakul au şi ele o solidă bază istorică, dar care nu se suprapune în aceeaşi măsură ca în Tunisia şi Egipt peste graniţele oficiale.) În toate sau în majoritatea acestor locuri, liderul regional sunit, Arabia Saudită, şi liderul regional şiit, Iranul, sunt într-un război purtat prin intermediul altor state. Afganistanul se află în stare

de război de mai bine de trei decenii. Probabil că Levantul, Peninsula Arabică şi părţi din Africa de Nord vor trece printr-o încercare similară vreme de încă o generaţie.

Ce păcat că geopolitica – bătălia pentru spaţiu şi putere – are loc acum atât în interiorul statelor, cât şi între ele. Diferenţele culturale şi religioase sunt mai acute ca oricând, căci pe măsură ce se topesc în creuzetul globalizării, ele trebuie să fie reinventate artificial în forme mai tăioase şi mai ideologice, după cum se dovedeşte, de revoluţia comunicaţiilor. Ceea ce are loc nu este atât ciocnirea civilizaţiilor, cât ciocnirea civilizaţiilor artificial reconstruite. Dovadă Statul Islamic, care nu reprezintă Islamul propriu-zis, ci Islamul inflamat de conformismul tiranic şi isteria de masă inspirate de internet şi platformele de socializare. Reinventarea postmodernă a identităţii nu face decât să adâncească diviziunile geopolitice.

De aceea puterea americană ar putea fi preponderentă în raport cu alte puteri, mai ales în condiţiile profundei debilităţi economice din Europa, Rusia şi China. Dar cum o demonstrează cu brio Orientul Mijlociu, preponderenţa nu e echivalentă cu controlul sau cu vreo influenţă asupra teritoriului geografic de unde bandele războinice pot să planifice atacuri asupra pământului american.

ASIA E O ALTĂ POVESTE.

Dacă ansamblul Orientului Mijlociu e legat de fragmentarea statelor şi proliferarea unor insurecţii pe uscat, sordide şi cu o tehnologie precară, Asia e legată în schimb de întărirea statelor şi proliferarea armelor cibernetice, a rachetelor navale şi aeriene de înaltă tehnologie, într-un mediu maritim steril şi abstract. Până în istoria relativ recentă, naţiunile asiatice erau concentrate spre interior, asupra lor însele. Vietnamul şi Peninsula Malaeză au fost

implicate în războaie locale şi insurecţii comuniste. China a fost ocupată cu schemele demente de dezvoltare a comunismului sub Mao Zedong şi mai târziu cu regenerarea în stil capitalist sub Deng Xiaoping şi succesorii săi. Între timp, Japonia somnola sub un regim cvasipacifist, ca efect al şocului de după militarismul dezastruos din al Doilea Război Mondial. Dar după sfârşitul Războiului Rece, această situaţie a început să evolueze dramatic.

Dezvoltarea capitalistă neîntreruptă din Asia a dus nu doar la pace şi armonie, ci şi la achiziţii de armament. Prin anii 1990, creşterea economică susţinută, de două cifre, începea să transforme China într-o mare putere cu legături comerciale şi ramificaţii logistice pe întreaga suprafaţă a globului. În consecinţă, din motive ce ţin de atât de statutul, cât şi de interesul propriu, China s-a lansat într-o creştere militară fără precedent, comparabilă cu aceea a Statelor Unite de la începutul secolului XX, după creşterea economică ameţitoare ce a urmat Războiului Civil. Descătuşarea forţei maritime chineze a început să erodeze dominaţia militară unipolară a Americii în zona de vest a Pacificului. Japonia, sesizând ameninţarea existenţială la propria-i securitate datorată expansiunii chineze, a lăsat deoparte cvasipacifismul şi redescoperă naţionalismul, pregătind astfel terenul pentru propria dezvoltare militară. Vietnamul, Malaezia şi Singapore au procedat în acelaşi mod, achiziţionând submarine, alături de vase de suprafaţă şi armament aerian de ultimă oră atât din Occident, cât şi din Rusia. Între timp, după plecarea forţelor SUA de la baza aeriană Clark şi de la baza navală din Golful Subic, în 1992, Filipinele îi invită din nou pe militarii americani prin rotaţie, cele două ţări reînnoind una dintre alianţele bilaterale cele mai controversate din istoria Americii. Toate astea au de-a face cu

intensificarea ameninţării din partea Chinei, vasele chinezeşti – de la cele de pescuit până la cele din paza de coastă şi navele de război cu carenele lor cenuşii – reclamând cea mai mare parte din zonele disputate din mările Chinei de est şi de sud, unde se presupune că s-ar afla semnificative zăcăminte de hidrocarburi şi o bogată populaţie piscicolă.

Ca şi Statele Unite, China este atât o naţiune, cât şi un continent aşezat la latitudini temperate, a cărui geografie este bine dimensionată pentru o proiecţie globală de putere, presupunând că poate să-şi atenueze problemele cu minorităţile etnice şi să-şi reformeze economia. Mările Chinei de sud şi de est sunt extensii maritime ale acestui continent chinezesc, la fel cum Marea Caraibelor este o extensie a celor patruzeci şi opt de state *aflate mai jos*. Şi aşa cum Statele Unite au fost capabile să exercite un control strategic asupra Mării Caraibelor pentru a domina emisfera vestică, afectând astfel balanţa puterii în emisfera estică, China crede că eventuala dominare a Mărilor Chinei de sud şi de est va deschide drumul atât către largul Pacificului, cât şi spre Oceanul Indian pentru marina sa în continuă expansiune. Îngusta strâmtoare Malacca ar servi, în acest caz, drept canal spre Oceanul Indian în acelaşi mod în care Canalul Panama a făcut-o pentru Pacific. Amintiţi-vă că Oceanul Indian este zona rutelor interstatale de energie globală a lumii, brăzdată de tancuri petroliere şi cargouri dinspre Peninsula Arabică şi Platoul Iranian, bogate în petrol şi gaze naturale, către conurbaţiile din Asia de Est, locuite de clasa de mijloc. O prezenţă navală chineză substanţială în Pacificul de vest face din China o putere regională, dar o prezenţă *simultană* în Pacificul de vest şi în Oceanul Indian ar transforma-o într-o mare putere rivală a Statelor Unite. Şi, întrucât Statele Unite nu pot tolera existenţa unui hegemon

rival în emisfera estică, comparabil cu hegemonia lor în emisfera vestică, prezenţa navală crescândă a Chinei în mările Chinei de sud şi de est trebuie, în consecinţă, contrabalansată.

Dacă statele în curs de dezagregare din Orientul Mijlociu pun în evidenţă limitele forţei SUA, ameninţarea maritimă chineză, mai complexă şi mai convenţională, relevă avantajele puterii SUA. A proiecta forţa navală şi aeriană pe distanţe de dimensiunea unui ocean este un lucru pe care nici o altă ţară din istorie nu reuşeşte să-l facă atât de bine şi cu atâta uşurinţă ca Statele Unite. Deşi forţele aeriene şi marina SUA vor trebui cu certitudine să facă loc Chinei, stă totuşi în puterea lor atât să evite un război cu China, cât şi s-o împiedice să finlandizeze ţările din Marea Chinei de Sud, protejând în acelaşi timp Japonia.

Privind la Golful San Diego, nu pot să uit niciodată că America este o ţară cu vocaţie Pacifică. Cele patru nave ale comandorului Matthew Perry – *Susquehanna*, *Mississippi*, *Plymouth* şi *Saratoga* – au fost acelea care, intrând în Golful Tokyo în 1853, au forţat deschiderea Japoniei spre comerţ, punând umărul, în acelaşi timp, la prăbuşirea şogunatului Tokugawa, fapt care a dus la Restauraţia Meiji. Prima invadare de către America a unei ţări mari şi populate a avut loc în Filipine în 1899, urmată acolo de prima noastră experienţă deplină de construire a unei naţiuni. Pacificul, din Japonia până la Insulele Solomon, incluzând aici Birmania şi China, a format principalul teatru de luptă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cu trupele SUA acţionând pe toată întinderea Mărilor Sudului. Au venit apoi războaiele din Coreea şi Vietnam, a căror moştenire apăsătoare e înscrisă cu fierul roşu în conştiinţa istorică a Americii. Astăzi există multe motive pentru ca Washingtonul să se concentreze pe regiunea Asia-

Pacific. Asia, incluzând India, este principiul de organizare demografic şi geografic al economiei mondiale, având cele mai importante linii de comunicaţie maritimă, cu importanţi aliaţi pe bază de tratate ai SUA, precum Japonia, Coreea şi Filipine, şi aliaţi de facto semnificativi ca Vietnamul şi Malaezia, toate cu populaţie numeroasă. Ca să nu mai vorbim de alianţele noastre de lungă durată cu Thailanda, Singapore şi Australia. În ce priveşte China, creşterea ei militară reprezintă, fără îndoială, unica şi cea mai importantă provocare pentru politica externă a SUA la începutul secolului XXI. Statele Unite vor face faţă acestei provocări folosindu-se, în parte, şi de India – un colos din punct de vedere economic şi militar, în creştere ea însăşi – ca barieră pentru China.

Nu descriu acum o lume neapărat în prag de război, ci una care este mai aglomerată, mai nervoasă şi mai anxioasă decât probabil în oricare alt moment al istoriei, chiar dacă nu se întrevede la orizont nici o altă putere de anvergura imperială a Statelor Unite.

Ceea ce face ca lucrurile să arate şi mai rău nu este forţa Chinei, ci slăbiciunea ei. Deşi toate activităţile maritime agresive ale Chinei sunt în derulare de aproape un deceniu, ele au loc tot mai frecvent acum într-o perioadă de tulburări economice pe plan intern. Dacă aceste tulburări se acutizează, fapt care cu siguranţă se va întâmpla, va fi greu de rezistat impulsului de a folosi disputele maritime asiatice ca vehicul pentru alimentarea naţionalismului. Pentru că naţionalismul devine un factor de coeziune pentru societăţile ameninţate cu dezagregarea. Astfel, eleganţa din manifestarea actuală a agresiunii chineze s-ar putea să dispară şi să fie înlocuită de acţiuni mai brutale, mai impulsive. Este un proces insidios care a şi început poate. Cu cât China e mai activă în vecinătăţile ei de peste hotare –

în mările adiacente, Oceanul Indian şi Asia Centrală –, cu atât miza tulburărilor sale economice pe plan intern e mai mare.

ŞI APOI MAI ESTE EUROPA care, după două războaie mondiale şi un Război Rece care a durat aproape o jumătate de secol, încă mai strigă după ajutorul american. Da, Războiul Rece s-a sfârşit. Dar Rusia e încă mare. Şi este şi o putere terestră nesigură, care a suferit invazii nu doar din partea lui Hitler şi Napoleon, dar şi din partea suedezilor, lituanienilor şi a polonezilor, având nevoie în consecinţă de o zonă tampon moderatoare în Europa Centrală şi de Est. Astfel, noul câmp de luptă va fi Intermarium, termen născocit de omul de stat şi liderul militar polonez din perioada interbelică Józef Pilsudski[66], care înseamnă în latină „între mări“ – adică între Marea Baltică şi Marea Neagră. De la statele baltice şi Polonia în nord, către sud prin Balcani şi către est peste Marea Neagră până la Caucaz, vorbim despre o centură de ţări – Marele Intermarium, cum îl numesc eu – care va constitui un obiect de dispută între Rusia şi Occident.

În loc de trupe terestre, noua faţă a imperialismului rusesc constă în operaţiuni ale serviciilor secrete, subversiune, conducte de gaz şi petrol şi corupţie. Acum şi în viitor, Statele Unite vor conduce reacţia NATO: angajând o suită de mijloace, de la operaţiuni ale serviciilor de informaţii şi atacuri cibernetice până la sancţiuni economice contra Rusiei. De ce trebuie Statele Unite să facă acest lucru? De ce nu poate Germania, de pildă, să fie liderul? Pentru că Statele Unite nu sunt o ţară normală: înzestrarea geografică i-a oferit posibilitatea să devină o putere mondială, iar cu această putere a dezvoltat obligaţii pe termen lung pe care, dată fiind dinamica ei economică şi socială susţinută prin

comparaţie cu alte puteri, le onorează. Între timp, Germania rămâne recunoscută – aşa cum a fost de pe la sfârşitul secolului al XIX-lea – ca fiind prea mare pentru Europa şi prea mică pentru lume. Oricât de benignă ar apărea şi poate îşi doreşte fie, Germania trebuie şi ea să fie cumva, într-o perspectivă mai îndepărtată, temperată de puterea SUA, dar şi de Uniunea Europeană.

Toate acestea au loc într-o perioadă în care modelul de bunăstare al economiilor europene nu mai este sustenabil în general, iar politicienilor europeni le vine greu să găsească voinţa de a rezolva problema o dată pentru totdeauna. Europenii doresc libertate, dar nu vor să facă suficiente sacrificii de dragul ei (cum ar fi restructurarea statului bunăstării), chiar dacă elitele europene au abandonat de mult naţionalismul tradiţional. Consecinţa abandonării naţionalismului este ascensiunea unor mişcări populiste febrile în multe capitale europene, susţinute de elemente marginale din punct de vedere social şi economic ale populaţiei, punând astfel în pericol însuşi viitorul Uniuni Europene. Bugetele mici pentru apărare – numai o mână de state urmează indicaţiile NATO privind alocarea a 2% din PIB – sunt o consecinţă a demoralizării resimţite de aceste popoare. Acesta este noul chip, de o postmodernă subtilitate, al capitulării.

Europa a prosperat pe parcursul interegnumului de decenii care a urmat celui de-al Doilea Război Mondial, când legăturile cu lumea arabă şi cu Rusia au fost întrerupte. Dar acum, odată cu prăbuşirea statelor arabe poliţieneşti şi cu ascensiunea revizionismului rusesc, Europa se dizolvă într-o geografie clasică fluidă, care o uneşte cu Afro-Asia. E o poveste pe care ne-o spun milioanele de imigranţi musulmani din haosul Africii de Nord şi din Levant – precum şi intervenţia Rusiei în Ucraina

şi ameninţările ei la adresa statelor baltice.

Cât despre Rusia, dincolo de conducerea neoţaristului Vladimir Putin se află, poate, o liberalizare reală – dar mult mai probabilă e fie dezintegrarea parţială, fie o tiranie mult mai dură. Rusia e slabă din punct de vedere birocratic şi organizaţional, excepţie făcând, desigur, armata şi serviciile secrete. Anii ’90 au fost un deceniu de haos social, iar de atunci Putin conduce prin intermediul unei camarile de oligarhi mai degrabă decât prin instituţii impersonale. Aşa că Rusia rămâne un teritoriu imens, acoperind jumătate din longitudinile terestre, în pragul unei anarhii îngrădite la rândul ei de autocraţie. Ea ar putea fi o viitoare Iugoslavie.

Până acum am fost martori la slăbirea şi prăbuşirea statelor mici şi mijlocii din Africa şi Orientul Mijlociu. Dar o cvasianarhie în state mai mari precum Rusia şi China, pe care se sprijină organizarea teritorială a Eurasiei, ar putea să urmeze – fapt determinat de cauze economice structurale legate, la rândul lor, de o creştere economică lentă la nivel global.

Avem de-a face aici cu forţe prea mari pentru a putea fi controlate de Statele Unite, chiar dacă numai Statele Unite au puterea să influenţeze fundamental în bine evenimentele. În special acum, când Europa e din ce în ce mai slăbită şi e reintegrată geografic într-un vârtej de istorie afro-asiatică, agresată atât din interior, cât şi din exterior, Statele Unite devin bastionul Occidentului.

În ce priveşte America Latină şi Africa, cea dintâi, din motive atât geografice, cât şi economice, e o regiune în care influenţa SUA e de netăgăduit şi are rădăcini istorice, iar cea de a doua, din cauza statelor slabe, a riscului de pandemii globale, a ascensiunii clasei de mijloc, în formare şi nu tocmai stabilă, este un loc care pur şi simplu nu poate fi ignorat. Uitaţi-

vă, de pildă, la Marele Golf al Guineei, din Mauritania până în Namibia: o lume de state slabe sau în curs de prăbuşire, terorism islamic, trafic de narcotice, spălare de bani, boli agresive, piraterie endemică, imense depozite de energie şi conflicte ocazionale.

Dar adevărul este că nici un loc de pe suprafaţa pământului nu poate fi ignorat. Aceasta este moştenirea geografiei americane, amplificată de istoria modernă şi de tehnologia postmodernă. Şi pentru că geopolitica este acum folosită împotriva unei edificări a globalizării, fiecare criză interacţionează într-un fel sau altul cu toate celelalte: lumea este din ce în ce mai strâmtă. Dacă Statele Unite fac, de pildă, prea multe concesii Chinei în Marea Chinei de Sud, asta afectează reputaţia Americii ca putere în Europa şi în Orientul Mijlociu – ca să nu mai vorbim despre reputaţia ei ca putere în subcontinentul indian şi nord-estul Asiei. Dar cu toate astea, dată fiind dimensiunea şi forţa geografiei americane, electoratul Americii – aşa cum am observat în călătoria mea –, sesizează doar cu intermitenţe mişcările acestei lumi exterioare. În pofida tehnologiei, mulţi dintre noi se simt departe de miezul lucrurilor.

DINCOLO DE ORIZONT, ÎN SPATELE LINIEI DE VASE cu carene cenuşii, de cealaltă parte a Pacificului se întinde o lume în emisfera estică, unde războiul şi conflictul capătă contururi futuriste controlate de robotică, dotări cibernetice şi armament ghidat cu o precizie inimaginabilă doar cu câteva decenii în urmă: într-adevăr, războiul pe apă şi în aer necesită imense rezerve de capital, precum şi o bază ştiinţifică şi tehnologică substanţială. Dar dincolo de Asia însăşi, în Marele Orient Mijlociu, se află lumea *Iliadei*, unde o singură armă – sau un cuţit pentru

execuţii şi o cameră video – îţi asigură intrarea în spaţiul bătăliei. În mod evident, lumile din *Războiul stelelor* şi Antichitatea greacă fuzionează adesea, iar forţa aeriană şi cibernetică pot fi de folos împotriva provocării războinicilor din vechime. Dar devine limpede că, într-o epocă a conflictului global care este deopotrivă antic şi postmodern, au fost şi vor fi lucruri pe care noi, americanii, le facem bine şi altele pe care nu le putem face bine, lucruri pe care le putem face şi altele pe care nu putem – adică, nu ar trebui – să le facem.

Şi totuşi avem acum în capitala americană de la Washington, D.C., şi pe o mare parte a Coastei de Est, o clasă imperială care doreşte uneori să facă aproape totul.

Dar ce este o clasă imperială şi în ce anume crede ea?

O clasă imperială este un grup mare de oameni care au un simţ foarte dezvoltat al misiunii imperiale şi ale căror interese profesionale sunt conectate la succesul respectivei misiuni. Printre ei se numără jurnalişti şi experţi politici din think-tank-uri, care definesc în mod colectiv dezbaterea la nivelul elitelor, de-a lungul coridorului media Boston–New York–Washington, iar prin definirea acestei dezbateri ajută la conturarea opiniilor ce bombardează orice administraţie de la Casa Albă pe frontul politicii externe. Această clasă este financiar prosperă şi în general educată la cele mai bune şcoli. Este produsul deceniilor de prosperitate începând cu anii de după cel de-al Doilea Război Mondial. Dacă pe la mijlocul secolului XX Washingtonul abia avea câteva think-tank-uri, oraşul este acum înţesat de ele. Iar în ce priveşte media, ea constituie acum un centru de putere de sine stătător şi este dominată atât de internaţionalişti liberali, cât şi de intervenţionişti neoconservatori, fiecare susţinând în trecut

intervenţia militară americană pentru a impune valorile americane.[10] Ei califică respectivele valori drept *universale*, dar în acelaşi mod şi-au etichetat valorile – începând cu romanii – multe clase imperiale. Când a ajuns în Golful Tokyo în 1853, comandorul Perry credea că le aduce păgânilor creştinismul şi comerţul. Acelaşi lucru l-au crezut şi misionarii protestanţi plecaţi din Noua Anglie şi Vestul Mijlociu, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, să facă prozeliţi în China şi în zona Siriei. La început au crezut că aduc creştinismul, dar când localnicii s-au dovedit nereceptivi la mesaj, misiunea a trecut la promovarea educaţiei şi, în cele din urmă, a drepturilor omului. Totul făcea parte dintr-o mentalitate imperială care încerca să *introducă civilizaţia*. Iată de ce imperialismul şi impulsul misionar merg mână în mână.

Nimic din toate astea nu reprezintă o conspiraţie, şi nici, prin vreo prelungire oarecare, o tendinţă iliberală sau în multe cazuri chiar militaristă. Într-adevăr, o parte semnificativă a acestei clase imperiale poate fi definită ca umanitaristă, ea crede că rolul menit Americii în lume este să prevină genocidul şi să protejeze minorităţile etnice, religioase şi sectante aflate în conflict; altfel spus, să exporte drepturile omului. Imperialismul, să nu uităm, poate fi descris ca o formă relativ slabă de suveranitate exercitată de o mare putere. Este slabă întrucât autoritatea imperială nu controlează regiuni îndepărtate în aceeaşi măsură în care controlează teritoriile de acasă, dar e totuşi capabilă să afecteze rezultatele şi procesele într-un grad rezonabil în diferite părţi ale globului. Astfel, un umanitarism care caută să influenţeze rezultatele de peste mări şi ţări poate foarte bine să intre la rubrica imperialism, în vreme ce izolaţionismul şi neoizolaţionismul de obicei nu pot.

Poate cel mai bun exemplu de imperialism înţeles ca umanitarism este poemul lui Rudyard Kipling, din 1899, *The White Man's Burden/Povara omului alb*, care pentru contemporanii noştri sună cu siguranţă rasist, dar care a fost fără îndoială o operă literară într-o oarecare măsură idealistă, deoarece urmărea să propage ideea de responsabilitate pe care ţările mai bogate şi mai dezvoltate o aveau faţă de cele mai sărace şi mai puţin dezvoltate. De fapt, Kipling a scris poemul pentru a încuraja ceea ce socotea el că este misiunea civilizatoare a Americii în Filipine.

Dând pe repede înainte către anii 1990, America era atunci împăcată, ca unic pol de putere, fără vreun rival care s-o ameninţe, bucurându-se de victoria sa în Războiul Rece. Pieţele de energie erau stabile. Nu exista nici un interes naţional evident pentru a interveni undeva. Atacurile din 11 septembrie urmau să vină în viitor, iar expansiunea marinei chineze era abia la început. Şi totuşi America a intervenit cu forţe militare – în Somalia, Haiti, Bosnia şi Kosovo. Presiunea pentru asemenea intervenţii a venit din partea clasei imperiale. Cineva ar putea susţine cu uşurinţă că cel puţin în anumite cazuri intervenţia militară era lucrul cel mai bun de făcut. Părerea mea este că nu intervenţiile au fost greşite, ci faptul că au avut loc. Şi ele au avut loc în mod repetat, fără vreun interes naţional evident şi imperativ. Se poate presupune că o putere imperială, cu cât e mai sigură, cu atât e mai puţin probabil să intervină undeva. Dar anii 1990 au arătat că nu aşa stau lucrurile. Numai amintirea unor intervenţii care au ieşit prost, sau sfârşitul unei perioade de prosperitate economică, ducând la rândul ei la un declin rapid al bugetelor militare şi la o scădere a nivelului de putere şi a numărului membrilor elitei, pot să submineze serios instinctul imperial.

Ce vreau să subliniez este că obiectivul meu nu e

să condamn clasa imperială, ci mai degrabă să înregistrez faptul că există şi că poate fi definită ca atare.

Nu uitaţi că, în sine, cucerirea este o sursă de slăbiciune (convingere împărtăşită atât de George Kennan, cât şi de Edward Gibbon[67]), întrucât din clipa în care intervii cu mână forte şi rămâi pentru o vreme, indiferent cât, într-un teritoriu îndepărtat, îţi asumi responsabilitatea politică şi morală pentru guvernarea lui, luând deci asupra ta noi poveri.[11] Uniunea Sovietică s-a prăbuşit în parte din cauza poverii de a susţine regimurile comuniste din Europa Centrală şi de Est; Statele Unite au rămas prospere pentru că aventurile lor imperiale în forţă, în locuri ca Filipine, Vietnam şi Irak, au fost relativ rare. În acelaşi timp, intervenţia militară poate fi un semn de izolaţionism, deoarece presupune o neglijare de durată a îndepărtatului teritoriu în chestiune, până când trupele sunt trimise acolo într-un impuls de moment. Este un scenariu obişnuit, în special pentru mass-media imperială, care ignoră ani întregi un loc de importanţă crucială, până când într-o bună zi îl descoperă brusc în febra emisiunilor de ştiri şi pretind să se acţioneze *acum*.

„UNIVERSALISMUL“ CLASEI IMPERIALE este contracarat de „particularismul“ realiştilor tradiţionali. Universalismul aplică aceleaşi principii peste tot, întrucât astfel de principii sunt evident americane, şi deci morale. Universalismul minimalizează „particularităţile naţionale“ care pot fi atât de derutante pentru americani şi, drept urmare, îi uşurează pe americani de povara de a *avea de-a face cu lumea aşa cum este*. Particularismul acceptă lumea aşa cum este, cu toate diferenţele ei culturale şi ideologice; el favorizează colaborarea cu aliaţii şi determinarea acestora să lucreze la maximum de

potenţial într-o economie bazată pe o abordare de forţă; este atent la complicaţiile care pot să te ducă într-un punct mort.[12] A împiedica un colaps economic sau o intervenţie militară sortită eşecului, acesta este cel mai adesea tipul de particularism care stă în calea universalismului imperialist, oricât de justificat ar fi acest universalism în anumite ocazii.

Particularismul, după cum a lăsat să se înţeleagă diplomatul american George F. Kennan, a fost şi este susţinut de continentalism. Continentalismul înseamnă o focalizare pe continentalitatea Statelor Unite, cu pletora ei de probleme interne şi provocări şi uluitoarea ei bogăţie geografică şi istorică. Această focalizare pe problemele interne ale Americii temperează adesea obsesia necesităţii de a rezolva problemele lumii exterioare. Desigur, geniul lui DeVoto a constat în a înţelege că au fost şi vor mai fi momente când şi cel mai înverşunat continentalism trebuie, orice ar fi, să facă loc asumării responsabilităţilor de peste hotare. Este o chestiune de echilibru şi discernământ.

CUM ARATĂ ECHILIBRUL ŞI DISCERNĂMÂNTUL în viaţa de zi cu zi?

Ca să explicăm, ne întoarcem la DeVoto.

În *The Course of Empire*, DeVoto discută cum în disputa dintre britanici şi americani pentru Munţii Stâncoşi şi Pacificul de nord-vest, ambele părţi au căutat să facă alianţe cu cât de multe triburi indiene au putut, cumpărând în acelaşi timp neutralitatea altora. Iată un paragraf-cheie în care DeVoto schiţează strategia americană pentru cucerirea noului ei imperiu, la vest de fluviile Mississippi şi Missouri:

> Acţiunile militare în vest au fost minimale, dar în acelaşi timp extrem de importante. Ele nu au fost decisive pentru supravieţuirea Americii, dar adevărata natură a naţionalismului american s-a

> răsfrânt asupra lor. La fel şi în ce priveşte întinderea imperiului american; la fel şi în ce priveşte cea mai mare bogăţie naţională pe care Statele Unite urmau să o aibă. A fost vorba de o acţiune aflată într-un delicat echilibru, cu o oscilaţie constantă. Organizaţii improvizate de oameni ai frontierei, străbătând mari distanţe şi rareori acţionând pentru un timp îndelungat la un moment anume, au asigurat greutatea suficientă pentru a răsturna şi a menţine balanţa în favoarea Americii.[13]

În descrierea imenselor porţiuni ale Vestului american care au fost câştigate în principal, cel puţin la început, de grupuri răzleţe de oameni ai frontierei (înainte ca armata SUA să iniţieze campanii ale căror formaţiuni şi tactici erau mai degrabă neregulate decât convenţionale), DeVoto prevesteşte, desigur fără a fi conştient de asta, operaţiunile forţelor speciale americane din lumea zilelor noastre. Într-adevăr, facilitând pătrunderea tehnologiei comunicaţiilor, avanposturile îndepărtate ale unei lumi haotice şi postimperiale sunt azi la fel de departe unele de altele precum cele din secolul al XIX-lea din Vest de dincolo de Mississippi, de pe Marile Câmpii până la Pacific, cu gherilele sale indiene mobile. Statele Unite îşi pot proiecta raza de acţiune la mari distanţe prin intermediul forţei lor maritime şi aeriene, dar nu pot să ocupe sau să administreze porţiuni mari sau chiar mai mici de teritoriu pentru un timp mai îndelungat, aşa că fac uz de echivalentul grupurilor de la frontieră – forţele pentru operaţiuni speciale – pentru a se alia cu unele facţiuni, a cumpăra neutralitatea altora, şi în general pentru a rezolva problemele din faşă, când aşa ceva este posibil. Desigur, acest fapt nu este pe deplin satisfăcător. Dar e cel mai bun lucru care se poate

face în circumstanţele date. Asta nu înseamnă izolaţionism, care n-ar avea nimic de-a face cu aceste avanposturi haotice, dar nici imperialism în toată puterea cuvântului, care ar căuta să administreze aceste teritorii într-un anumit grad – şi să schimbe acele societăţi după chipul şi asemănarea noastră.

După cum scrie istoricul militar Andrew J. Birtle, „Armata Statelor Unite a fost în multe privinţe o odraslă a frontierei… Suprasolicitată, subfinanţată şi dispersată în multe amplasamente de mici dimensiuni“, armata s-a luptat să pună în aplicare domnia legii şi tratatele şi „să reglementeze contactele dintre indieni şi albi“. Birtle continuă: „În loc să abandoneze metodele tradiţionale de luptă în favoarea celor indiene“, armata „a luat punctele forte de la fiecare“, modul indienilor de a purta război şi a efectua raiduri fiind predate la West Point începând cu 1835.[14]

Obiectivul meu nu este acela de a justifica modul în care armata i-a tratat pe indieni; vreau doar să spun că deceniile de contact şi de luptă între cele două părţi au avut o influenţă imensă asupra doctrinei şi culturii militare. Mai precis, aşa cum observă istoricul militar Brian McAllister Linn[68] descriind ororile săvârşite împotriva indienilor de către soldaţii SUA în timpul războaielor cu seminolii, „războiul de la frontieră a scos la suprafaţă cele mai rele aspecte ale tradiţiei războinice eroice“.[15]

Războaiele Indiene au fost războaie de cucerire. Chiar dacă anumite tehnici derivate din acele războaie îşi au ecoul în doctrina contracarării insurgenţei din zilele noastre – care pune accent pe conlucrarea unor mici unităţi mobile cu populaţiile indigene –, cuceririle nu vor face decât să provoace suferinţă Americii în secolul XXI: Irak a fost un exemplu de tradiţie a frontierei împinsă prea departe. Simt asta în adâncul fiinţei mele, fiind un susţinător

al războiului şi încercând întruna de atunci să trag din el învăţămintele necesare.

Dar să nu credeţi că o catastrofă precum Irakul nu se poate repeta. Pentru că impulsul de a repeta greşelile de tipul Irak persistă încă în sânul clasei imperiale. Uitaţi-vă cum sunt huiduiţi „împăciuitoriştii“ ori de câte ori o administraţie nu acţionează suficient de agresiv – cel puţin în opinia unora din New York sau Washington. Şi totuşi trebuie să înţelegem că nu orice adversar este Hitler, ba chiar că perceperea corectă a ameninţării pe care o reprezenta Hitler în anii 1930 nu era atât de limpede pe cât pare acum, mai ales că 16 milioane de soldaţi şi civili fuseseră ucişi cu doar douăzeci de ani mai devreme în Primul Război Mondial şi nimeni nu dorea să repete acea greşeală. O politică de conciliere în anumite limite – istoric vorbind o tehnică obişnuită în politică – va face parte din viitorul oricărui preşedinte responsabil. Folosindu-l pe post de *te-am prins* nu va funcţiona. Destinul nu poate fi chiar atât de previzibil. Marea strategie este să adaptezi mijloacele scopului, să faci ceea ce-ţi stă în puteri, în concordanţă cu capacităţile şi resursele naţiunii. Asta înseamnă că nu toate bătăliile trebuie purtate. Înseamnă, de pildă, să laşi o urmă mai uşoară şi mai subtilă în Marele Orient Mijlociu şi una mai apăsată poate în Europa şi Asia de Est.

REGRETATUL WILIAM PFAFF, într-o critică nimicitoare a politicii externe a SUA, *The Irony of Manifest Destiny/ Ironia Destinului Evident*, are câteva observaţii înţelepte şi pătrunzătoare în legătură cu această discuţie. El scrie că Woodrow Wilson a reinventat Destinul Evident „ca misiune predestinată divin pentru omenire“, iar mai departe că „juxtapunerea ameninţării globale cu reforma wilsoniană a lumii pare să fie singura cale pe care

imaginaţia naţională americană a găsit-o pentru a gestiona anxietăţile şi temerile produse de pierderea acelei izolări geografice“. Cu alte cuvinte, singurul mod pe care americanii l-au găsit pentru a gestiona noua lor vulnerabilitate a fost ca, fără protecţia a două oceane, să facă astfel încât restul lumii să fie după chipul şi asemănarea lor; în felul acesta, promovarea democraţiei devine „o formă efectivă de izolaţionism“. Într-adevăr, pentru americani, e vorba întotdeauna despre propria lor experienţă istorică, niciodată despre ale altora, chiar şi atunci când îşi concentrează atenţia asupra altor ţări. La urma urmei, progresul este inevitabil în mintea occidentalului, şi în special în aceea a americanului, care crede că istoria se mişcă în direcţia unei concluzii inteligibile.[16]

Dar Progresul, o spunem cu tristeţe, nu este inevitabil. Excepţionalismul american, credinţa că suntem un popor unic cu o misiune unică în istorie, poate fi sau nu adevărat, dar şi dacă este adevărat, a crede prea tare în el poate să ducă la dezastru. Iată ce spunea Melville despre căpitanul Ahab şi echipajul său: „O, cu câtă nerăbdare căutau în acea imensitate albastră instrumentul propriei lor distrugeri!“[17]

Cine suntem?

Regretatul poet şi critic literar american Charles Olson spunea: „Suntem ultimul «cel dintâi» popor“, adică ultimul popor primitiv care urmăreşte să cucerească *spaţiul*, cu voinţa de a „birui“ sădită în străfundul sufletului. Primul *spaţiu* real pe care l-am cucerit au fost Marile Câmpii, „axa centrală a Americii“, scrie Olson. A urmat apoi Pacificul, anticipat de Marile Câmpii – o metaforă pentru lume.[18] Şi ce formă ia acum această cucerire? Ia forma tentativei de a exporta religia noastră civică: democraţia reprezentativă, drepturile omului, domnia legii ş.a.m.d. Dar asta presupune că nici o altă istorie

nu mai contează nicăieri, în afară de a noastră. Presupune că experienţele istorice foarte diferite ale altor popoare de pe glob şi concluziile pe care acestea le-au desprins din ele nu mai contează. Deşi democraţia, drepturile omului şi toate celelalte sunt evident bune, asta nu înseamnă că alte popoare vor ajunge la ele – sau chiar la versiuni ale lor – prin procesele cerute de noi. Ca să nu mai vorbim de faptul că teorii precum democraţia şi drepturile omului nu sunt întotdeauna în armonie: pentru că în anumite locuri drepturile minorităţilor sunt mai bine protejate de monarhii şi dictaturi decât prin tirania majorităţii sau printr-un haos în toată puterea cuvântului – pe care experimentări prost concepute ale democraţiei îl provoacă periodic.

Trebuie să ne amintim încă o dată că frontiera avea în ultimă instanţă legătură cu caracterul practic – cu *a face* mai degrabă decât cu *a-ţi imagina* şi a trăi conform cu o înţelepciune aplicată, întemeiată pe bunul-simţ. Nimeni n-a întruchipat acea sensibilitate aşa cum a făcut-o marele diplomat american al secolului XX George Kennan, născut şi crescut în statul Wisconsin din inima ţării. Kennan credea în lucruri care ar oripila anumite facţiuni ale elitelor politice din ziua de azi. De pildă, el credea că politica internă a unui stat era mai puţin importantă decât comportamentul pe plan internaţional, chiar dacă guvernul său acţiona prin măsuri represive pe plan intern: dacă era responsabil în afara graniţelor ţării şi politica sa externă servea scopurilor noastre, era de-ajuns. El credea că menţinerea echilibrului de putere era mai importantă decât proclamarea unor principii morale. Kennan nu era neapărat un gânditor original, cât mai degrabă o persoană care ţinea să ne reamintească şi să ne mustre că am uitat ce susţineau Părinţii Fondatori în privinţa relaţiilor internaţionale. Aşa cum ne explică biograful său, profesorul de la

Yale John Lewis Gaddis[69], Kennan credea că siguranţa Statelor Unite era mai puţin pusă în pericol de adversarii lor decât de iluziile propriilor lideri şi elite.[19]

PRIVESC LA ACESTE VASE CU CARENE CENUŞII gata de plecare spre Catai; acelaşi Catai la care făcea aluzie poetul modernist Hart Crane, dar semnificând acum imersiunea noastră în lumea largă cu infinita sa reţea de probleme şi posibilităţi. Columb a identificat poate greşit (într-o primă fază) America drept Catai. Dar, cu toate astea, Catai are sens ca destin ultim al Americii. Aceste carene cenuşii apără o ordine maritimă liberală, singurul şi cel mai de preţ bun pe care o naţiune îl poate asigura lumii la începutul secolului XXI, un lucru pe care nici unul dintre detractorii Americii nu ni-l poate lua sau nega în mod credibil – în pofida gafelor noastre periodice. Nu putem să dispărem din peisaj de bunăvoie – nu fără un succesor la orizont care cât de cât să ne împărtăşească valorile. Marea Britanie ne-a avut pe noi la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, reuşind să-şi dizolve imperiul fără consecinţe catastrofale pentru civilizaţie: a putut să *modereze* puterea americană, altfel spus. Dar acum nu se vede nimeni la orizont. Regiunea Asia-Pacific pur şi simplu nu funcţionează ca regim de putere cu un echilibru stabil fără marina SUA. Orientul Mijlociu probabil că nu se va regla de la sine, pentru că încă mai trebuie să găsească un răspuns adecvat prăbuşirii Imperiului Otoman de acum o sută de ani. Ordinea europeană de după al Doilea Război Mondial, construită pe o uniune economică comună, e din ce în ce mai slăbită şi, drept urmare, nu se ridică la înălţimea sarcinii de a înfrunta prin propriile forţe o Rusie instabilă şi plină de sine. Trebuie deci să ne susţinem poziţia pe plan internaţional, chiar

dacă nu putem rezolva multe probleme şi trebuie să evităm intervenţiile costisitoare, iar între timp să ne aducem aminte că lecţiile imperiilor de succes au fost moderaţia, precauţia şi răbdarea strategică.

Deoarece geografia noastră funcţionează într-un grad în care geografiile altor continente nu reuşesc s-o facă, noi suntem împovăraţi, ca popor, de responsabilităţi, atât morale, cât şi amorale. Ceea ce înseamnă că trebuie să ne întoarcem la ideea de frontieră şi la ce a reprezentat ea cu adevărat în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. Frontiera a însemnat să fim cumpătaţi cu înzestrările noastre. A însemnat să forţăm limita dincolo de graniţe, dar interesându-ne în primul rând de ale noastre. A însemnat să ne păstrăm canalele de aprovizionare, oricât de mult ne-a încetinit acest lucru. A însemnat să tindem, dar să nu întindem prea mult coarda, fără însă a fi defel timizi. Dar mai presus de toate a însemnat pragmatism.

Trebuie să păstrăm mentalitatea de frontieră şi în timpurile noastre. Frontiera a fost ingredientul secret din spatele excepţionalismului american care, în mare măsură, este darul geografiei.

Să nu consideraţi vreodată aceste nave drept un dat de la sine înţeles. Amintiţi-vă că Atena, al cărei imperiu democratic a generat atâtea mari opere de filozofie şi literatură, era sinonimă cu puterea maritimă. Privind la portul San Diego, mă gândesc la darul geografiei americane, pe care l-am văzut cu propriii mei ochi, ca la deschiderea arcadei unui pod colosal: pădure, prerie, deşert şi munţi, toate înlănţuindu-se într-o unitate care impune o dimensiune umană. Aceste nave se află aici, în aceste rade, nu doar din cauza purelor noastre ambiţii şi tendinţe misionare ca naţiune, ci datorită vitalităţii noastre nestăpânite: publicul american, cu toate nemulţumirile, şi dezamăgirile, şi întâlnirile sale cu

demagogi populişti, în final acordă încredere şi acceptă elita care-l guvernează în chestiuni cruciale din străinătate. Totuşi, navele nu sunt în pericol doar din cauza altor forţe navale, chineze sau de alt fel. Ele sunt în egală măsură puse în pericol de catastrofele propriei noastre deveniri, care poate să destrame acea încredere. Aşa că aceste nave vor fi aici, ancorate în radă, doar atâta vreme cât ne vom aduce aminte de toate, şi nu doar de câteva dintre lecţiile frontierei.

Note

52. Actualmente profesor şi director al studiilor liberale la Universitatea Louisville din Kentucky.

53. Botezate după amiralul Arleigh Burke, care s-a evidenţiat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi al Războiului din Coreea şi a fost comandant-şef al operaţiunilor navale în perioada administraţiilor Eisenhower şi Kennedy.

54. Toate submarinele de atac din această clasă poartă numele unor oraşe americane.

55. Sterling Professor (cel mai înalt titlu academic la Universitatea Yale) de ştiinţe sociale, a trăit între 1893 şi 1943.

56. Diplomat american şi analist politic (1926–2006), a fost ambasador al SUA la ONU (prima femeie care a ocupat această poziţie).

57. Om politic american (1767–1848), diplomat, senator şi preşedinte al Statelor Unite (1825–1829).

58. Om politic american (1904–2005), consilier, diplomat, „părintele politicii de stăvilire“ din timpul Războiului Rece.

59. Om politic american (1893–1971), secretar de stat în timpul administraţiei Truman, unul dintre artizanii Planului Marshall.

60. Născut în 1948, profesorul Darwin este specialist în istoria Imperiului Britanic.

61. Dinastii de conducători musulmani, în nordul

Africii, în Peninsula Arabică şi Asia Mică.

62. Istoric scoțian, născut în 1964, specialist în istorie economică şi financiară, precum şi în imperialismul britanic şi american.

63. Istoric britanic, născut în 1945, specialist în istoria relaţiilor internaţionale şi macrostrategie.

64. Născut în 1956, analist politic şi ecologist, profesor la Universitatea Waterloo, Ontario.

65. Autor american (1928–2015), editorialist la *International Herald Tribune* şi colaborator la *The New York Review of Books*.

66. Om politic polonez (1867–1935), şef al statului între 1918 şi 1922.

67. Istoric englez (1737–1794), autor al faimoasei *Istoria declinului şi căderii Imperiului Roman*.

68. Profesor la Universitatea din Texas (n. 1953).

69. Născut în 1941, profesor de istorie militară şi navală la Universitatea Yale, John Lewis Gaddis este poate cel mai cunoscut specialist de limbă engleză în Războiul Rece.

Epilog

TEHNOLOGIA NU A NEGAT GEOGRAFIA. A făcut-o doar mai mică şi mai neîncăpătoare, astfel că fiecare petec de pământ este din ce în ce mai preţuit şi mai aprig disputat ca niciodată, în vreme ce fiecare regiune şi zonă de criză este mai interconectată ca niciodată cu fiecare dintre celelalte zone. „Cele patruzeci şi opt de state *aflate mai jos*“ de pe vremea tatălui meu erau incomparabil mai vaste decât cele prin care am trecut eu şi incomparabil mai izolate de Europa şi Asia, deşi cataclismul celui de-al Doilea Război Mondial a dus oricum trupele noastre peste mări şi ţări.

Bernard DeVoto scria despre cum am reuşit să ocupăm un continent. Dată fiind întinderea oraşelor şi a suburbiilor şi localităţilor din zone metropolitane, precum şi restricţiile de dezvoltare într-o epocă a penuriei de apă, continentul este acum pe deplin ocupat şi începe să se dizolve într-o lume din ce în ce mai mică. Această disoluţie, pentru că are loc în mod inegal – afectând în mod diferit părţi diferite ale populaţiei –, nu face decât să agraveze diviziunile pe plan intern. Trăsăturile pregnante şi bine definite ale gigantului, adică ale Statelor Unite, încep să piardă contur.

Drumurile şi autostrăzile Americii, cu înviorătoarea pălăvrăgeală de dimineaţă din micile magazine de la staţiile de benzină – împreună cu detaşamentele lor de mestecători de tutun şi aparatele exotice de cafea – reprezintă o cultură unificată. Dar acesta este doar unul dintre aspectele sociale ale ţării: pentru că oriunde te-ai afla, trebuie să fii întotdeauna

conştient de alte realităţi care o contrazic pe cea pe care o ai sub ochi. Şi chiar în cadrul acelei culturi unificate, tăcerile oamenilor când vine vorba de politică sunt neliniştitoare, fiindcă discursul lor e însufleţit doar de problemele vieţii de zi cu zi. Asta sugerează alienare, făcându-i pe oameni vulnerabili la demagogie în vremuri mai dificile. Mă gândesc la întinderile inospitaliere ale deşertului, care reprezintă doar un suport fragil pentru civilizaţie: nu suntem o societate atât de sigură – sau de matură – pe cât credem, chiar dacă rămânem mult mai puternici decât oricare dintre competitorii noştri.

Între timp, zonele noastre urbane în expansiune devin oraşe-state globale, cu conexiuni din ce în ce mai dense şi mai încărcate de semnificaţie cu lumea exterioară. Dar slăbiciunea culturii globale este aceea că, deconectându-se din punct de vedere psihologic de orice teritoriu anume, nu mai are pentru ce să lupte sau ce să apere, şi în consecinţă nici un soi de credinţă capabilă s-o ancoreze, în afară de ultima modă sau de delirul din media. Aşa că ne căutăm clarificările prin lumea largă. Şi cu cât ne desprindem de rădăcinile înfipte în pământul nostru – cu cât mai urbanizaţi şi mai globalizaţi devenim –, cu atât mai mare este pericolul de a reconstrui artificial identitatea americană într-o formă mai severă şi mai ideologică, riscând astfel să ne radicalizăm la noi acasă. Nu suntem în siguranţă, cu alte cuvinte, în faţa tuturor demonilor istoriei care au bântuit Europa şi Asia, mai ales pe măsură ce ne integrăm din ce în ce mai mult cu alte părţi ale lumii.

Mă gândesc la lanurile de porumb din Illinois, de un belşug care întrece orice închipuire, care îngăduie în ultimă instanţă elitelor din Washington să poată lua în considerare ideea de *acţiune*. Dar mă gândesc şi la deşerturile cu urme de lavă, pline de zgură, din marele Utah. Marile Câmpii şi Munţii Stâncoşi de

vest, cu stratul lor subţire de sol, au constituit marea întrerupere pe firul istoriei noastre, făcând din patriotismul local o necesitate şi arătând că mitul individualismului american e parţial neadevărat. Patriotismul local, care a facilitat împlinirea cu succes a Destinului Evident, are acum o completare în multilateralismul de peste hotare. Cu cât ne cufundăm mai mult în lumea largă cu toate problemele sale, cu atât mai puţin capabili vom fi să le abordăm de unii singuri. Pentru că aşa cum izolaţionismul are din ce în ce mai puţin sens pe măsură ce lumea se micşorează, unilateralismul are şi el din ce în ce mai puţin sens pe măsură ce fiecare criză se înlănţuie cu altele. Primul nostru imperiu a fost construit deopotrivă pe individualism şi patriotism local; politica noastră externă trebuie să urmeze aceeaşi cale.

Prin multilateralism vom reduce riscurile angajărilor noastre militare peste graniţă. Trebuie să avem grijă de asemenea să ne identificăm cu masele din fosta Lume a Treia, islamică sau din alte părţi, dat fiind că aceleaşi mase se desprind de lumea satelor, dau năvală înspre oraşele pe jumătate ridicate şi înspre cocioabele de la periferie, iar în migraţia lor miliarde de indivizi determină viitorul omenirii într-un grad mult mai mare, poate, decât oricine din Occident. Numai evitând catastrofe autoprovocate şi unindu-ne spiritual cu alte popoare şi naţiuni putem menţine pacea pe frontul de acasă.

Răspunsul la starea gravă de lucruri din Wheeling, Virginia de Vest şi din Portsmouth, Ohio, nu se traduce prin izolaţionism şi redistribuirea cheltuielilor. Obligaţiile noastre de peste mări şi ţări sunt profunde, iar dacă le negăm nu vom face decât să aducem prăpădul asupra noastră, deoarece noi forme de terorism şi totalitarism zgâlţâie din balamale sistemul economic global. Exact din cauza

relativei noastre izolări continentale, aliaţii noştri nu se află în apropiere, ci la frontieră, la marginile Eurasiei, în imediata proximitate a marilor puteri autocrate ale acelui supercontinent. Apărându-le pe ele, apărăm o ordine liberală a lumii. Dar, de asemenea, exact din cauza provocărilor pe care Wheeling şi Portsmouth le reprezintă, trebuie să nu ne mai lăsăm blocaţi nicăieri, sau doar la noi acasă. Deoarece contractarea şi suprapopularea globului înseamnă o lume de crize continue şi fără de sfârşit, astfel încât încurcăturile presupun costuri mai mari ca niciodată. Trebuie să ne închipuim aşezaţi pe veci pe meridianul o sută de grade longitudine în Nebraska, unde trăsăturile peisajului se aspresc şi se reduc în aerul din ce în ce mai rarefiat. Stratul de apă potabilă de dedesubt continuă să scadă pe măsură ce înaintăm spre vest. Marja de eroare scade la rândul ei.

Mulţumiri

Anna Pitoniak de la Random House a făcut ca manuscrisul să fie infinit mai bun printr-o tuşă editorială uşoară, dar abilă, combinată cu sugestii-cheie în ce priveşte evidenţierea principalelor puncte de vedere. Henry Thayer de la Agenţia Literară Brandt & Hochman a fost cel dintâi cititor căruia i-am arătat manuscrisul. A avut, prin urmare, observaţii pătrunzătoare despre cum să-l aduc la un nivel superior. William Whitworth, editorul de la *The Atlantic* dintre 1981 şi 1999, mi-a dat sfaturi înţelepte şi încurajările obişnuite, în special în ce priveşte gramatica. Încă o dată, îi mulţumesc regretatului Carl D. Brandt pentru că m-a încurajat să continui acest proiect, ca şi altele. Cu adevărat, dragostea lui Carl pentru Vestul american n-avea egal. Susţinerea critică a venit şi din partea agenţilor literari Gail Hochman şi Marianne Merola, precum şi din partea lui Kate Medina de la Random House.

O secţiune mai veche a capitolului III a fost publicată sub formă de eseu în *The Atlantic* în martie 2000, sub titlul „Ce anume făureşte istoria: lecţiile peisajului din Noua Anglie“. Îi sunt recunoscător lui Bill Whitworth pentru acceptarea lui, lui Cullen Murphy pentru editare şi regretatului Micahel Kelly pentru publicare. *The Atlantic*, *The National Interest* şi Stratfor au publicat de asemenea secţiuni mult mai mici din capitolul V, pentru care-i sunt recunoscător lui James Bennet, Scott Stossel, Kate Julian, Jacob Heilbrunn şi David Judson. În ce priveşte conceptele de „vertical“ şi „orizontal“ în legătură cu jumătăţile estică şi vestică ale Statelor Unite, am fost inspirat de

magnificul studiu proustian al lui William Least Heat-Moon despre un ţinut din Kansas, *PrairyErth*, publicat de Houghton Mifflin în 1991.

Nu m-aş fi putut apuca de acest proiect fără susţinerea Centrului pentru o Nouă Securitate Americană din Washington, şi fără libertatea intelectuală pe care o încurajează cu adevărat, fapt pentru care îi mulţumesc directorului executiv Michèle Flournoy, preşedintelui Richard Fontaine şi directorului de studii Shawn Brimley.

Îi mulţumesc asistentei mele, Elizabeth M. Locker, ajutată de Dede şi Marc Rathbun, pentru necontenitele lor servicii profesionale aduse, şi soţiei mele, Maria Cabral, pentru dragostea şi susţinerea ei.

Câteva lucrări de referinţă

Birtle, Andrew J., *U. S. Army Counterinsurgency and Contingency Operations Doctrine 1860–1941*, Washington, D.C.: Center of Military History, United States Army, 2004.

Boorstin, Daniel J., *Hidden History: Exploring Our Secret Past*, New York: Harper & Row, 1987.

Bowen, Catherine Drinker, Mirrielees, Edith R., Schlesinger, Arthur M., Jr. şi Stegner, Wallace, *Four Portraits and One Subject: Bernard DeVoto*, Boston: Houghton Mifflin, 1963.

Cowley, Malcolm, *The Portable Faulkner*, New York: Viking Press, 1946.

Crane, Hart, *The Bridge*, Paris: Black Sun Press, 1930; *Podul Brooklyn*, trad. rom. Rodica Mihăilă şi Irina Grigorescu, Bucureşti: Univers, 1979.

Darwin, John, *After Tamerlane: The Rise and Fall of Global Empires, 1400– 2000*, New York: Bloomsbury Press, 2008.

DeVoto, Bernard, *Mark Twain's America*, 1932, reeditare, cu o introducere de Louis J. Budd, Lincoln, Nebraska: University of Nebraska Press, 1997.

—, *The Year of Decision: 1846*, 1942, reeditare, cu un cuvânt înainte de Arthur M. Schlesinger, Jr. Boston: Houghton Mifflin, 1989.

—, *Across the Wide Missouri*, Boston: Houghton Mifflin, 1947.

—, *The Course of Empire*. Boston: Houghton Mifflin, 1952.

Donald, David Herbert, *Lincoln*, New York: Simon & Schuster, 1995.

Frost, Robert, „The Gift Outright“, în *Virginia Quarterly Review*, Spring 1942.

Gaddis, John Lewis, *George F. Kennan: An American Life*, New York: Penguin Press, 2011.

Hammer, Langdon, *Hart Crane and Allen Tate: Janus-Faced Modernism*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1993.

Kaplan, Robert D., *An Empire Wilderness: Travels into America's Future*, New York: Random House, 1998.

—, *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate*, New York: Random House, 2012; *Răzbunarea geografiei: Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*, trad. rom. Mihnea Gafița, București: Litera, 2014.

—, „Homage to the Lower 48“, Austin, TX: Stratfor, July 10, 2013.

Kennedy, Paul, *Grand Strategies in War and Peace*, New Haven, CT: Yale University Press, 1991.

Krakauer, Jon, *Under the Banner of Heaven: A Story of Violent Faith*, New York: Doubleday, 2003.

Least Heat-Moon, William, *PrairyErth*, Boston: Houghton Mifflin, 1991.

Linn, Brian McAllister, *The Echo of Battle: The Army's Way of War*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007.

McPhee, John, *Basin and Range*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 1981.

Mead, Walter Russell. „The Jacksonian Tradition.“ *The National Interest*, iarna 1999–2000.

Merry, Robert W., *A Country of Vast Designs: James K. Polk, The Mexican War and the Conquest of the American Continent*, New York: Simon & Schuster, 2009.

Morris, Edmund, *The Rise of Theodore Roosevelt*, New York: Random House, 1979.

Nash, Roderick Frazier, *Wilderness and the American Mind*, 1967, New Haven, CT: Yale University Press, 1982.

Olson, Charles, *Call Me Ishmael*, San Francisco: City Lights Books, 1947.

Pfaff, William, *The Irony of Manifest Destiny: The Tragedy of America's Foreign Policy*, New York: Walker & Company, 2010.

Reynolds, David S., *Walt Whitman's America: A Cultural Biography*, New York: Knopf, 1995.

Stegner, Wallace, *Beyond the Hundredth Meridian: John Wesley Powell and the Second Opening of the West*, Boston: Houghton Mifflin, 1954.

—, *The Gathering of Zion: The Story of the Mormon Trail*, New York: McGraw-Hill, 1964.

—, *The Uneasy Chair: A Biography of Bernard DeVoto*, Garden City, NY: Doubleday, 1974.

Stratfor, „The Geopolitics of the United States, Part 1: The Inevitable Empire", august 24, 2011.

Toker, Franklin, *Pittsburgh: A New Portrait*, 1989, Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 2009.

Webb, Walter Prescott, *The Great Plains*, 1931, Lincoln: University of Nebraska Press, 1981.

Whitman, Walt, „Song of the Open Road", 1856; „Cântec la drumul mare", în *Leaves of Grass/Fire de iarbă*, trad. rom. Mihnea Gheorghiu, Târgovişte: Pandora, 2000.

Williams, William Carlos, *Paterson. 1946–58*, New York: New Directions, 1963.

Wilmerding, John, *American Light: The Luminist Movement, 1850– 1875*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989.

Winchester, Simon, *The Men Who United the States: America's Explorers, Inventors, Eccentrics, and Mavericks, and the Creation of One Nation, Indivisible*, New York: HarperCollins, 2013.

Note

INVOCAȚIE

1. William Carlos Williams, *Paterson*. (New York: New Directions, 1963), prefață, p. 3.

CAPITOLUL II: UN IMPERIU CONTINENTAL

1. Bernard DeVoto, *The Year of Decision: 1846* (Boston: Houghton Mifflin, 1989), p. 67.

2. Wallace Stegner, *The Uneasy Chair: A Biography of Bernard DeVoto* (Garden City, NY: Doubleday, 1974), pp. 222– 223.

3. *Ibid.*, p. 232.

4. DeVoto, *The Year of Decision*, pp. xiv și 208–209.

5. Catherine Drinker Bowen, Edith R. Mirrielees, Arthur M. Schlesinger, Jr., şi Wallace Stegner, *Four Portraits and One Subject: Bernard DeVoto* (Boston: Houghton Mifflin, 1963), p. 4.

6. *Ibid.*, p. 23.

7. DeVoto, *Year of Decision*, xii. Bowen, Mirrielees, Schlesinger şi Stegner. *Four Portraits and One Subject*, pp. 57– 60.

8. *Ibid.*

9. Stegner, *The Uneasy Chair*, pp. 224–227.

10. DeVoto, *Year of Decision*, xi– xii. Stegner, *The Uneasy Chair*, 224–227, Bowen, Mirrielees, Schlesinger şi Stegner, *Four Portraits and One Subject*, pp. 57–60.

11. Stephen E. Ambrose, introducere la *Year of Decision*, 2000.

12. DeVoto, *Year of Decision*, invocație.

13. *Ibid.*, pp. 7– 8.

14. *Ibid.*

15. *Ibid.*, pp.137– 139.

16. *Ibid.*, p. 54.

17. *Ibid.*, pp. 823–883, 97, 165 și 466.

18. *Ibid.*, pp. 115, 118–119, 176–178, 249–250 și 302–305.

19. Wallace Stegner, *Beyond the Hundredth Meridian: John Wesley Powell and the Second Opening of the West* (Boston: Houghton Mifflin, 1954), pp. 256–257.

20. DeVoto, *Year of Decision*, 497.

21. *Ibid.*, pp. 495–496 și 498.

22. Bernard DeVoto, *Across the Wide Missouri* (Boston: Houghton Mifflin, 1947), pp. 3, 5, și 61.

23. *Ibid.*, pp. 15–16.

24. *Ibid.*, p. 140.

25. *Ibid.*, pp. 300–301.

26. *Ibid.*, pp. 245–246.

27. Bernard DeVoto, *The Course of Empire* (Boston: Houghton Mifflin, 1952), pp. xxxi, 60 și 228.

28. *Ibid.*, pp. 406–407.

29. Bernard DeVoto, *Mark Twain's America*, introducere de Louis J. Budd (Lincoln, Nebraska: University of Nebraska Press, 1997), pp. ix–x.

30. Williams, *Paterson*, p. 28.

31. Dwight Macdonald, „To the White House", în *New York Review of Books*, februarie, 1963.

32. DeVoto, *Mark Twain's America*, pp. 48, 51, 54 și 105–106.

33. *Ibid.*

CAPITOLUL III: NOTE DESPRE UN PEISAJ VERTICAL

1. Daniel J. Boorsting, *The Americans: The Colonial Experience* (New York: Random House, 1958), capitolul 24.

2. Robert D. Kaplan, „What Makes History: The

Lessons of a New England Landscape“, în *The Atlantic*, martie 2000.

3. Edmund Morris, *The Rise of Theodore Roosevelt* (New York: Random House, 1979), pp. 377 și 473.

4. Franklin Toker, *Pittsburgh: A New Portrait* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2009).

5. Adam Wren, „Iran? Is That the One We Invaded?“, *Politico*, 16 iulie 2015.

CAPITOLUL IV: NOTE DESPRE UN PEISAJ ORIZONTAL

1. Wallace Stegner, *The Gathering of Zion: The Story of the Mormon Trail* (New York: McGraw-Hill, 1964), pp. 1–2, 4 și 111 ale ediției University of Nebraska Press.

2. Stegner, *The Gathering of Zion*, pp. 4– 7, 122 și 153– 54.

3. Walter Prescott Webb, *The Great Plains* (Lincoln: University of Nebraska Press, 1981), pp. 17 și 21–25.

4. *Ibid.*, pp. 43–44 și 52.

5. *Ibid.*, pp. 140–141, 184–185 și 201.

6. *Ibid.*, pp. 207–208, 226 și 245–246.

7. *Ibid.*, pp. 486, 489, 491, 507 și 513.

8. Wallace Stegner, *Beyond the Hundredth Meridian: John Wesley Powell and the Second Opening of the West* (Boston: Houghton Mifflin, 1954), p. 3.

9. *Ibid.*, pp. 17, 39, 42–43, 62 și 72.

10. *Ibid.*, pp. 93 și 110–111.

11. *Ibid.*, pp. 113 și 122.

12. *Ibid.*, pp. 230–231, 308 și 353.

13. *Ibid.*, p. 174.

14. Simon Schama, *Landscape and Memory* (New York: Knopf, 1995), pp. 394–395 și 397.

15. Robert Frost, „The Gift Outright“, *Virginia Quarterly Review*, primăvara 1942.

16. David S. Reynolds, *Walt Whitman's America: A Cultural Biography* (New York: Knopf, 1995), p. 298.

17. Xilao Li, „Walt Whitman and Asian American Writers", în *Walt Whitman Quarterly Review*, 10, nr. 4 (1993).

CAPITOLUL V: CATAI

1. John R. Hale, *Lords of the Sea: The Epic Story of the Athenian Navy and the Birth of Democracy* (New York: Viking Penguin, 2009), pp. xxiii–xxv și xxvii.

2. Stratfor, „The Geopolitics of the United States, Part 1: The Inevitable Empire", 24 august 2011.

3. Halford J. Mackinder, *Democratic Ideals and Reality* (New York: Henry Holt and Company, 1919; ediţia 1942 a National Defense University, pp. 45–49.

4. Biroul pentru buget al Congresului a estimat că un posibil scenariu ar fi reducerea numărului navelor de război la 208 până în 2044. „Preserving the Navy's Forward Presence with a Smaller Fleet", martie, 2015.

5. John Darwin, *After Tamerlane: The Rise and Fall of Global Empires, 1400– 2000* (New York: Bloomsbury Press, 2008), pp. 22–23, 236, 469, 479 și 491.

6. *Ibid.*, p. 469.

7. Paul Kennedy, *Grand Strategies in War and Peace* (New Haven, CT: Yale University Press, 1991), p. 167.

8. Darwin, *After Tammerlane*, p. 479.

9. William Pfaff, „Why the Arab World Fights", în *The American Conservative*, noiembrie/decembrie 2014.

10. Robert D. Kaplan, „America's Imperial Class", Stratfor, 21 noiembrie 2012.

11. John Lewis Gaddis, *George F. Kennan: An American Life* (New York: Penguin Press, 2011), p. 278.

12. *Ibid.*, p. 299.

13. Bernard DeVoto, *The Course of Empire* (Boston: Houghton Mifflin, 1952), p. 266.

14. Andrew J. Birtle, *U. S. Army Counterinsurgency and Contingency Operations Doctrine 1860–1941* (Washington, D.C.: Center of Military History, 2004), pp. 7–12.

15. Brian McAllister Linn, *The Echo of Battle: The Army's Way of War*. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007), pp. 71–73.

16. William Pfaff, *The Irony of Manifest Destiny: The Tragedy of America's Foreign Policy* (New York: Walker & Company, 2010), pp. 71– 72, 86 și 99–100.

17. Herman Melville, *Moby Dick*. (New York: Knopf, 1988), p. 576.

18. Charles Olson, *Call Me Ishmael* (San Francisco: City Lights Books, 1947), pp. 12 și 14.

19. Gaddis, *George F. Kennan*, pp. 323 și 435.